

5—8 maj

Debatter m. m.**Tisdagen den 5 maj**

Sid.

Svar på frågor:

av herr Lager ang. officiella besök i andra länder av statsrådsledamöter	3
av herr Jonasson om undantag från allmän varuskatt för begagnade traktorer och lantbruksmaskiner	4
av herr Petersson, Erik Filip, ang. allmän flaggdag vid allmänt val	5
av herr Isacson om provisoriska åtgärder mot nedskräpning med skrotade bilar	6
av herr Enarsson ang. intervjuer i TV med elever på ungdomsvårdsskola efter rymning	7

Onsdagen den 6 maj

Underlättande av valdeltagande för avlägset boende, m. m.	10
Om rättshjälp i administrativa mål	22
Lag om bidragsförskott	25
Igångsättningsstillstånd för vissa byggnadsarbeten	28
Försöksverksamheten i fråga om lantbruksbyggnader, m. m.	52
Meddelande ang. enkla frågor:	
av herr Wanhainen om åtgärder mot arbetslösheten i Norrbottens län	65
av herr Bengtson ang. anskaffande av bostäder i vissa fall för personal vid utrikesdepartementet	65
av herr Bengtson ang. ianspråktagande av automobilskattemedlens specialbudget för en snabbare upprustning av vägarna	65
av herr Åkerlund ang. färjetrafiken Furusund—Köpmanholm ..	65

Fredagen den 8 maj

Sid.

Interpellation av herr Wikner om åtgärder för att förebygga olyckor till följd av bristfälliga kopplings- och draganordningar mellan lastbil och släpvagn	67
Meddelande ang. enkel fråga av herr Nyman ang. arbetstillfällen för skolungdom under ferier	68

Samtliga avgjorda ärenden**Tisdagen den 5 maj**

Protokoll från justitiedepartementet ang. fullmaktsgranskning ..	3
--	---

Onsdagen den 6 maj

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, ang. ändring i lagen om val till riksdagen m. m.	10
Statsutskottets utlåtande nr 64, ang. nybyggnad av kasernetablissemang m. m. för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente	22
— nr 65, ang. uppsättande av en svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst m. m.	22
— nr 66, ang. anslag till markförvärv för övningsfält m. m.	22
— nr 67, ang. lån till vissa ombyggnadsarbeten vid Norrbackainstitutet m. m.	22
— nr 68, ang. förslag till stämpelskatteförordning, m. m.	22
— nr 69, om pension till förre vaktmästaren vid de svenska institutionerna i Lützen, förvaltaren Hans Svensson	22
— nr 70, i anledning av vissa paragrafer i riksdagens år 1963 församlade revisorers berättelse angående granskning av statsverket	22
Bevillningsutskottets betänkande nr 43, ang. ändring i förordningen om allmän energiskatt, m. m.	22
Första lagutskottets utlåtande nr 24, ang. översynen av den administrativa rättsskipningen	22
— nr 25, om rättshjälp i administrativa mål	22
— nr 26, ang. straffpåföljden vid vårdslös deklARATION	25
— nr 27, i anledning av viss paragraf i riksdagens år 1963 församlade revisorers berättelse angående granskning av statsverket	25
Andra lagutskottets utlåtande nr 47, ang. förslag till lag om bidragsförskott, m. m.	25
Tredje lagutskottets utlåtande nr 30, ang. ändrad lydelse av 1 § lagen om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete	28
— nr 31, ang. vissa anslag ur kyrkofonden, m. m.	51
Jordbruksutskottets utlåtande nr 10, ang. viss omorganisation av jordbrukstekniska institutet och statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader, m. m.	52
— nr 11, ang. organisationen av statens lantbrukskemiska laboratorium, m. m.	64

Tisdagen den 5 maj

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Upplästes och lades till handlingarna följande från justitiedepartementet ankomna

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 5 maj 1964.

Till justitiedepartementet hade denna dag från länsstyrelsen i Örebro län inkommit fullmakt för förbundsordföranden Gustav Kolare, Enskede, vilken vid ny röstsammanräkning blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens första kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot densamma icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till första kammaren.

I ämbetet:

K. G. Grönhagen

Det antecknades, att herr Kolare utsetts att inträda såsom ledamot av kammaren i stället för herr Lindahl, vilken avlidit.

Herr *Kolare* infann sig nu och intog sin plats i kammaren.

Ang. officiella besök i andra länder av statsrådsledamöter

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER** erhöll ordet för att besvara herr *Lagers* fråga angående officiella besök i andra länder av statsrådsleda-

möter, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 29 april, och anförde:

Herr talman! Herr Lager har frågat mig om jag övervägt att lämna riksdagen och därmed allmänheten en sammanfattande redogörelse för resultaten av regeringsmedlemmars officiella besök i främmande länder under senaste året.

Regeringsmedlemmarnas besök i främmande länder följs med stor uppmärksamhet av press, radio och television. Officiella kommunikéer lämnas i allmänhet om de överläggningar som skett i samband med besöken. Jag tror därför att man kan säga att allmänheten hålles väl informerad om dessa resor och de resultat som uppnås. Om direkta förhandlingar förekommit redovisas de i allmänhet i propositioner till riksdagen. I utrikesdebatten och i andra sammanhang har också redogörelser lämnats från ifrågavarande kontakter med regeringarna i andra länder.

Jag vill gärna understryka att dessa besök vid sidan av de vanliga diplomatiska förbindelserna har ett stort allmänt intresse, inte minst därigenom att de ofta utgör inledningen till nya och förbättrade kontakter på en lång rad områden.

Herr **LAGER** (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsministern för ett snabbt svar, ett kort svar och ett i vissa stycken gott svar.

Denna fråga ställde jag i utrikesdebatten den 8 april i år, och föredragande statsrådet hade den gången inte möjlighet, lust eller tid — vad vet jag om motiven — att svara på frågan. Det är anledningen till att jag har upprepat

Om undantag från allmän varuskatt för begagnade traktorer och lantbruksmaskiner

den. Det anfördes nämligen i den diskussionen att dessa ministerresor på högsta eller kanske jag kan säga näst högsta nivå har ökat avsevärt under senare tid. Jag tror i likhet med herr statsministern att detta är en god utveckling, och det är inte för att opponera mig mot denna reseverksamhet som jag har ställt denna fråga.

Det var närmast nyfikenheten om vad dessa resor inbringar i resultat som föranledde frågan. Nu säger herr statsministern att resorna följs med stor uppmärksamhet av press, radio och television och att officiella kommunikéer i allmänhet lämnas om överläggningar som skett i samband med besöken. Det är riktigt att det lämnas kommunikéer, men att säga att dessa håller allmänheten väl informerad om vad som förevarit är väl ändå att ta till en överdrift, ty oftast är dessa kommunikéer hållna i sådana ordalag att de inte lämnar allmänheten så värst stor upplysning. Jag föreställer mig att utrikesnämnden får mera utförliga redogörelser, men eftersom den består av endast ett par dussin personer så är det en försvinnande liten del av det svenska folket som får del av det som kan vara av mera allmänt intresse.

När herr statsministern nu säger att det i utrikesdebatterna lämnas sådana besked om resultaten av resorna så vill jag hävda att det i den senaste debatten endast förekom två rader om statsministerns och utrikesministerns besök i Bonn, nämligen ett besked om att man där hade diskuterat handelspolitiska frågor.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om undantag från allmän varuskatt för begagnade traktorer och lantbruksmaskiner

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet STRÄNG erhöll ordet för

att besvara herr Jonassons fråga om undantag från allmän varuskatt för begagnade traktorer och lantbruksmaskiner, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 29 april, och yttrade:

Herr talman! Herr Jonasson har frågat mig om jag har för avsikt att lägga fram förslag för riksdagen om att begagnade traktorer och lantbruksmaskiner skall befrias från allmän varuskatt och om i så fall proposition i frågan kan väntas till årets höstriksdag.

Allmänna skatteberedningen väntas inom kort avlämna ett betänkande med förslag till bl. a. omläggning av den indirekta beskattningen. Den delfråga som herr Jonasson berört får tas upp till övervägande i samband med skatteberedningens förslag. Det är därför inte möjligt att framlägga proposition i frågan till årets höstriksdag.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag skall be att få tacka finansministern för svaret.

Anledningen till denna fråga är att man på detta område enligt det nuvarande systemet har en upprepad beskattning, vilket förorsakar ytterligare svårigheter och fördyringar för jordbruket som redan befinner sig i ett mycket ansträngt läge.

1963 års riksdag beslöt att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan om omläggning av den allmänna varuskatten på begagnade traktorer i enlighet med vad som gäller för person- och skåpbilar. Sedan dess har man undrat vart denna fråga tagit vägen, och varför ingenting har gjorts. Personligen beklagar jag att intet har gjorts.

Nu säger finansministern att den allmänna skatteberedningen inom kort väntas avlämna ett betänkande med förslag bl. a. till omläggning av den indirekta beskattningen men att detta förslag inte kan komma fram i höst. När förslaget kommer kanske det blir sju re-

sor värre än det system vi har. Jag vill ändå fråga finansministern: När kan man beräkna att detta nya aktstycke kommer som också inkluderar en förändring på denna punkt?

Herr statsrådet **STRÅNG**:

Herr talman! Jag är alltid försiktig när det gäller att ställa ut några definitiva löften. Jag har fått löfte om att få utredningens förslag under maj månad. Det är möjligt att man lyckas med det, och det är möjligt att man inte lyckas med det.

Detta är en så stor och genomgripande fråga att det tarvas en ordentlig remisstid. I bästa fall kan förslag föreläggas vårriksdagen 1965. I sämsta fall blir det 1966 eller måhända hösten där- emellan.

Herr **JONASSON** (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för beskedet. Han har verkligen bemödat sig att tänka över denna fråga. Det kan vara en god upp- lysning för alla.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. allmän flaggdag vid allmänt val

Herr statsrådet och chefen för justi- tiedepartementet **KLING** erhöll ordet för att besvara herr *Erik Filip Peters- sons* fråga angående allmän flaggdag vid allmänt val, vilken fråga intagits i kam- marens protokoll för den 29 april, och anförde:

Herr talman! Herr Petersson har frå- gat mig om jag vill medverka till att dag för allmänt val uppföres som allmän flaggdag och till att bestämmelse härom utfärdas i så god tid att den kan till- lämpas vid årets val.

Frågor rörande allmänna flaggdagar är inte särskilt reglerade genom offent-

Ang. allmän flaggdag vid allmänt val
liga bestämmelser annat än för försva- rets del.

Frågor rörande Sveriges flagga är för närvarande under utredning av en sär- skilt tillkallad utredningsman. Denne har enligt direktiven i uppdrag att bl. a. klarlägga de frågor som sammanhänger med att en enhetlig ordning genomföres för rikets samtliga allmänna flaggdagar och har därvid att pröva de olika för- slag som har framförts om nya flagg- dagar; härvid överväges också det tidi- gare framförda förslaget att valdag skall vara flaggdag. Eftersom sålunda utred- ning i saken pågår, vill jag för dagen inte ta ställning till frågan.

Herr **PETERSSON, ERIK FILIP**, (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret. Frågan om en översyn av nu gällande bestämmelser angående allmänna flaggdagar togs upp i riksdagen redan 1949 i en motion. I anledning av denna beslöt riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en översyn av dessa bestämmelser angående rikets allmänna flaggdagar och även ta upp frågan om utökning av antalet flaggdagar. Kungl. Maj:t har så- lunda haft god tid på sig — hela 15 år — att fundera på denna fråga.

År 1961 togs frågan upp på nytt i en motion, och därvid framhölls särskilt det stora värdet av att valdagarna blev allmänna flaggdagar. I anledning av denna motion kom senare en utredning till stånd.

Man tycker att denna fråga om att valdagen skall vara flaggdag skulle vara så pass lätthanterlig, att det inte i det fallet behövdes någon utredning utan att den snabbt skulle kunna avgöras. Jämfört med nuvarande allmänna flagg- dagar får man väl säga att valdagen mycket väl fyller kravet på att komma med i raden av dessa. För min del be- traktar jag valdagen som en verkligt nationell dag, och jag tycker därför att det är fullt berättigat att vår flagga då användes för att markera detta.

Om provisoriska åtgärder mot nedskräpning med skrotade bilar

Nu blir det bara att vänta, och jag får tillönska utredningsmannen hälsa och krafter, så kommer kanske frågan fram till ett positivt beslut.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om provisoriska åtgärder mot nedskräpning med skrotade bilar

Herr statsrådet **HERMANSSON** erhöll ordet för att besvara herr *Isacsons* fråga till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet om provisoriska åtgärder mot nedskräpning med skrotade bilar, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 29 april, och yttrade:

Herr talman! Herr Isacson har frågat om jordbruksministern i avvaktan på bilskrotningsutredningens betänkande är beredd att vidta några provisoriska åtgärder för att komma till rätta med den alltmer florerande nedskräpningen med nedskrotade bilar.

Förevarande spørsmål berörs i den nyligen avlämnade propositionen med förslag till naturvårdslag. Jag ber att få hänvisa till vad departementschefen där anfört i anslutning till 19 och 20 §§ samt 23 och 24 §§. Några provisoriska åtgärder härutöver övervägs inte.

Herr **ISACSON** (h):

Herr talman! Av detta svar verkar det kanske som om jag inte hade läst propositionen i fråga. Det har jag gjort med stort intresse, och det är mot bakgrunden av propositionen jag ställt denna fråga. När jag får detta svar måste jag kanske också klara ut för mig själv att det hade varit bättre att lämna frågan till kommunikationsministern därför att de faktiska åtgärder som måste vidtagas för att komma till rätta med nedskrotning måste väl handhas av kommunikationsdepartementet.

Den 1 januari nästa år skall den nya

säkerhetsinspektionen träda i kraft. Det innebär att bilar som är mer än fem år gamla kommer att bli obligatoriskt besiktigade. Vi kan då förvänta oss en väldig slakt av gamla rishögar, och följden kommer säkert att bli att vi får verkliga problem på landsbygden.

Statsrådet har här sagt att departementschefen har tagit upp frågan i naturvårdslagen. Där står det att länsstyrelsen kan hindra skapandet av bilkyrkogårdar, men det verkliga problemet kommer att bli den nedskräpning i naturen som uppstår när man bara kör ut en bil och lämnar den, kanske på en åker, i ett vägdike, utmed en skogsväg eller rent av framme vid en gård. Det är en mycket tungrodd apparat att ta bort den, och därför får den stå där.

När man far runt i landet utefter turiststråken ser man hur det ena bilvraket efter det andra ligger utslängt och förstör landskapsbilden. Det är ett stort problem, och jag tror inte man kommer till rätta med det enbart genom förbud i naturvårdslagen, utan man måste också kunna vidta praktiska åtgärder i någon form, och jag hade väntat att någonting skulle ha kunnat sägas om den saken.

Bilskrotningsutredningen tillsattes den 27 juli 1961, och det utlovades att den skyndsamt skulle framlägga förslag, kanske redan i slutet av 1962. I årets riksdagsberättelse står det att man beräknar att bilskrotningsutredningen skall framlägga förslag i början av år 1964, men något förslag har ännu inte framkommit. Med tanke på den 1 januari 1965 anser jag det vara högst oroväckande att man inte vidtar åtgärder för att komma till rätta med problemet hur dessa bilvrak skall kunna skaffas undan på lämpligt sätt.

Jag ber att få tacka statsrådet **Hermansson** för detta svar, men jag vill samtidigt säga att jag hoppas att redan höstrikdagen skall få ta ställning till förslag om praktiska åtgärder för lösande av detta framför allt för landsbygden mycket allvarliga problem.

Ang. intervjuer i TV med elever på ungdomsvårdsskola efter rymning

Herr statsrådet **HERMANSSON**:

Herr talman! Herr Isacson uppehöll sig vid de regler i den föreslagna naturvårdslagen som förbjuder att man lämnar skrotbilar i naturen. Dessutom finns det emellertid bestämmelser som gör det möjligt för länsstyreslen att tvinga vederbörande att ta bort en bil som innebär nedskräpning, och de bestämmelser som finns i 24 § i det nya förslaget har skärpts i förhållande till vad som nu gäller.

Jag vill instämma med herr Isacson i att detta är en viktig fråga. Det är också en mycket svår fråga, och det är därför naturligt både att utredningen tar tid och att man måste avvakta utredningen innan man kan ta ståndpunkt till vilka ytterligare åtgärder som kan vidtas på detta område.

Herr **ISACSON** (h):

Herr talman! Det allvarliga är ju att vi inte vet vilka som vråker ut dessa bilvrak. De tar bort namnskylten, nummerskylten och plånar ut tillverkningsnumret, och så står bilvraket där. Man kommer inte åt det, och det kan få stå kvar i månader, innan det enligt lag får undanskaffas. Det är detta problem som måste lösas mycket snart. Jag får verkligen hoppas att inte bilskrotningsutredningen tar så god tid på sig att tänka igenom hur detta problem skall lösas, att vi får en stor utställning av utslängda rishögar runt omkring oss. Vi borde få resultatet av denna utredning i så god tid att det föreligger ett praktiskt förslag före den 1 januari 1965.

Herr statsrådet **HERMANSSON**:

Herr talman! Det är riktigt, som herr Isacson säger, att svårigheten på detta område till stor del ligger just i besväret att bevisa vem som har åstadkommit nedskräpningen. Det understryker emellertid ännu mera hur viktigt det är att verkligen utreda detta problem och att vi, innan vi kan göra någonting, alltså

måste avvakta den utredning som kommer.

Jag vill instämma i att det är angeläget att denna utredning kommer så fort som möjligt och att, om det visar sig möjligt, förslaget framlägges redan i höst.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. intervjuer i TV med elever på ungdomsvårdsskola efter rymning

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **ASPLING** erhöll ordet för att besvara herr *Enarssons* fråga angående intervjuer i TV med elever på ungdomsvårdsskola efter rymning, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 29 april, och anförde:

Herr talman! Herr Enarsson har frågat om jag anser det lämpligt att TV-intervjuer tillåtes med elever efter rymning från ungdomsvårdsskola och, om så inte är förhållandet, om jag överväger att lämna instruktioner härom till vederbörande skolmyndighet.

Enligt ungdomsvårdsskolestadgan får en elev motta besök allenast med rektors medgivande och på villkor som denne äger bestämma. Rektor har alltså möjlighet förhindra olämplig kontakt med utomstående. TV-intervjuer med elever som återkommit efter rymning är enligt min mening mindre lämpliga. Socialstyrelsen har i anslutning till ett aktuellt fall i en cirkulärskrivelse till skolornas rektorer lämnat vissa råd i hithörande frågor. Några åtgärder därutöver synes för närvarande inte erforderliga.

Herr **ENARSSON** (h):

Herr talman! Jag ber att till chefen för socialdepartementet, statsrådet *Aspling*, få framföra ett tack för svaret på min fråga. Jag vill endast understryka att jag är fullt tillfreds med svaret. Någ-

Ang. intervjuer i TV med elever på ungdomsvårdsskola efter rymning

ra ytterligare åtgärder avsåg jag inte heller med min fråga. Ännu en gång ett hjärtligt tack!

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag ber att få meddela att det arbetsplenum som utsatts till fredag denna vecka, d. v. s. dagen efter Kristi himmelsfärdsdag, med hänsyn till antalet och arten av de ärenden som i dag bordlägges inställes. På fredag hålles därför endast bordläggningsplenum.

Justerades protokollen för den 27 och den 28 nästlidne april.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1964/65 inom socialdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till Svenska vanförevårdens centralkommitté för vissa byggnadsarbeten;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1964/65 till vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m.;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1964/65 till civilförsvaret m. m.;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter; och

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-

ställningar om anslag för budgetåret 1964/65 till frivilligt folkbildningsarbete, ungdomsverksamhet m. m.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Härmed får jag anhålla om tjänstledighet från riksdagsarbetet för tiden den 8—den 10 maj 1964 för utrikes tjänsteresa.

Stockholm den 5 maj 1964.

Herman Kling

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 64—70, bevillningsutskottets betänkande nr 43, första lagutskottets utlåtanden nr 24—27, andra lagutskottets utlåtande nr 47, tredje lagutskottets utlåtanden nr 30 och 31 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 10 och 11.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 153, angående vissa tjänster vid kommunikationsverken; och

nr 156, angående huvudmannaskapet för rådhusrätterna m. m.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reformering av socionomutbildningen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1964/65 till byggnadsarbeten vid vissa universitet m. m.;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörlig kredit till försvarets fabriksstyrelse;

bevillningsutskottets betänkande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av väckta motioner angående de mindre och medelstora företagens arbetsvillkor;

nr 28, i anledning av väckta motioner om sänkning av priserna på byggnadsmaterial;

nr 29, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om engångsunderstöd till f. d. städerskan Anna Maria Olsson; och

nr 30, i anledning av väckt motion

om pension till förre förste kanslisten Ebba Ihrman; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 23, i anledning av väckta motioner om utbyggnad av industrihälsovården;

nr 24, i anledning av väckt motion om åtgärder till förebyggande av yrkesskador och yrkessjukdomar;

nr 25, i anledning av väckta motioner om ökat skydd för taxichaufförer;

nr 26, i anledning av väckta motioner angående auktorisation av revisorer; och

nr 28, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.31.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 6 maj

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Fru *Myrdal* anmälde, att hon åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollet för den 29 nästlidne april.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 153, angående vissa tjänster vid kommunikationsverken.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 156, angående huvudmannskapet för rådhusrätterna m. m., hänvisades propositionen, såvitt den avsåg vid propositionen fogade lagförslag, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 71—74 och 76, bevillningsutskottets betänkande nr 50, bankoutskottets utlåtanden nr 27—30 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 23—26 och memorial nr 28.

Ang. underlättande av valdeltagande för avlägset boende, m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottet hade båda kamrarna den 11 mars 1964 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 59, vari Kungl. Maj:t

föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;

2) lag om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253); samt

3) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 21 juni 1946 (nr 326) om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets handläggning insända handlingar med posten m. m.

I propositionen hade bland annat föreslagits införandet av bestämmelser i vallagarna om att valnämnderna borde sörja för att väljare, som bodde avlägset eller isolerat, bereddes möjlighet att komma till vallokalerna vid allmänna val. Kommunerna skulle enligt förslaget svara för kostnaderna för valnämndernas åtgärder.

Propositionen innehöll vidare förslag om att de i riksdagen representerade politiska partierna skulle få kostnaderna för sina tryckta valsedlar ersatta av staten vid val av rikskaraktär. Denna gottgörelse skulle begränsas till att avse ett antal valsedlar, som motsvarade högst fem gånger antalet vid valet röstberättigade.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nr 674 i första kammaren av herr *Torsten Andersson m. fl.* och nr 819 i andra kammaren av herr *Svensson i Vä m. fl.* I motionerna hade hemställts, att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 59 måtte

1. besluta, att 95 § lagen om val till riksdagen samt 59 § kommunala valla-

Ang. underlättande av valdeltagande för avlägset boende, m. m.

gen skulle erhålla den lydelse, som angivits i motionerna;

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att i riksdagen representerat politiskt parti vid val av rikskaraktär måtte erhålla gottgörelse för kostnaderna för de valsedlar partiet låtit iordningställa för valet till den del antalet valsedlar, som partiet iordningställt, ej överskred sex gånger det antal, vartill de i valet röstberättigade väljarna uppginge; samt

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt prövning samt förslag rörande rätt för i riksdagen ej representerad meningsriktning med registrerad partibeteckning att vid val av rikskaraktär under vissa förutsättningar av statsverket erhålla gottgörelse för de valsedlar meningsriktningen låtit iordningställa för valet.

De i motionerna förordade ändringarna i lagen om val till riksdagen och i kommunala vallagen avsågo, att kommuner, vilka haft utgifter av ej ringa omfattning för åtgärder, ägnade att underlätta avlägset boende väljares deltagande i allmänna val, skulle beredas möjlighet att i särskild ordning erhålla skälig gottgörelse av statsmedel.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1) att riksdagen måtte för sin del antaga de i propositionen nr 59 framlagda lagförslagen med de av motionerna I: 674 och II: 819 föranledda ändringarna, att 95 § lagen om val till riksdagen och 59 § kommunala vallagen erhöles i utlåtandet angivna lydelse;

2) att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 674 och II: 819, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag angående rätt för i riksdagen ej representerad meningsriktning med registrerad partibeteckning att vid val av rikskaraktär erhålla gottgörelse av statsverket för de valsedlar, som iordningstälts för valet; samt

3) att motionerna I: 674 och II: 819, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet under 1 och 2 hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Elmgren, Damström, Georg Pettersson, Olsén, Dahl, Spångberg, Adamsson, Nilsson* i Östersund, *Henningsson* och *Andersson* i Billingsfors, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till propositionen nr 59 och med avslag å motionerna I: 674 och II: 819, såvitt dessa avsåge tillägg till propositionens lagförslag, antaga de i propositionen framlagda lagförslagen;

2) av herrar *Elmgren, Damström, Georg Pettersson, Olsén, Dahl, Adamsson, Nilsson* i Östersund, *Henningsson* och *Andersson* i Billingsfors, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att motionerna I: 674 och II: 819, såvitt dessa avsåge rätt för meningsriktningar, som ej vore representerade i riksdagen, att erhålla gottgörelse för valsedelskostnader, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; ävensom

3) av fru *Segerstedt Wiberg* samt herrar *Källqvist, Harald Pettersson, von Friesen, Magnusson* i Tumhult, *Larsson* i Luttra, *Hamrin* i Jönköping och *Svennungsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 674 och II: 819, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att ersättning för valsedelskostnader enligt de i propositionen nr 59 föreslagna bestämmelserna borde utgå för ett antal valsedlar, som motsvarade högst sex gånger antalet i valet röstberättigade väljare.

Ang. underlättande av valdeltagande för avlägset boende, m. m.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Som framgår av detta utlåtande har utskottet blivit delat, och jag tillhör reservanterna. Propositionen och utlåtandet bygger på det förslag som valutredningen har lämnat, och den första avvikelserna från utredningens förslag gäller kostnader som kan uppstå för de kommuner som ordnar valskjutsar för väljare vilka bor avlägset eller isolerat och på valdagen saknar möjlighet att färdas med allmänt samfärdsmedel. Valutredningen hade kommit fram till att man skulle införa skyldighet för kommunerna att tillhandahålla valskjutsar. Departementschefen har ändrat ordalydelsen till att man bör tillhandahålla valskjutsar. Anledningen till ändringen är framför allt att om det skulle föreligga en skyldighet och en kommun uraktlät att fullgöra den skulle det kunna bli en besväransledning, och på det sättet skulle det bli svårigheter.

Utskottsmajoriteten föreslår nu att statsbidrag skall utgå, om kommunerna för de valskjutsar som de till äventyrs kommer att anordna har haft utgifter »av ej ringa omfattning». Reservanterna anser i likhet med departementschefen att kostnaderna för dessa valskjutsar, som alltså inte är bindande för kommunerna, bör bäras av kommunerna själva. Det synes mig nog så vanskligt att få till stånd ett särskilt statsbidragssystem för detta ändamål, och dessutom får man väl hålla i minnet att det pågår överväganden om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Det har ju varit en allmän strävan att försöka få bort alla små särskilda statsbidrag. Man försöker att samla dem i en pott, och så skall kommunerna på det sättet få statsmedel till sådana kostnader som det förut har utgått statsbidrag till. Reservanterna anser alltså att det inte finns anledning att nu försöka konstruera ett nytt statsbidrag.

Den andra avvikelserna från regeringsförslaget gäller huruvida ersättning för valseledningskostnader skall utgå även till

meningsriktningar som inte är företrädda i riksdagen. Utskottsmajoriteten har stannat för att begära en skyndsamt utredning. Reservanterna har i denna fråga funnit att utredningens förslag, som också blivit understött av de flesta remissinstanserna, är övertygande. Utredningens förslag, som också framlagts i propositionen, innebär att gottgörelse för valseledningskostnader bör begränsas till de partier som är representerade i riksdagen. Denna avgränsning är både strikt och enkel.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till reservationerna nr 1 och 2.

Det finns sedan ytterligare en reservation på en punkt där utskottet har blivit delat på ett annat sätt. Reservanterna önskar där att man skulle få ett större antal valseddlar gratis än vad departementschefen föreslagit. Departementschefen har föreslagit — och detta förslag har följts av utskottet — att man skulle få valseddlar till ett antal som är fem gånger väljarunderlaget. Nu har reservanterna ansett att man bör få sex gånger antalet väljare. Majoriteten i utskottet har funnit att man bör kunna vara nöjd om man får fem gånger väljarunderlaget. Vi har funnit detta vara till fyllest, och i det fallet, herr talman, yrkar jag bifall till utskottsutlåtandet.

Herr **ANDERSSON, TORSTEN**, (cp):

Herr talman! Det här utskottsutlåtandet har, om jag får använda det uttrycket, komplicerats genom den motion som jag har haft dristigheten att lägga fram i anslutning till den proposition som här föreligger. När Kungl. Maj:t föreslår att de kostnader som kommunerna kommer att ådraga sig, i den mån de vill ombesörja valskjutsar på det sätt som är avsett, skall bestriktas av kommunala medel, har jag för min del funnit att det finns åtskilligt att erinra mot detta.

Reservanternas talesman har sagt att man kan åstadkomma den önskade ut-

Ang. underlättande av valdeltagande för avlägset boende, m. m.

jämningen av kostnaderna i samband med den kommunala skatteutjämning som så småningom skall ske. De förordar alltså en form av statsbidrag som skall täcka en hel rad av utgifter. Men man kan ju ändå inte komma ifrån att det alltid uppstår restposter, som det liksom inte är möjligt att täcka med ett sådant generellt statsbidrag. Vilket område av kommunal förvaltning man än sysslar med, upptäcker man att vissa kommuner genom en sådan utjämning får vara med och betala en del av andra kommuners kostnader, och tyvärr är det nästan alltid så att de kommuner drabbas som har de minsta resurserna.

Här är det, som det heter i utskottsutlåtandet, framför allt fråga om glesbygdskommuner och skärgårdskommuner, vilka ju i första hand har anledning att underlätta valdeltagandet för vissa röstberättigade. Dessa kommuner har alltså anledning att sätta i gång sådana anordningar men har i allmänhet också de minsta ekonomiska resurserna. Vi har därför ansett det vara riktigt att på denna punkt införa en möjlighet för kommunerna att återvinna en del av sina kostnader genom ett särskilt statsbidrag. Visst kan det vara angeläget att man minskar statsbidragsfloran — jag må säga att vi på kommunalpolitiskt håll alltid med intresse har hälsat varje försök att åstadkomma en sådan förenkling — men det finns ändå så att säga gränser för en sådan utjämning, och man kan nog inte acceptera ett system som ständigt lägger de största bördorna på de minst bärkraftiga kommunerna.

Jag har svårt att förstå att denna statsbidragsform skulle kunna medföra så väsentliga administrativa svårigheter. Det är väl ändå ett system som har prövats många gånger tidigare och som alltjämt prövas, att kommunerna i efterhand kan komma in med hemställan om statsbidrag grundad på de verkliga utgifterna och får sedan statsbidrag efter normer, som så småningom kommer att slås fast. För min del

råder det på denna punkt inte någon tvekan. Man har att välja mellan de svårigheter som en särskild statsbidragsform skulle medföra och de uttryckliga behov som föreligger av ett dylikt bidrag. Vid det valet anser jag att det inte finns några kompromissmöjligheter, utan behovet måste anses väga tyngre än de administrativa svårigheterna. När man i icke ringa omfattning har kringgärdat statsbidragsmöjligheterna med bestämmelser om utgifternas roll och omfattning, borde det vara möjligt att utgå därifrån och tilldela dem som verkligen behöver bidrag en ersättning för vad de har lagt ut. Jag föreställer mig att resultatet, om man skulle följa reservanternas, bleve att de kommuner som verkligen skulle behöva genomföra dessa lättnader för vissa röstberättigade komme att dra sig för det. Det betyder sålunda att denna möjlighet undandras de människor som allra mest och bäst skulle behöva den. När man nu efter många om och men så småningom har kommit fram till ett förslag på detta område, så är det väl ändå inte meningen att detta förslag skall kringgärdas med sådana bestämmelser att resultatet i de mest nödvändiga fallen blir praktiskt taget lika med plus minus noll. Jag måste säga att jag är litet förvånad över att man på socialdemokratiskt håll inte har tillmätt detta behov någon som helst vikt i sammanhanget utan har reserverat sig mot en reform, som jag för min del tycker tillhör det som man borde anamma om man över huvud taget har intresse för de människor här i samhället som dras med speciella svårigheter.

I motionen hemställs också om rätt för i riksdagen icke representerade meningsriktningar att få gottgörelse för valsedelskostnader. Utskottets majoritet har funnit det vara viktigt ur allmän demokratisk synpunkt att man öppnar denna möjlighet, men den socialdemokratiska delen av utskottet har reserverat sig till förmån för propositionen, som sålunda inte vill gå in för denna

Ang. underlättande av valdeltagande för avläggset boende, m. m.

reform. Jag vill på denna punkt gärna understryka att jag anser det vara helt enkelt ett allmänt rättvisekrav att man inte utan vidare skall använda den möjlighet som de i riksdagen representerade partierna har att ställa sig själva i absolut förmånsställning utan jag menar man skall utreda möjligheterna att även ta med de partier som finns utanför riksdagen. Utredningen får ge vid handen vilka inskränkningar som eventuellt bör vidtagas för att inte floran skall bli för rikhaltig. När det har gällt frågan om ersättning för tryckande av valsedlar har som synes av utskottsutlåtandet den andra hälften av utskottet segrat. Jag ber på denna punkt, punkt 3, att få ansluta mig till reservationen om bifall till kravet att man skulle få ersättning med sex gånger antalet vid valet röstberättigade.

Jag vill gärna, herr talman, understryka att den reform som man här föreslår — fem gånger — i och för sig är utomordentligt välkommen. Därmed har vi löst en fråga som varit föremål för debatt under många år, men jag tycker ändå att gränsen är litet för snäv. Av mångårig erfarenhet om vad det krävs i fråga om valsedlar för att genomföra en valrörelse tror jag att man är på den rätta sidan om vattendelaren, om man säger att man skall öka antalet till sex gånger. Det vore en väsentlig förbättring.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande med undantag av punkt 3, där jag hemställer om bifall till reservation nr 3.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Nog skulle det vara konstigt om man just nu skulle införa ett statsbidrag till dessa kostnader, när man är medveten om att man skall försöka samla statsbidragen, som jag sade, i en pott. Detta statsbidrag skulle också bli rätt underligt i sin konstruktion, ty utskottsmajoriteten har ju försökt att

tolka uttrycket »utgifter av ej ringa omfattning». Det är först när utgifterna blir av sådan storlek som statsbidraget skall utgå, och då har man sagt att uttrycket skall förstås på det sättet att en kommun haft kostnader som i förhållande till skatteunderlaget klart överskrider den beräknade genomsnittskostnaden för kommunerna i hela riket. Detta innebär att ingen valnämnd i förväg har någon som helst aning om hur mycket den kan få i statsbidrag och om den över huvud taget kan få något. Att nu försöka konstruera ett nytt statsbidrag när vi håller på att avskaffa de små statsbidragen skulle vara rätt underligt. Detta är en sak som får ingå i kommunernas allmänna kostnader för vilka statsbidrag skall utgå.

Beträffande det som herr Torsten Andersson anförde om bestämmelsen angående sex gånger väljarunderlaget tror jag, att när vi nu inför detta statsbidrag bör vi i varje fall i första omgången kunna låta oss nöja med fem gånger. Detta är inte ett beslut som står i evärdlig tid. Skulle det visa sig att valkorporationerna, partierna, behöver mer, får man återkomma. Men det är riktigt att börja med fem och följa vad departementschefen föreslagit.

Herr **ANDERSSON, TORSTEN**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottsreservanternas ärade talesman säger att kommunerna, om utskottsförslaget bifalles, inte vet vad de kan få i statsbidrag. Nej, det vet de inte, men det är väl alldeles uppenbart att om man vet att man har möjlighet att i efterhand få täckning för en del av de utlagda kostnaderna, är man mera angelägen att ordna dessa skjutsar än om man vet att man ingenting får. Jag kan inte förstå att detta skulle vålla oöverstigliga svårigheter. Det skulle bli en ganska snabb affär för dem som sköter detta att bedöma den kostnadsräkning som insänts och fastställa en viss procent bidrag etc.

Ang. underlättande av valdeltagande för avlägset boende, m. m.

Jag måste tyvärr konstatera att de skäl som anförts i detta sammanhang verkar så konstruerade att de inte bör tillmätas någon avgörande betydelse. Jag känner inte något behov att ändra mitt tidigare yrkande om bifall till utskottets hemställan utan vidhåller min uppfattning. Utskottets hemställan innebär att man verkligen ger en möjlighet för de människor det här gäller att komma till vallokalen och utöva sin rösträtt. Vi är ju, herr talman, alltid utomordentligt angelägna att öppna möjlighet för människor att utöva sin rösträtt och att underlätta detta på allt sätt. Här finns ju nu en chans för riksdagen att verkligen göra det på ett positivt sätt. Då är man litet förvånad över att socialdemokraterna sålunda ställer sig på den negativa sidan inför en kostnad som måste vara mycket rimlig för staten.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! När det gäller detta utlåtande har jag för min del inte för avsikt att tala vare sig för utskottets förslag eller för någon av reservationerna, även om mitt namn underligt nog finns med under utskottets utlåtande. Vad jag anser att man inte borde införa bestämmelser om i vallagen är dels den föreslagna rätten för valnämnderna att ordna valskjutsar till vallokalerna, dels att staten skall bära **kostnaderna för** valsedlarna. I båda fallen gäller det utgifter som enligt min mening partierna och deras valorganisationer också framdeles borde svara för, en ordning som ur demokratisk synpunkt måste vara den mest riktiga. Min uppfattning i detta avseende är inte okänd för utskottets ledamöter.

Att jag inte i utskottet framställt något yrkande om avslag och inte har för avsikt att ställa något sådant yrkande här i kammaren beror på att här tyvärr föreligger ett enhälligt utredningsför-

slag och att ingen avslagsmotion har väckts med anledning av den kungl. propositionen. Det skulle under dessa förhållanden ha varit och är allttjämt meningslöst, som så många gånger annars, att framställa ett yrkande. Där emot vill jag inte underlåta att framföra den uppfattning jag har.

När det gäller förslaget om valsedlarna kan ingen göra gällande någonting annat än att det kanske bara i något undantagsfall skulle ha fattats valsedlar vid något valtillfälle, och det skulle i så fall ha berott på andra saker än kostnaden för valsedlarnas framställning. En sådan olyckshändelse kan inträffa även i fortsättningen. I stort sett har också valdeltagandet varit gott.

Ännu svårare är det att påstå att, sedan bilismen fullständigt har slagit igenom och de enskilda vägarna avsevärt har förbättrats under de senaste 25 åren, det på senare tid skulle ha blivit svårare för väljarna att komma till vallokalerna. Här måste ändå hälsas med tillfredsställelse att justitieministern inte godtog valutredningens förslag att göra det till en skyldighet för valnämnderna att ordna valskjutsar för avlägset och isolerat boende.

Ja, vad innebär uttrycket »avlägst och isolerat boende», som finns i denna lagparagraf? Är det någon av kammarens ledamöter som kan tala om hur det uttrycket skall tolkas? För min del förefaller det som om det skulle vara ett begrepp som växlar avsevärt från söder till norr i vårt långsträckta land.

Hade det gjorts till en skyldighet för kommunerna att ordna valskjutsar, vilka oanade möjligheter till besvär och omval skulle inte då ha öppnats!

60 a § i förslaget har fått en olycklig utformning, då man knyter rätten för valnämnderna att ordna valskjutsar till möjligheten för väljarna att använda allmänt samfärdsmedel. Skall man gå efter den normen, att rättigheten och lämpligheten att ordna valskjutsar för kommunerna skall vara beroende av möjligheten för väljarna att färdas med

Ang. underlättande av valdeltagande för avlägset boende, m. m.

allmänt samfärdsmedel, då får många valskjutsar ordnas, ty det finns oändligt många kommuner där det är illa ställt med de allmänna kommunikationerna. Men som alla vet finns det många privatbilar, och det finns bus-sar som kan köra extraturer. Bortsett kanske från dem som bor på öar i skär-gården — men jag tar för givet att partierna även där ordnat transporten — torde de vara ganska lätt räknade som under senare år haft svårighet med skjuts till vallokalen. Det finns nog i många kommuner mera angelägna saker att sköta och bekosta än att ordna valskjutsar.

Några remissinstanser har gjort det uttalandet att om kommunerna skall ordna valskjutsar, då kan det uppfattas som en obehörig påtryckning från det allmänna mot sådana som inte haft för avsikt att resa till vallokalen. Det är även värt att beakta synpunkten att det är tveksamt om det allmänna skall föra propaganda för ett gott valdeltagande.

Vid remissbehandlingen har framkommit många tveksamma röster och synpunkter när det gäller valsedlarna och valskjutsarna. Hade man inom regeringen vid läsningen av dessa remissyttranden varit lika känslig som då det gällde utlandssvenskarnas rösträtt, då hade dessa förslag aldrig blivit framlagda. Vad remissinstanserna särskilt reagerat mot är tillämpningen av de rättigheter som valnämnderna får när det gäller valskjutsarna. Här kommer att bli en ojämn tillämpning. Mera preciserade bestämmelser borde ha utformats, om denna anordning nu skall tillämpas.

När det gäller att argumentera för förslaget att staten skall bära hela kostnaden för valsedlarna har man tydligen befunnit sig i ett nödläge. Nog verkar det inte så litet löjligt när både valutredningen och statsrådet behöver använda sådana argument för att staten skall betala valsedlarna som att det är av värde och en nödvändig förutsättning för att val skall kunna förrättas

att det finns tillgång till tryckta valsedlar. Precis som om någon skulle ha gjort gällande att det vid valtillfällena skulle ha saknats tryckta valsedlar.

Det verkar lika löjligt att man tar skyldigheten att i vallokalen tillhandahålla papper avsedda för både ospaltade och spaltade valsedlar, för den händelse någon väljare själv vill tillverka en valsedel, som motivering för att staten skall ta på sig hela valsedelskostnaden. Det är sannserligen inte gott om argument när ett sådant stöd för förslaget skall behöva användas. Det skulle vara intressant att veta hur många handskrivna valsedlar som lämnas vid ett riksdagsmannaval i hela landet. Att dessa blanka papperslappar skall finnas måste betraktas mera som en formell anordning.

En allmän uppfattning som jag delar är att staten inte ska lägga sig i valpropagandan, men i själva valsedeln ligger också en viss och inte obetydlig propaganda. Förslaget om valsedlarna bryter mot principen att staten bara skall delta i de nödvändiga yttre anordningarna omkring valet.

Här förekommer en allmän tendens att lägga över allt flera och större uppgifter på kommunerna och det allmänna, men det finns ingen anledning för det allmänna att överta kostnader och uppgifter som lika bra ordnas på annat sätt. Det är ur principiella synpunkter betänkligt när staten börjar överta uppgifter som är självklara uppgifter för partierna. Här kan anföras liknande synpunkter som anfördes från högerpartiet, när beslut för en vecka sedan fattades om statligt stöd till politiskt ungdomsarbete. Man kan fråga: Är vad som i dag skall beslutas och tidigare har beslutats bara en början? Skall fortsättning följa? Skall vi kanske ganska snart få även statligt avlönade valsedelsutdelare vid valtillfällena, och skall vi få statligt avlönade partiombudsmän och mera i den riktningen?

Även om dessa båda förslag har blivit godtagna på sätt som här skett, är

Ang. underlättande av valdeltagande för avlägset boende, m. m.

det säkert många som känner allvarliga betänkligheter inför att partierna skall börja bli statsunderstödda partier. Jag är för min del rädd för att man här kommit in på farliga vägar.

Det var, herr talman, bara dessa synpunkter jag velat anföra utan att, som sagt, framställa något yrkande.

Herr PETERSSON, GEORG, (s) kort gennämle:

Herr talman! Det anförande som herr Sveningsson höll måste väl betraktas som litet underligt, ty om vi ser på det utskottsutlåtande som här föreligger finner vi att herr Sveningsson står bland dem som vill gå längre än vad departementschefen har föreslagit. Herr Sveningsson tillhör alltså dem som yrkar att det skall utgå statsbidrag bl. a. till de kostnader det här är fråga om. Skulle detta anförande ha haft en grund, borde det väl kanske ha funnits någon motion med hemställen om avslag på propositionen, och i varje fall borde väl anförandet ha utmynnat i att herr Sveningsson yrkat avslag på det utskottsförslag som han står bakom.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp) kort gennämle:

Herr talman! Herr Sveningsson har här hållit ett anförande fyllt av synpunkter på det utlåtande som konstitutionsutskottet har avgivit. Jag vill bara, herr talman, i likhet med herr Georg Pettersson uttrycka min förvåning över att herr Sveningsson inte för fram sina åsikter under utskottsbehandlingen. Herr Sveningsson står med sitt namn under majoritetsutlåtandet och har alltså gått med på utskottets förslag utan någon reservation.

Det skulle, herr talman, föra alltför långt att bemöta eller debattera alla de nya synpunkter, som herr Sveningsson framfört. Jag vill därför nöja mig med att uttrycka en viss förvåning över att dessa synpunkter inte redovisats tidigare och inom utskottet.

Herr SVENINGSSON (h) kort gennämle:

Herr talman! Den uppfattningen är inte riktig att jag i utskottet inte deklarerat att jag när det gällde kostnaderna för valsedlarna och för anordnandet av valskjutsar var motståndare till att det allmänna här skall svara för utgifterna till dessa ändamål, men jag hade i utskottet samma motivering som jag hade här, nämligen att jag ansåg att det var meningslöst att yrka avslag och att framföra min uppfattning i en avslagsreservation.

Sedan förekom det vissa formella saker i slutomgången vid utskottsbehandlingen som jag inte här skall tala om. Vi brukar ju inte i kammaren diskutera detaljer av detta slag i utskottsarbetet, och den sak som då förekom skall jag inte heller diskutera vid detta tillfälle, men jag trodde att den ursäkt jag framförde i början av mitt första anförande, när jag talade om att jag hade denna uppfattning trots att mitt namn underligt nog stod under utskottsutlåtandet, var tillräcklig i detta sammanhang.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Det förslag till valreform som regeringen har lagt fram och som konstitutionsutskottet nu har behandlat har i huvudsak godtagits av hela utskottet. De meningskiljaktigheter som har framkommit avser endast detaljer, låt vara att det är viktiga sådana. Jag har därför inte anledning att gå närmare in på herr Sveningssons anförande. Herr Georg Petterssons påpekan- de och vad herr Sveningsson själv nu sade om vissa formella detaljer vid utskottsbehandlingen ger väl vid handen att hans handlingssätt helt och hållet förestavats av en önskan att låta den borgerliga s. k. enigheten trola med lotten.

En sak skall jag emellertid i alla fall ta upp. Det är ovanligt att från det hållet få höra en lovsång över våra goda

Ang. underlättande av valdeltagande för avlägset boende, m. m.

landsvägar. Jag tycker på den punkten som herr Sveningsson, men jag är inte så säker på att aldrig så goda landsvägar hjälper till att underlätta valskjut-sarna för väljarna på Gotska Sandön när de skall till Fårösund.

Vad gäller den första fråga, som det rått oenighet om, nämligen om själva transportkostnaderna skall bäras av staten eller av kommunerna, säger utskottsmajoriteten att kommun som har haft sådana utgifter av ej ringa omfattning skall i den ordning regeringen bestämmer få gottgörelse av statsverket. Hur dessa bestämmelser, som Kungl. Maj:t skulle tillämpa eller i varje fall utfärda, närmare skall se ut, vet vi ingenting om. Det säges bara att med »utgifter av ej ringa omfattning» bör förstås att en kommun har haft kostnader, som i förhållande till skatteunderlaget klart har överskridit en beräknad genomsnittskostnad för kommunerna i hela riket. Det är en besvärlig procedur utskottsmajoriteten här vill sätta i gång med statistikinsamling av ett helt nytt slag och en omständlig kontrollapparat. Att införa ett sådant statsbidragssystem skulle vara ett väsentligt bidrag till en utökning av begreppet Krångelsverige, samtidigt som vi försöker att i övrigt förenkla statsbidragssystemet.

Dessutom förhåller det sig ju så, herr talman, att det i princip är kommunerna som har att stå för alla kostnader som hänför sig till den lokala valförrättningen. Hit hör exempelvis kostnader för valnämnder och kostnader för vallokaler. Det är då också naturligt att kommunerna står för de kostnader det här är fråga om, alltså för transporter till vallokaler. I den mån det är skattetyngda kommuner som drabbas därav, bör ju, som reservanterna har påpekat, skatteutjämningsvägen användas.

När det sedan gäller frågan vilka meningsriktningar som bör få gottgörelse av staten för sina valsedelskostnader, har utskottsmajoriteten här förordat att riksdagen skulle anhålla om en — som alltid skyndsamt — utredning och för-

slag angående rätt också för i riksdagen icke representerade partier att få komma i fråga. Jag vill här bara konstatera att när riksdagen för några år sedan beslöt att äktamakekuvert skulle tillhandahållas partierna, begränsade sig riksdagen till de i riksdagen företrädde partierna. Skulle man ta med andra meningsriktningar, måste man tillgripa vissa restriktioner och ställa krav på viss representation eller visst röstetal inte bara för dessa meningsriktningar utan också för de i riksdagen redan representerade partierna. Eljest skulle det kunna bli så, att de 74 väljare som vid 1962 års stadsfullmäktigeval i städer som ej deltar i landsting röstade på andra partier än de fem riksdagspartierna skulle få möjlighet att få ersättning för tryckning av fem miljoner valsedlar, och att de 973 väljare som vid samma års landstingsmannaval röstade på i riksdagen icke företrädde partier skulle få ersättning för 20 miljoner valsedlar.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Justitieministern har en bred pensel med svart färg, och han målar friskt och flitigt. När han målar ut riskerna för ett framväxande Krångelsverige på detta område har jag dock litet svårt att följa med. Finns den goda viljan är jag alldeles övertygad om att krånglet inte behöver bli oöverkomligt. Varför skall man klara sig ur en sådan här situation genom att ålägga de sämst ställda i samhället kostnader för utövandet av en rättighet som tillkommer alla medborgare? Man skyller ifrån sig på Krångelsverige, men jag tycker inte det är en bärande motivering.

Justitieministern säger att kommunerna skall stå för kostnaderna vid valtillfället. Ja, vi har fått lära oss att i den kommunala budgeten alltid uppta ett visst belopp för valkostnader, men är det ett axiom att kommunerna skall svara för dem? Kan man aldrig

Ang. underlättande av valdeltagande för avlägset boende, m. m.

rucka på den bestämmelsen? Kan man under skydd av den gamla bestämmelsen ålägga kommunerna vilka kostnader som helst? Det är visserligen härvidlag inte fråga om ett åläggande utan om ett frivilligt åtagande, men faktiskt smakar det ändå litet av åläggande.

Jag vidhåller min uppfattning att man inte kan lösa de mest akuta problemen skatteutjämningsvägen. Det blir alltid rester och toppar som man inte kommer åt, och dessa kostnadsrester måste de sämst ställda kommunerna bära utan att få någon täckning. Man kan inte gärna åstadkomma ett skatteutjämningsystem som kapar alla topparna, utan man måste hålla sig ett bra stycke nedanför, och därför får de som har dessa kostnadsrester betala dem ur egen kassa utan möjlighet att tillgodöra sig någon ersättning.

Justitieministern är inte nöjd med att utskottet inte har anvisat någon väg att lösa frågan om statsbidrag. Vi hade faktiskt hoppats att Kungl. Maj:t skulle ha resurser att finna en sådan väg, och det kan väl i och för sig inte vara något fel om även en borgerlig majoritet har förtroende för Kungl. Maj:t.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord om justitieministerns uttalande att mitt intresse vid behandlingen i utskottet av denna fråga skulle ha varit att trolla med lotten. Det uttalandet är inte riktigt, men jag skall som sagt inte gå närmare in på de formella orsakerna till att det är som det är.

Jag vill också bemöta ett annat uttalande som justitieministern gjorde. Jag talade i mitt första anförande om enskilda vägar och sade att de har förbättrats så mycket under de senaste 25 åren, att det har blivit mycket lättare för de röstande att komma till vallokalerna. Det är alldeles riktigt — sedan statsbidrag tillkom 1939 till de enskilda vägarna har de förbättrats myc-

ket. Justitieministern använde uttrycket landsvägarna. Jag trodde vi alla var medvetna om att de ändå är i sådant skick att de kan användas för trafik med motorfordon.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Endast ett par ord i anledning av herr Torsten Anderssons yttrande!

Herr Torsten Andersson påpekar att jag efterlyste besked om vilken väg man skulle kunna vandra för att ordna statsbidrag av denna typ, när jag hade klagat över att det enligt det borgerliga förslaget skulle bli så krångligt, och han sade att man även på den borgerliga sidan kunde ha förtroende för Kungl. Maj:ts förmåga att anvisa en sådan väg. Men då, herr Andersson, borde i varje fall sista meningen i andra stycket på första sidan i utskottets yttrande — sid. 23 i utlåtandet — utgå. Där ger man nämligen direktiv om en omöjlig väg, som jag anser att man icke bör välja.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Det är uppenbart att man inte kan nöja sig med att lägga rena servicesynpunkter på denna fråga. Det gäller här ett problem som har en mycket stor räckvidd inom den folkliga självstyrelsens ram. Vi vet att i de länder där man rör sig med en formell demokrati serveras väljarna *en* lista som de får rösta efter. På det viset gör man röstandet till en nullitet, till en ceremoni.

När man i den proposition som här föreligger försöker att gå till mötes de behov som föreligger av tillgång på tryckta valsdelar, så är det uppenbart att detta står i klar motsättning till denna inställning. Det innebär emellertid, såvitt jag kan bedöma, ett avsteg ifrån de demokratiska principerna om man vill för några för tillfället representerade partier i riksdagen monopoli-

Ang. underlättande av valdeltagande för avlägset boende, m. m.

sera den rätt som det här är fråga om. Det får dock bli flera partier i detta land. Det hände dock en gång att Hjalmar Branting kom in i riksdagen. Då bildades ett nytt parti. Det har hänt flera gånger att partier har begynt och begynt ganska blygsamt men sedan vuxit ut väsentligt. Det är inte rimligt att man försöker dra alltför snäva gränser, och det är en kortsynthet och brist på generositet ifrån dem som nu sitter i riksdagen om de skall monopolisera denna rätt för sig själva. Detta gör att jag på denna punkt har medverkat till den motion som här föreligger.

Det var intressant att höra justitieministern tala om den principiella bakgrunden till att kommunerna sköter även de politiska valen. Ja, vi kan väl vara överens om att den principiella uppbyggnaden där är skral. Det är helt enkelt fråga om att kommunerna på ett lämpligt sätt kan sköta valförrättningar. De har möjligheter att ordna med valnämnder och praktiskt också med vallokaler. Det har därför ansetts rimligt att de på detta område fyller en serviceuppgift för staten. Såvitt jag förstår går det inte att säga, att det skulle vara i överensstämmelse med den kommunala självstyrelsens princip att kommunerna skall handha exempelvis riksdagsval. Det går inte att bygga upp detta principiellt, och under sådana förhållanden bör man inte bygga alltför mycket på denna grund.

I detta läge är det givet att man kan tänka sig att kostnadsfrågan inte bör bedömas som en kommunal skatteutjämningsfråga där staten träder in för att utjämna kostnaderna för kommunala utgifter. I själva verket har man låtit kommunerna stå för uppgifter som i väsentlig mån är av statlig natur, och detta har kunnat fördragas därför att de utgifterna fördelas någorlunda jämnt över hela landet. Det uppstår då inte alltför stor orättvisa eller alltför stora svårigheter. Men så kommer vi till de fall där det är särskilt stora kostnader för kommunen förenade med något som

berör valen och vad därmed sammanhänger. Då förvånar det mig att man inte på den punkten säger sig att det är rimligt att det allmänna är generöst när det gäller de människor som har svårt att ta sig fram till röstförrättningen. En demokratisk inställning borde mana oss att där vara så tillmötesgående som möjligt. Jag delar helt herr Anderssons i Brämhult uppfattning att det nog skulle gå att tekniskt lösa frågan om valedlar även för de partier, som ännu inte har representation i riksdagen men som har förutsättningar härför bland väljarna. Till sist frågar man sig varför man skall lägga upp en politik som inte endast koncentrerar människor till städer och tätorter utan också vägrar statens medverkan för att underlätta på ett rimligt och skäligt sätt för dem som bor avlägset och obekvämt i förhållande till vallokalerna att utöva den medborgerliga rätt på vilken vårt samhälle är grundat, nämligen rösträtten?

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag utom beträffande punkt 3 där jag instämmer med reservanterna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

I fråga om punkten 1, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Elmgren m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pettersson, Georg*, begärde voting. i anledning varav uppsattes samt

Ang. underlättande av valdeltagande för avlägset boende, m. m.

efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Elmgren m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Elmgren* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 58;

Nej — 77.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkten 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på godkännande av den av herr Elmgren m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Elmgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Elmgren m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 74.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen enligt de avseende punkten 3 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fru Segerstedt Wiberg m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Segerstedt Wiberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11 punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fru Segerstedt Wiberg m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en bör-

Om rättshjälp i administrativa mål

jan omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Segerstedt Wiberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 54.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad av kaserneetablissemang m. m. för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente jämte i ämnet väckt motion;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppsättande av en svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst m. m.;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till markförvärv för övningsfält m. m. för budgetåret 1964/65 m. m.;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till vissa ombyggnadsarbeten vid Norrbackainstitutet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stämpel-skatteförordning, m. m., såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet; och

nr 69, i anledning av väckt motion om pension till förre vaktmästaren vid de svenska institutionerna i Lützen, förvaltaren Hans Svensson.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 70, i anledning av vissa paragrafer i riksdagens år 1963 församlade reviso-

rens berättelse angående verkställd granskning av statsverket, lades förevärande utlåtande till handlingarna.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 31 maj 1957 (nr 262) om allmän energiskatt, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i detta betänkande hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av väckta motioner angående översynen av den administrativa rättsskipningen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om rättshjälp i administrativa mål

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckta motioner om rättshjälp i administrativa mål.

Första lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 585 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* och nr 712 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte begära en förutsättningslös utredning av frågorna huruvida och i vilken utsträckning medborgarna borde beredas

1) tillgång till erforderlig rättshjälp i skattemål eller mål om administrativa frihetsberövanden och i administrativa processförfaranden i övrigt; samt

2) ersättning för utgivna kostnader i ärenden av den beskaffenhet, som angäves under punkt 1.

Utskottet hade i det nu ifrågakommande utlåtandet på återopade grunder hem-

ställt, att förevarande motioner, I: 585 och II: 712, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herr Nilsson, Ferdinand, och herr Larsson i Norderön, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 585 och II: 712, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågorna rörande medborgarnas tillgång till dels erforderlig rättshjälp i skattemål, mål om administrativa frihetsberövanden och administrativa processförfaranden i övrigt, dels ersättning för kostnader i mål och ärenden av nämnda beskaffenhet.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Den som tagit del av utskottets utlåtande och de remissyttranden som därtill är knutna måste ställa sig litet frågande inför slutorden att utskottet anser, »att det för närvarande måste anses synnerligen vanskligt att bedöma behovet av ytterligare utredning rörande de av motionärerna upptagna spörsmålen».

Visserligen behandlas en hel del av de frågor, som tagits upp i motionerna, av olika utredningar, men väsentliga delar återstår. I och med att jag konstaterar detta finner jag självklart att det utöver samordningsbehovet även måste finnas ett behov av utredningar på områden, som icke nu är under behandling. Det framgår mycket klart, och det ligger också i sakens natur.

De administrativa frihetsberövandena har ju fått en vidgad aktualitet i samma mån som vi fått en förbättrad vård på olika områden, särskilt när det gäller nykterhetsvårdslagstiftningen och barnavårdslagstiftningen. Ju större omfattning verkningarna på dessa områden får, desto fler fall kan vara juridiskt diskutabla, och desto större blir behovet av ett skydd. Detta har sär-

skilt påpekats av länsstyrelsen i Kronobergs län, som framhåller att det skulle vara av värde om länsstyrelsen kunde förordna offentligt rättegångsbiträde redan nu. »Länsstyrelsen har även funnit det vara en brist i nuvarande lagstiftning att den enskilde parten icke har rätt till ersättning av statsmedel för inställesekostnader. Därest utredningsförslaget om socialdomstolar icke kommer att läggas till grund för lagstiftning, anser länsstyrelsen det påkallat att frågan om den enskildes rätt till biträde i mål rörande administrativa frihetsberövanden samt om enskild parts rätt till ersättning för inställesekostnader göres till föremål för särskild utredning.»

Även i skattemålen har det mer och mer framträtt såsom önskvärt och nödvändigt att ha möjlighet till ett stöd för den enskilde. Jag pekar på att Advokatsamfundet konstaterar, att antalet administrativa mål är omfattande. Den rättshjälp som man där kan få är otillräcklig både med tanke på omfattningen av den rättshjälp som landsting eller stad kan lämna och med tanke på att den enskilde, när han i skattemål har det allmänna till så att säga motpart, kan vilja ha möjlighet till annan rättshjälp. Detta behov synes böra tillgodoses genom bifall till motionerna.

Vi reserverar anser att det på denna och andra punkter föreligger ett påtagligt behov både av att erhålla en utredning som tar hänsyn till det material som kan framkomma vid pågående utredningar och av att erhålla en komplettering som griper över vidare fält. De administrativa organen och deras uppgifter växer i omfattning i vårt land, och den enskilde får mer och mer med det allmänna att göra. Under sådana förhållanden är det både rimligt och riktigt att den enskildes skydd får ökad aktualitet.

Med hänsyn till denna grunduppfattning, som jag anser vara bärande, ber jag få yrka bifall till den vid utskottets betänkande avgivna reservationen.

Om rättshjälp i administrativa mål

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Enligt gällande bestämmelser finns det möjligheter att erhålla fri rättegång vid de allmänna och särskilda domstolarna. Däremot föreligger inte dessa möjligheter när det gäller förvaltningsdomstolar eller förvaltningsmyndigheter. Det är denna sak som motionärerna anmärker på, vilket herr Ferdinand Nilsson här har anfört. Det pågår, som han också nämnde, utredningar på detta område, vilket det ju gör om det mesta som kommer fram motionsledes här i riksdagen. Både besvärssakkunniga och förvaltningsdomstolskommittén handlägger problem som ligger nära det som anförs i motionerna. Vidare pågår en utredning om rättegånghjälp, som även berör dessa saker.

Utskottet har sett allvarligt på denna fråga, vilket också framgår av skrivningen. Utskottet säger att det anser att de av motionärerna upptagna spörsmålen förtjänar uppmärksamhet från statsmakternas sida och instämmer sålunda i det syfte som uppstår i motionerna. Samtidigt har utskottet ansett att när ändå tre utredningar sysslar med detta, bör vi invänta resultatet och materialet från dessa utredningar, vilka bör ligga till grund för den prövning som sedan kommer att ske, så att dessa problem kommer till en verklig lösning.

Med detta, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Herr Svedberg berörde det förhållandet, att tre utredningar sysslar med delproblem på detta område. Redan den omständigheten visar att *ingen* utredning har hand om problemet i dess helhet — det är endast så att säga svansar av problemet som har kommit in i andra sammanhang och rönt ett visst beaktande. Vad som där framkommer kan naturligtvis vara värdefullt, och jag för-

står herr Svedbergs synpunkt när han säger att där görs ett nyttigt arbete. Men herr Svedberg och jag är väl ändå överens om att detta arbete inte gäller frågan i hela dess omfattning, och problemet är så pass brännande för den enskilde i en tid, då statsmaskineriet växer ut, att det förefaller rimligt och riktigt, att man erhåller dels en samordning av de resultat, som delutredningarna kan komma till, dels en utredning angående problemet i stort som kan åstadkomma det tillräckliga rättskydd som vi önskar.

Utskottet anser, som herr Svedberg alldeles riktigt sade, att de av motionärerna upptagna spörsmålen förtjänar uppmärksamhet från statsmakternas sida. Men han glömde nämna att utskottet samtidigt, såsom jag förut påpekat, funnit det mycket vanskligt att bedöma behovet av ytterligare utredningar. Utskottet kan väl ändå i grund och botten inte riktigt mena detta. Det finns obestridligen områden som icke beröres av pågående utredningar, och det är inte vanskligt att bedöma den saken — det är bara att läsa direktiven.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Utskottet menar att när tre utredningar sysslar med dessa ting är det ju allt skäl att invänta resultaten av dessa utredningar. Sedan skall det väl bli möjligt att nå en lösning, som både utskottet och herr Ferdinand Nilsson är överens om bör komma till stånd. Vad som skiljer oss är väl bara olika uppfattningar om sättet att lösa frågan.

Utskottet menar alltså, att när dessa utredningar sysslar med saken kan det knappast vara angeläget att ytterligare en utredning tillsättes.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Jag ber, herr talman, endast att få beklaga att utskottet här har stannat vid något »styckevis och delt» och inte velat söka få till stånd något helt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Ferdinand*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som inefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nilsson, Ferdinand*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 110;

Nej — 16.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckt motion angående straffpåföljden vid vårdslös deklARATION, bi-

Ang. lag om bidragsförskott
fölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna första lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av viss paragraf i riksdagens år 1963 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket.

Ang. lag om bidragsförskott

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om bidragsförskott, m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 13 mars 1964 dagtecknad proposition, nr 70, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om bidragsförskott,
- 2) lag angående ändrad lydelse av 8 kap. 6 § och 9 kap. 1 § lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring samt
- 3) lag angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag,

dels ock bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande statsrådet hemställt.

I propositionen hade bland annat framlagts förslag till en ny lag om bidragsförskott, som från och med den 1 juli 1964 skulle ersätta den nu gällande bidragsförskottslagen och lagen om utfyllnad av vissa underhållsbidrag. Förslaget innebar ett väsentligt förbättrat skydd till fränskilda makars och ogifta mödrars barn. Dessa barn garanterades oberoende av om underhållsbidrag fastställdes och utan begränsning till det fastställda bidragets storlek ett generellt underhåll, som i princip motsvarade 25 procent av basbeloppet en-

Ang. lag om bidragsförskott

ligt lagen om allmän försäkring eller med nuvarande basbelopp 1 200 kronor om året. Bidragsförskott skulle utgå till och med den månad, varunder barnet fyllt 16 år. I likhet med vad nu gällde skulle kostnaderna för bidragsförskotten, efter avdrag av vad som inbetalats av de underhållsskyldiga, bestridas till tre fjärdedelar av staten och en fjärdedel av kommunerna.

Propositionen hade, såvitt anginge de därvid fogade lagförslagen, hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet. I övrigt hade propositionen hänvisats till statsutskottet.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 723 i första kammaren av herr *Carlsson, Eric, m. fl.* och nr 883 i andra kammaren av fru *Holmqvist m. fl.*,

2) de likalydande motionerna nr 726 i första kammaren av herr *Adolfsson* och nr 889 i andra kammaren av fru *Ryding m. fl.*,

3) de likalydande motionerna nr 727 i första kammaren av herr *Sveningsson* samt nr 888 i andra kammaren av herr *Nordstrandh* och fru *Kristensson*,

4) motionen nr 884 i andra kammaren av fru *Svensson m. fl.*, ävensom

5) motionen nr 885 i andra kammaren av fru *Svensson m. fl.*

I motionerna I: 726 och II: 889 hade föreslagits, att bidragsförskott skulle utgå till 18 års ålder samt att kostnaderna för bidragsförskotten helt skulle stanna å statsverket.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen, med avslag å följande motionsyrkanden, nämligen

1) yrkandet i motionerna I: 723 och II: 883,

2) yrkandena i motionerna I: 726 och II: 889 samt

3) yrkandet i motionerna I: 727 och II: 888,

måtte bifalla förevarande proposition, nr 70, såvitt den hänvisats till lagutskott;

B. att riksdagen, med bifall till följande motion, nämligen

1) motionen II: 885, samt i anledning av följande motioner, nämligen

2) motionerna I: 723 och II: 883 samt

3) motionerna I: 726 och II: 889, såvitt anginge finansieringen av bidragsförskotten,

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i utlåtandet anfört om behovet av översyn av kostnadsfördelningsreglerna;

C. att riksdagen, i anledning av motionen II: 884, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att motionen överlämnas till utredningen om rättsgångshjälp; samt

D. att sistnämnda motion, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet under C hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Vi har väckt en motion i denna fråga om bidragsförskotten, och jag skall be att få kommentera den med några få ord.

Det regeringsförslag om bidragsförskotten som motionen anknuter till betecknar visserligen både principiellt och materiellt ett ganska avsevärt framsteg, men när vi motionerade tyckte vi att ett par förekommande stötestenar borde ha röjts undan med en gång. Det gäller åldersgränsen för rätt till bidragsförskott och frågan om vem som skall svara för kostnaderna för denna stödverksamhet.

För oss och tydligen även för några andra motionärer ter det sig helt orim-

ligt att kommunerna inte bara får svara för vissa administrationskostnader i sammanhanget utan därtill tvingas klara en fjärdedel av utgifterna för de bidragsförskott som utbetalas. Det kan ju inte rimligen sägas, att bidragsförskotten till någon som helst del är en kommunal angelägenhet. Enligt vår uppfattning är den helt och hållet statlig, och de cirka 21 miljoner kronor som kommunerna enligt det föreliggande förslaget skall tvingas betala borde alltså rätteligen belasta statskassan.

Utskottet förordar en utredning i denna fråga med anledning av de motioner som föreligger, men utskottet ger för egen del inga anvisningar om hur saken skall lösas. Jag vill till protokollet ha den uppfattningen antecknad, att varje lösning som inte helt befriar kommunerna från denna påлага är oriktig och därför oacceptabel.

I den andra frågan, som beröres i vår motion — således den som gäller en utsträckning av rätten till bidragsförskott upp till 18 års ålder — säger utskottet att det finner vissa omständigheter tala för vårt förslag. Vilka dessa omständigheter är får vi inte veta; kanske är det just de omständigheter som vi har angivit i motionen och som vi verkligen anser håller för ett beslut i enlighet med motionens förslag. Motargumentet, som anförts bl. a. av statsrådet, nämligen att 16-åringar som går ut i förvärvsarbete erhåller löneinkomst eller vid fortsatta studier får studiebidrag enligt ett förslag, som vi sedermera skall ta ståndpunkt till här i riksdagen, tillmåter vi för vår del endast ett begränsat värde. Om en 16-åring går ut i förvärvsarbete blir hans inkomst av arbetet mycket ringa i förhållande till vad den kommer att bli om några år. Och vad studiebidraget beträffar är det väl tyvärr så, att många av de barn som det här gäller aldrig kan komma i åtnjutande av något sådant bidrag, av den enkla anledningen att ekonomien för dessa ofullständiga familjer inte tillåter studier utöver grundskolenivån.

Ang. lag om bidragsförskott

Det är vår erfarenhet av förhållandena i dessa ofullständiga familjer.

Jag har, herr talman, velat anföra dessa synpunkter och få dem antecknade till protokollet utan att framställa något särskilt yrkande. Ett sådant kunde i och för sig vara motiverat, men det hade krävt ett utarbetat lagförslag på grundval av våra motionsyrkanden. Utskottet har naturligtvis inte framlagt något sådant utarbetat lagförslag, eftersom utskottet inte har velat helt tillstyrka vår motion.

Jag vill upppepa att vi i övriga delar betraktar regeringsförslaget, hur knapphändigt det än är i fråga om bidragsbeloppens storlek, som ett första steg till bättre förhållanden för de ofullständiga familjerna, och vi hoppas på en fortsättning snarast möjligt. Vi hoppas också att de båda förslagen i vår motion skall tillgodoses i större utsträckning än vad som skett genom utskottets i och för sig välvilliga skrivning.

Jag har, herr talman, alltså inget särskilt yrkande att framställa.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Andra lagutskottet är enigt i sitt utlåtande nr 47.

Herr Adolfsson har nyss talat för kommunistmotionen, i vilken yrkas att bidragsförskott skall utgå till 18 års ålder. Som kammaren vet, föreligger ett lagförslag när det gäller det studiesociala stödet, enligt vilket varje studerande utan inkomstprövning skall få 75 kronor per månad i studiebidrag, men därutöver skall efter inkomstprövning kunna utgå ytterligare 75 kronor. Mödrar med barn utom äktenskapet eller frånskilda mödrar kan alltså få 150 kronor om deras barn fortsätter att studera, i verkstadsskola, i yrkesskola eller på gymnasienivå. Det förekommer väl att i vissa fall avtal upprättas om att underhållsbidrag skall utgå till 18 års ålder, och det är det förhållandet utskottet velat påtala.

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

Även när det gäller fördelningen av kostnaderna mellan stat och kommun har motioner förelegat. Nu pågår dock utredningar, och jag tycker inte att man här skall bryta ut enbart den sidan av saken. Den måste väl tas upp i sammanhang med hela frågan om hur man skall fördela kostnaderna mellan stat och kommun. Denna proposition som här tillstyrkts har vidare medfört vissa förenklingar framför allt när det gäller ansökningsförfarandet, och man får väl se om detta kan bidra till att minska kommunernas kostnader. Utöver detta har också motionerats om att man skall ha en helt annan och ny omfördelning. Utskottet är nu enigt om att man till 1965 års riksdag skall få en översyn av dessa problem, och jag skall inte vidare beröra dessa frågor nu.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till utskottets utlåtande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 31 maj 1963 (nr 268) om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 6 mars 1964 dagtecknad proposition, nr 95, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 31 maj 1963 (nr 268) om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete.

I propositionen hade föreslagits, att lagen om igångsättningstillstånd för

byggnadsarbete skulle kompletteras med en fullmakt för Kungl. Maj:t att, då allvarlig brist på byggarbetskraft rådde inom visst område, förordna, att under viss tid igångsättningstillstånd skulle krävas för sådant byggnadsarbete inom området, som vore att anse såsom mindre angeläget från allmän synpunkt.

Ikraftträdandebestämmelsen till ifrågavarande lagändring skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag erhålla följande lydelse: »Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.»

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

a) de likalydande motionerna nr 704 i första kammaren av herr *Andersson, Torsten, m. fl.* och nr 861 i andra kammaren av herr *Eliasson* i Sundborn *m. fl.*, i vilka motioner hemställdes, att riksdagen måtte avslå propositionen nr 95 angående fullmakt för Kungl. Maj:t till viss reglering av byggnadsverksamheten;

b) de likalydande motionerna nr 705 i första kammaren av herr *Hansson, Nils, m. fl.* och nr 863 i andra kammaren av herr *Nyberg m. fl.*, i vilka motioner anhållits, att riksdagen med understrykande av vikten av ökad rekrytering av arbetskraft till byggnadsbranschen med särskilt sikte på bostadsbyggandets behov måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag i proposition nr 95 angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 31 maj 1963 om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete; samt

c) de likalydande motionerna nr 706 i första kammaren av herr *Virgin m. fl.* och nr 862 i andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.*, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen skulle avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 95.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

riksdagen med bifall till motionerna I: 704 och II: 861, I: 705 och II: 863 samt I: 706 och II: 862 måtte avslå förevarande proposition, nr 95.

Reservation hade avgivits av herrar *Göran Karlsson, Svante Kristiansson, Knut Johansson, Herbert Larsson, Levin, Johansson* i Torp, *Svenning* och *Hammarberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med avslag å motionerna I: 704 och II: 861, I: 705 och II: 863 samt I: 706 och II: 862 måtte bifalla förevarande proposition, nr 95.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Det utlåtande som föreligger från tredje lagutskottet är väl något av det mest märkliga som man kan få uppleva, i varje fall vid årets riksdag. Jag skulle faktiskt, med instämmande i vad utskottet säger på sid. 13 i sitt utlåtande, kunna yrka bifall till den reservation, som vi har avlämnat. Hela den motivering som utskottsmajoriteten har lämnat talar ju för en lagstiftning, det är bara när man kommer till slutyrkandet som man inte orkar fullfölja den linjen.

Utlåtandet illustrerar väl också på sitt sätt hur svårt det skulle vara för de tre borgerliga partierna att skriva sig samman om ett regeringsprogram, om de mot förmodan skulle komma i den belägenheten att de behövde sättas på det provet. Av texten i utskottsutlåtandet är en bit från folkpartiet, en bit från högern och en bit från centern, men de talar ju egentligen tre olika språk, vilket väl också är vad som skulle ske om de tre partierna skulle hamna på samma linje även i andra avseenden.

Nu hade de borgerliga partierna oturen att vinna lotten i tredje lagutskottet. Då blev de också nödsakade att åstadkomma en skrivning, som täckte alla de olika ståndpunkterna och nyan-

serna — och så blev det som det blev. Det blev inte så vackert, precis, och jag förstår herr partisekreterare Yngve Holmberg från högern om han är litet fundersam — lindrigt sagt — inför vad han här tvingats acceptera. Men i den borgerliga treenighetens namn får man ju tåla åtskilligt.

När regeringen har lagt fram lagförslaget om en fullmaktslagstiftning om igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten, har detta skett för att åstadkomma en bättre balans, särskilt på de orter där det råder brist på arbetskraft och då speciellt i storstadsregionerna. Redan förra året tvingades ju staten och i viss mån även kommunerna att uppskjuta en rad viktiga byggnadsprojekt bara för att man något så när skulle kunna balansera tillgången och efterfrågan på arbetskraft och därmed också hålla vissa inflations-tendenser i schack. Men med den nuvarande lagstiftningen gick det bara för staten och kommunerna att göra så. De enskilda intressenterna i dessa överhettade områden byggde helt fritt, därför att det saknades lagstiftningsmöjligheter att kunna få dem att inskränka sin byggnadsverksamhet.

Man frågar sig: Kan det vara rimligt att staten och kommunerna skall skjuta på viktiga byggen — det må vara sjukhus, skolor eller, för att ta ett annat aktuellt exempel, en upprustning av våra kaserner — medan man på den privata sidan skall kunna få bygga hur många bensinmackar, varuhus, bankpalats och lyxvillor som helst? Det rimmar i varje fall illa med den linje som vi betraktar som den rätta. Reservanterna kan inte inse att detta är ett riktigt förhållande. Skall man nödgas begränsa byggnadsverksamheten därför att arbetskraften inte räcker till, då kan inte heller de mindre angelägna byggnadsobjekten få stå i den särställning som de nu gör.

Man frågar sig också, om det ur lokaliseringsynpunkt kan vara riktigt att inte ge samhället de medel det behöver

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

för att åtminstone i någon mån hindra en överhettning på de områden som redan är expansiva. Hur kan exempelvis centerpartiet, som ju har tagit lokaliseringpolitiken på entreprenad, gå med på en sådan anordning? Kan det vara riktigt, sett ur de mindre expansiva orternas synpunkt eller ur avfolkningsbygdernas synpunkt, att man än snabbare får expandera i storstadsregionerna och därmed dra folk från landsbygden? Den frågan tycker jag är ganska central i detta fall. Det lär bli svårt för centerpartiet i fortsättningen att gå ut och agitera för en aktiv lokaliseringspolitik samtidigt som man inte är beredd att ge samhället de medel som det kan behöva för att föra en sådan. Det är bra med ord och deklamationer, men på det sättet löser man sannerligen inte lokaliseringsfrågorna.

I centerpartiets motion, har man bl. a. sagt, att i den mån en inskränkning på byggnadsområdet »skulle drabba t. ex. byggnadsbehovet inom handeln och servicenäringsarna i övrigt, måste den ju också betraktas som ett ingrepp i näringsfriheten och konkurrensen och därmed som i väsentlig mån motverkande på strävandena till ökad effektivitet och produktivitet inom näringslivet».

Man kan ju fråga om det är rimligt att man skall få bygga varuhus eller bensinmackar hur som helst. Är det viktigare att man får göra det än att bygga bostäder? Jag undrar vad man säger på småhandlarhåll — centern har ju tagit dem också under sina vingars skugga — om en sådan inställning?

Utskottets motivering mot en lagstiftning är också ganska säregen. Man säger på sid. 11: »Med hänsyn bl. a. till att riksdagen nyligen understrukit vikten av att kraftfulla åtgärder vidtages för att få till stånd en ökning av bostadsproduktionen ter sig enligt utskottets mening en sådan verkan av regleringen särskilt betänklig.»

Det skulle alltså inverka oförmånligt för bostadsproduktionen, om man fick

en lagstiftning som hindrade exempelvis byggandet av bensinstationer, bankpalats och varuhus. Inte kan man påstå att det uttalandet utmärkes av så särdeles stor och stark logik.

Utskottsmajoriteten sätter sin lit till konjunktur- och finanspolitiska åtgärder. Ja, det kan låta bra, men när man vet att många av de företag, som det här gäller att begränsa, är självfinansierande, så får sådana åtgärder ingen som helst inverkan, utan dessa företag kan även i fortsättningen bygga som de vill.

Reservanterna är för sin del medvetna om att den lagstiftning som nu finns, och som gäller enbart säsongutjämning inte är till fyllest i dagens läge. Vi vill därför instämma i inrikesministerns förslag om att man skall genomföra en fullmaktslagstiftning. Vi är också av den uppfattningen, att en sådan lagstiftning inte kommer att tillgripas förrän andra åtgärder prövats och befunnits otillräckliga. Självfallet anser vi att det skall vara ett gott samarbete mellan kommunerna och länsarbetsnämnderna. Man har erfarenheter från sådant arbete tidigare, och det kommer därför knappast att bli vare sig kostsamt eller svårt att klara uppgiften om man skulle behöva tillgripa de åtgärder som vi vill genomföra.

På sid. 13 har utskottet en ganska kostlig motivering, och jag kan inte undanhålla kammaren att få höra den: »Utskottet vill emellertid samtidigt fästa uppmärksamheten på nuvarande samhällsekonomiska läge i stort. De ökade risker för en inflationistisk utveckling som på sistone framträtt är enligt utskottets mening oroväckande. Situationen skall komma att kräva ytterligare inflationsbekämpande åtgärder, såsom en hårdare begränsning av de offentliga investeringarna och tillfälliga konjunkturpolitiska åtgärder.»

Varför bara hänföra detta till offentliga investeringar? Är de enskilda investeringarna mindre inflationsdrivande?

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

Ja, så skulle jag kunna fortsätta att citera ur det utlåtande, som här föreligger, men jag skall bara ta slutorden, där man säger: »Utskottet finner det angeläget, att en skärpt beredskap hålles mot en befarad inflationsutveckling och att Kungl. Maj:t i god tid överväger olika åtgärder till en samlande lösning, därest inflationstendenserna under den närmaste tiden skulle tillta i styrka.»

Här begärs följaktligen åtgärder från Kungl. Maj:ts sida, men man vill inte ge Kungl. Maj:t möjlighet att vidta dessa åtgärder. Jag tvekar inte att säga, att detta är en av de mest egendomliga motiveringar som har förekommit i något utskottsutlåtande.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den reservation som föreligger. Vi reservanter anser det nödvändigt att genomföra det förslag som framförts i propositionen, ty därigenom kan man få en möjlighet att skapa en bättre ordning i de områden där man kan riskera en överhettning när det gäller efterfrågan på arbetskraft.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Jag har inte deltagit i utskottets behandling av detta ärende, men jag skall be att få yttra mig närmast i egenskap av motionär. Jag skall sålunda inte gå närmare in på att försvara de formuleringar som finns i utskottsutlåtandet och som herr Göran Karlsson så starkt kritiserat utan hålla mig till själva sakfrågorna.

I det avseendet måste jag säga, att jag tycker att reservanterna har ganska svårt att förklara sin ståndpunkt, om de över huvud taget skall hålla på någon konsekvens i sitt handlande. År 1961 kom man till enighet här i riksdagen om att byggnadsregleringen borde avvecklas. Den hade då sedan ett par års tid enbart använts för säsongutjämnande ändamål. Man var på god väg att ordna säsongutjämnningen genom frivilligt samarbete vid sidan av lag-

stiftningen. Läget bedömdes så, att dessa åtgärder inom de två år som lagen då förlängdes skulle få sådan effektivitet att lagstiftningen kunde undvaras.

Emellertid visade det sig att utvecklingen inte gick så fort som man hade hoppats. Därför blev år 1963 lagen om tillståndstvång visserligen upphävd men samtidigt ersatt med den nu gällande lagen om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete.

Man bör kanske något dröja vid innebörden av denna namnförändring. Tillståndstvång innebär enligt hittillsvarande terminologi prövning av frågan, om ett visst byggnadsföretag över huvud taget eller tills vidare skall släppas fram eller inte. Igångsättningstillstånd innebär däremot en prövning av vid vilken tidpunkt ett byggnadsföretag lämpligen bör igångsättas med hänsyn till önskemålet av säsongutjämnning.

Den nu föreliggande propositionen innebär, att man i den gällande lagen om igångsättningstillstånd inför en prövning av angelägenhetsgraden av vissa byggnadsföretag, således en prövning av det slag som brukar kallas för byggnadstillstånd och inte igångsättningstillstånd. Propositionen innebär sålunda en ändring av lagens principiella innebörd.

Men frånsatt denna mera formella lagtekniska anmärkning innebär förslaget ett frångående av den grundsyn på frågan om byggnadstillstånd, varom enighet här i riksdagen förelåg både 1961 och 1963, d. v. s. för bara ett år sedan.

Vi i folkpartiet menar, att någon anledning att så snabbt byta åsikt inte framkommit. Vi är angelägna att understryka att vi är fullt ense med departementschefen i fråga om vikten av att bostadsbyggandet fullföljes i största möjliga omfattning. Men vi tror inte att det bör ske genom sådan individuell prövning av vissa byggnadsföretags angelägenhet som här föreslås. En sådan prövning är i och för sig till hin-

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

der för byggnadsverksamhetens effektivitet. Det har erfarenheten under krigstiden och rätt lång tid därefter klart visat. I första hand bör man därför inrikta sig på att genom utbildning och omflyttning öka arbetskraftstillgången på de orter där brist föreligger.

För övrigt är det inte klart, att det just är tillgången på arbetskraft som begränsar bostadsbyggandet. För närvarande synes bristen på kapital vara den faktor som betyder mest. Om åtgärder vidtogs för att förbättra kapitaltillgången för just bostadsbyggandet, torde detta medföra en mycket effektivare stimulans än den föreslagna lagen.

Den föreslagna lagbestämmelsen i och för sig är mycket diffus till sin innebörd. Man kunde verkligen kräva att departementschefen på ett mera konkret sätt anger hur han tänkt sig att lagen skall användas. Vilka slag av byggnader skall betecknas som mindre angelägna ur allmän synpunkt? Man har under förarbetena bl. a. nämnt kyrkobyggnader och bensinstationer. Men bortsett från att det är tvivelaktigt om man bör uttaga två så speciella kategorier till särbehandling är det uppenbart, att härmed icke mycket är att vinna ur rent kvantitativ synpunkt.

Den föreslagna lagtexten innebär att visst slag av byggnadsarbete, som är mindre angeläget ur allmän synpunkt, skall kunna läggas under tillståndstvång. I departementschefens anförande ges inga exempel på dylika objekt. Däremot talas det om vissa slag av byggnadsföretag som skall tillerkännas prioritet. Det uppväcker vissa farhågor för att lagen, om den antages, kan komma att tillämpas på det sättet, att alla byggnadsarbeten med vissa angivna undantag beläggs med tillståndstvång. Detta vore emellertid uppenbart i strid med lagbestämmelsens formulering och skulle innebära en olustig återgång till mera kristidsbetonade förhållanden. Jag hoppas därför att, om

lagen antages, den också tillämpas i enlighet med sin ordalydelse, så att de mindre angelägna byggnadsobjekt som beläggs med tillståndsplikt också uttryckligen specificeras i förordnandet.

Emellertid bör det egentligen vara överflödigt att tala om vad som skall hända, om lagen antages. Utskottet har med en stark motivering — jag ber om ursäkt, herr Karlsson, om jag har en helt annan uppfattning än han om motiverings styrka — yrkat avslag på propositionen. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna utskottets hemställan.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar att herr Alexanderson i stort sett har hållit sig till vad folkpartimotionen talar om, men inte på något sätt sökt argumentera för vad utskottets majoritet har skrivit. Det är inte folkpartimotionen, som vi behandlar här, utan det är det utskottsutlåtande som föreligger. Därför tillåter jag mig att säga, att även om herr Alexanderson i slutet av sitt anförande uttalade att han hade starkare tilltro till utskottets utlåtande än jag hade, så har det inte övertygat mig om att han har rätt. Det hade i så fall varit rimligare om herr Alexanderson argumenterat för utskottets utlåtande i stället.

Sedan kan man rent sakligt säga, att utskottet förordar en halvmesyr. Man talar om åtgärder som måste tillgripas, men man vill inte ge Kungl. Maj:t de befogenheter som behövs. Det tycker vi är en orimlighet.

Därför vill jag än en gång yrka bifall till reservationen.

Herr HOLMBERG (h):

Herr talman! Herr Karlsson framhöll att vi nu behandlar utskottsutlåtandet. Visst gör vi det! Men vi behandlar ju

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

också Kungl. Maj:ts proposition om återinförande av byggnadsreglering.

Då är det först en sak jag vill erinra om. Det är att denna proposition och dess behandling här i riksdagen är ett tecken på att man från regeringens och riksdagsmajoritetens sida försöker dela upp bostadsfrågorna i sina enheter för att vi inte skall kunna få en samlad överblick av hela bostadskomplexet.

Byggnadsregleringen var ju tidigare motiverad av krig och krigsfara. I dag har vi inget krig, och vi hoppas att krigsfaran åtminstone inte är överhängande. Men vi har en bostadsbrist som tydligen regeringen med denna proposition tror sig kunna lösa genom att man återgår till ett extraordinärt regleringsförfarande. Det är man beredd göra trots att den bostadsbrist som vi för närvarande har i stor utsträckning är ett direkt resultat av det ålderdomliga och konkurrensbegränsande statliga kontrollsystemet.

Vi har från vårt håll i väckta motioner och i utskottets majoritetsyttrande redan av principiella skäl avvisat tanken på att återinföra denna krisreglering; jag behöver efter herr Alexandersons utförliga motivering inte gå närmare in på det utan vill bara ytterligare understryka, att de principiella betänkligheterna är tillräckligt starka för att man skall avvisa propositionen.

Men det finns naturligtvis också rent praktiska, tekniska skäl som talar för att byggregleringen på sätt som föreslagits i propositionen inte bör återinföras. Om man granskar motiven för förslaget finner man att det bygger, för det första på att man genom byggregleringen skall kunna öka — och jag betonar ordet *öka* — bostadsproduktionen och för det andra på att bebyggelsens totala omfattning här i landet skall med hjälp av byggregleringen kunna anpassas till arbetskraftstillgången.

Såvitt jag förstått efter en mycket noggrann läsning av den tunna propositionen och av reservanternas uttalande saknas varje bevis för att bostadsbebyg-

gelsen kommer att öka genom detta förslag. Jag förstår inte hur bebyggelsen skall öka bara genom att man förklarar vissa byggnadsobjekt här i landet såsom ur allmän synpunkt mindre angelägna. Det är en lek med ord så länge förslaget inte fått praktisk tillämpning.

Vad är det nu för objekt som skall anses ur allmän synpunkt mindre angelägna? Ja, det fick man inte reda på i propositionen, och det fick man inte heller reda på i den promemoria som låg till grund för propositionen. Det kröp så småningom fram i en arbetspromemoria som fanns instucken i departementsakten. Där har räknats upp följande tolv områden: profana kyrkliga samlingslokaler, bensinstationer, garage, varuhus, parkerings-, kontors- och bankhus, kommunala förvaltningsbyggnader, sporthallar och andra dylika byggnader, enfamiljshus av lyxkaraktär och fritidsbostäder.

I och för sig är intressant att vi nu fått reda på att kyrkobyggena och garagen är mindre angelägna ur allmän synpunkt. Men det avgörande är ju *hur mycket* man i nuläget investerar i objekt som kyrkor, garage, parkeringshus, bankhus etc., hur många sådana objekt det finns samt huruvida man verkligen påverkar bostadsbyggandet om man begränsar bebyggelsen på detta område.

Om vi tar ett exempel från Stockholm — det är väl troligt att regleringen är avsedd att gälla för Stockholm — byggs det ett s. k. bankpalats vid Sergels torg i Stockholm. Man kan ha delade meningar om det är fråga om ett bankpalats, eftersom banken i detta mycket stora hus bara skall ha två eller tre våningar, medan de övriga våningarna upptas av affärer och kontor för att det hela skall kunna fungera.

Detta bygge sysselsätter cirka 300 byggnadsarbetare. Det är klart att om man stoppade bygget skulle man möjligtvis kunna friställa alla de 300 byggnadsarbetarna och använda dem för andra objekt i Stockholm eller stockholmsområdet. Emellertid är det ju full-

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

ständigt omöjligt att tänka sig att man skulle stoppa ett sådant bygge. Det skulle förvåna mig mycket om regeringen verkligen tänkte sig att man skulle kunna begränsa byggen av denna art. Man skulle då inte bara åstadkomma ett stort hål i marken, utan man skulle helt enkelt slå sönder hela den välplanerade återuppbyggnad och nyuppbyggnad av Stockholms stad, som staden har arbetat med under så många år.

Detta är bara ett exempel för att visa hur hart när omöjligt det måste vara att i praktisk tillämpning använda denna byggreglering.

Jag kan ta ett annat exempel. Man nämner fritidsbebyggelsen. Det är klart att finansministern eller inrikesministern har fäst ögonen på fritidsbebyggelsen eftersom den har fått en så ökad omfattning under de senaste åren. Mellan 1960 och 1962 byggde man cirka 45 000 fritidshus. Om man gör ett räkneexempel och säger, att varje sådant fritidshus lågt räknat kostar 10 000 kronor samt att man bygger 15 000 om året, så ger det en summa om 150 miljoner kronor. I och för sig skulle man naturligtvis genom att förhindra den bebyggelsen kunna lösgöra detta kapital och kanske också viss arbetskraft för bostadsbebyggelse. Men här är det ändå huvudsakligen fråga om personligt sparande, som de som ägnar sig åt fritidsbebyggelse under många år har gnoth ihop. Det är också fråga om personliga arbetsinsatser i utomordentligt stor utsträckning, rent självbyggeri. Det kan väl ändå inte vara meningen att man skall hejda detta genom denna byggreglering?

Då kan man tänka sig att det är något annat område inom fritidsbebyggelsens sektor som man vill begränsa. Är det t. ex. campingplatserna? Det är riktigt att det görs utomordentligt stora investeringar nu för tiden i kollektiva fritidsanläggningar, exempelvis campingplatser och båthamnar. En modern campingplats av normal storlek kostar kanske nu för tiden cirka 1 miljon kro-

nor i investeringar. Men det skulle verkligen förvåna mig om man å ena sidan medvetet — och där är alla partier överens — inriktar sig på att ge människorna mera fritid, längre semester och mera tid för egna önskemål, medan man å andra sidan genom att begränsa exempelvis denna typ av fritidsbebyggelse också skulle begränsa människornas möjlighet att utnyttja sin fritid.

På detta sätt kan man gå igenom område efter område och då finna, att denna byggnadsreglering med den uppläggning den har är mycket illa genomtänkt. Förslaget är ett uttryck för regeringens klåfingrighet. Kanske man kan säga: regeringens panik över att man inte har lyckats klara bostadsfrågorna. Och därför försöker den nu med allsköns ytterligare regleringsåtgärder att täcka över sitt misslyckande.

Vi reservanter tror inte på denna metod, och det är orsaken till att vi också är ense om att — kanske från något olika utgångspunkter — yrka avslag på propositionen. Detta yrkande har ju också blivit utskottsmajoritetens förslag, till vilket jag därför yrkar bifall.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Om man — som herr Yngve Holmberg — tror att regeringen skall använda en sådan här fullmaktslagstiftning till att stoppa byggen som redan är igångsatta, exempelvis bankbygget vid Sergels torg, så kan jag förstå att man har den inställning till regleringen som herr Holmberg har. Men vi, som tror och räknar med att regleringen skall tillämpas med förnuft, har en annan syn på frågan än herr Holmberg.

Herr Holmberg säger, att denna reglering är ett bevis för att regeringen vill kamouflera att det inte byggts flera bostäder. Men, herr Holmberg, om vi bygger låt oss säga ett varuhus i varje medelstor svensk stad och om vi byg-

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

ger garage i stor utsträckning och bensinstationer lite varstans utefter våra vägar, där det redan finns tillräckligt med bensinstationer, måste väl dessa byggen ändå dra arbetskraft från bostadsbyggandet. Skulle man följa herr Holmbergs exempel att inte tillåta en reglering, innebär det i realiteten att vi får ett mindre bostadsbyggande. Logiken talar här sitt tydliga språk.

När herr Holmberg kommer in på fritidsbebyggelse och campingplatser så förstår jag, att han måste ha avledande manövrer för att motivera det avslagsyrkande, som utskottsmajoriteten har ställt.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag bara konstaterar, att herr Göran Karlsson från den upp-
räkning, som här har gjorts, tog bort bankpalatsen och att han tydligen inte heller vill ha med fritidsbebyggelsen.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om herr Holmberg lyssnade på vad jag sade, men jag talade om att när det gällde speciellt bankpalatsen vid Sergels torg, så fanns det inte någon tanke på att avbryta detta bygge.

Men nog kan det vara skäl i att det bygges litet mindre med banker, än vad nu är fallet, i varje fall tills vidare. Det finns ingen rimlig anledning att man bygger bankpalats i sådan utsträckning som nu sker i en svensk stad, där det pågår flera nybyggen av bankhus efter en enda gata. Jag tycker, att om man skall stoppa statliga byggen, så är det rimligt att bankerna får en ungefär likvärdig behandling i det hänseendet.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Stockholm är ju en ganska stor stad, och där bygges gans-

ka många banker, ty folk har nu checklön i större utsträckning. Jag skulle vilja höra, om herr Karlsson kan nämna något exempel på ett byggande av bankpalats, som herr Karlsson vill avbryta, eftersom stoppannet av bankbygget vid Sergels torg inte var aktuellt.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte velat avbryta byggandet av något bankpalats. Den reglering vi nu diskuterar gäller igångsättningstillstånd för byggnadsarbete — om herr Holmberg inte förut läst det i propositionen, bör han göra det nu. I den mån det finns igångsatta byggen, finns det ingen anledning att stoppa dem.

Herr **JOHANSSON, KNUT**, (s):

Herr talman! Jag tror inte att denna fråga är så stor som man har gjort den till i debatten — både här i kammaren och tidigare omedelbart efter det att förslaget blev framlagt. Man tycks vara ense om motiven. Bakgrunden till det hela är att man vill bygga mer än vad de samlade resurserna medger. Det gäller inte bara bostäder utan praktiskt taget hela byggnadsmarknaden — det är fråga om skolor, sjukhus, större eller mindre byggnader för olika ändamål och inte minst om industriens utbyggnad. Man är också ense om att det i en sådan situation är nödvändigt med åtgärder för att i någon mån styra utvecklingen. Så långt är man ense.

Det är först när det blir fråga om valet av medel för att bemästra situationen som oenigheten uppstår. Här har utskottsmajoriteten liksom motionärerna påyrkat generella medel, och i detta sammanhang har man exemplifierat förslaget med bl. a. finans- och penningpolitik.

Då kan ju den frågan ställas, huruvida detta medel är effektivt. Herr Holmberg har själv erinrat om att lä-

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

get för dagen är beroende på kredit-situationen. Om det instrumentet skall användas, är det mycket stor risk för att olika slag av byggnader får prioritet framför bostäder och även annat byggande, som enligt vad vi kan vara ense om tillhör det slag som bör ha förtursrätt.

Man har även talat om att arbetsmarknadens parter bör i samverkan kunna svara för en uppdelning av byggen med hög prioritet och sådana byggen som med hänsyn till knapphets-situationen bör kunna anstå.

Detta förslag kan väl inte vara allvarligt menat. Det är väl ingen som begär att företagarna inom byggnads-industrin skulle åta sig att säga till sina kunder — och kunder hos byggnadsföretagarna är ju alla, vare sig det gäller profana eller kyrkliga samlings-lokaler, bankpalats, bensinstationer eller bostäder — att de får lov att vänta ett år, eller åtminstone till dess situationen är en annan. Jag är övertygad om att varje företagare inom denna bransch ber att få betacka sig för ett sådant uppdrag, vilket jag — det vill jag livligt understryka — finner vara alldeles riktigt. Det är en orimlig uppgift.

Man kan inte sammankoppla denna uppgift med turordningen för igångsättning av byggen, som ju är en helt annan fråga. Igångsättningstillstånden avser ju inte någon planering av vilka projekt, som skall byggas, utan den är till för att förhindra att alla sätter i gång sina byggen på sommaren eller vid ungefär en och samma tidpunkt. Den skall i stället medverka till att man får en spridning under året av igångsättningen. Denna senare uppgift, som väsentligen skiljer sig från den förra, är arbetsmarknadens parter ense om att påtaga sig, och detta har också redan skett på ett flertal orter i landet tillsammans med representanter för kommuner och arbetsmarknadsorganen.

Ett annat medel säges utbildningen vara. Man gör gällande att om det är arbetskraften, som utgör flaskhalsen, så bör man öka utbildningen. Utskottet förordar snabbutbildning. Det är gott och väl! Emellertid utbildas ju redan över huvud taget alla de som man kan utbilda för uppgifter inom byggnadsbranschen. Det gäller utbildning av okvalificerad arbetskraft till yrkesarbetare. Utbildningen löser dock ingalunda läget i dag, utan först på något längre sikt.

I likhet med herr Göran Karlsson konstaterar jag, att sedan utskottet anfört dessa synpunkter såsom motiv för ett avslag på propositionen, så förefaller man i utskottet ha kommit till en något annan mening och säger sig, att denna medicin säkerligen inte är den rätta och att det nog är lämpligast, att Kungl. Maj:t får ordinera den medicin, som är nödvändig för patienten i rådande läge.

Det är ju just vad som redan är intaget i förslaget rörande utökning av den lag som gäller. Det enda man kan hävda är, att förslaget i denna del är alltför begränsat, enär det endast tar hänsyn till arbetskraften. Herr Holmberg m. fl. har ju klart understrukt kreditvärigheterna, och personligen anser jag, att man borde ha tillagt brist på även andra för byggandet nödvändiga resurser. Det är inte bara arbetskraft och pengar, som kan vålla svårigheter. Det kan vara materialbrist o. s. v.

En annan sak, som understrukits i reservationen och som jag i detta sammanhang särskilt vill peka på, är den praktiska tillämpningen av lagförslaget. Denna tillämpning bör ske på sätt, som reservanterna har yrkat, nämligen i samråd med byggrådet, så att man inte enbart får kännedom om var åtgärderna skall sättas in geografiskt sett, utan också vilka begränsningar som skall göras. Det är inte säkert att begränsningarna blir likformiga på al-

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

la de platser, där lagen måste komma i praktisk tillämpning. Det är därför synnerligen angeläget, att de intressegrupper, som finns församlade i byggrådet och där har stora intressen att bevaka i sammanhanget, får tillfälle att noga genomdiskutera de åtgärder som skall vidtas.

Herr Alexanderson menar, att det inte skulle finnas någon konsekvens i reservanternas handlande. Han drar då en parallell mellan reservationen och uttalanden i tidigare, enhälliga utskottsutlåtanden. Det föreligger dock, herr Alexanderson, en väsentlig skillnad. Vi är ense om att lagen i sin tidigare form inte längre bör ligga till grund för avgörande av om ett byggnadsföretag skall komma till stånd eller inte. Det är inte heller avsikten att så skall ske. Det är en mycket stor skillnad mellan den praktiska tillämpningen av den tidigare lagen fram till år 1959 och vad det nu är fråga om.

Det har vidare sagts, och herr Alexanderson underströk det, att tillämpningen av denna lag får till följd att man inte får samma effektivitet i byggandet som tidigare. Utskottet anser, att lagen skulle komma att »motverka en bättre produktivitet». Förhåller det sig inte i själva verket tvärtom? Kan det medföra bättre effektivitet eller bidra till något ökad produktivitet, om man sätter i gång fler arbeten än man har arbetskraft och andra erforderliga resurser för, så att tidsplanerna blir förskjutna och en del byggnadsföretag kanske får drivas för halv maskin just på grund av dessa svårigheter? Mig förefaller det som om man skulle få en större effektivitet i byggandet och medverka till en ökad produktivitet om man redan på planeringsstadiet visste att de byggen, som man sätter i gång, kan genomföras med hjälp av tillgängliga resurser.

Jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till reservationen.

Herr ALEXANDERSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Knut Johansson säger, att det är en oerhörd skillnad mellan denna lag och den vi tidigare har haft. Jag hoppas att det skall bli så i praktiken, om lagen nu genomföres.

I själva verket ger lagbestämmelsen dock utrymme för praktiskt taget samma tillämpning som den tidigare lagen gav. I den här föreslagna lagen står, att ett visst slag av byggnadsarbete på vissa orter skall beläggas med tillståndstvång. Den tidigare lagen uttryckte detta mer positivt, ty där hade man gjort undantag för vissa slag av byggnadsarbeten och senare också vissa delar av landet, där det inte skulle krävas tillstånd.

Frågan är här bara var man drar gränsen. Med båda dessa sätt att skriva kan gränsen dras på övre eller nedre delen av detta område. Det är väsentligen en tillämpningsfråga.

Herr JOHANSSON, KNUT, (s) kort genmäle:

Herr talman! Skillnaden är väl ganska uppenbar. Den tidigare lagen ägde generell tillämpning över hela landet och för allt byggande, som lagen vid varje tidpunkt gällde för. I den nya lagen finns flera begränsningar, först geografiskt och sedan med hänsyn till byggandets karaktär och prioritetsgrad samt även med hänsyn till om det är brist just på arbetskraft. Därefter kommer Kungl. Maj:ts prövning, om lagen skall sättas i kraft eller inte.

Med det tillägg, som jag ännu en gång vill understryka och som reservanternas har anfört och som innebär att det före Kungl. Maj:ts prövning om lagens tillämpning skall vara en behandling av byggrådet, tror jag att även herr Alexanderson kan känna sig ganska nöjd.

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

Herr ALEXANDERSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi har tidigare erfarenhet av lagstiftningar, som på papperet kan se ganska ofarliga ut men som ger möjlighet till en mycket extensiv tillämpning. Ett sådant exempel har vi också här.

Herr LAGER (k):

Herr talman! Jag skulle egentligen kunna nöja mig med att sitta stilla och titta och rösta för reservanternas förslag, men eftersom jag tidigare deltagit i debatten om denna lagstiftning vill jag ändå ta kammarens tid i anspråk några minuter, dels för någon polemik och dels för att med ett par ord illustrera behovet av den lagstiftning som här föreslås.

När byggherrarna vid den tidigare lagstiftningens avveckling fick en s. k. fri marknad väntade de kanske själva — i varje fall borde de borgerliga partiernas talesmän ha väntat det — att det nu skulle bli en verklig uppräckning inom bostadsbyggandet så att bostadsbristen kunde avskaffas. Som bekant har den fria byggegenskapen inte lyckats med den uppgiften. Det är därför att det råder en mycket svår situation på bostadsmarknaden, som dessa extra åtgärder har föreslagits.

Nu anför utskottet när det gäller frågan om omfattningen av begränsad byggnation, att det har upprättats en rätt stor katalog över sådana byggnadsobjekt som skulle vara att betrakta som mindre angelägna. Det gäller samlingslokaler av olika slag, bensinstationer, garage och varuhus, som inte utgör bostadskomplement, vidare parkerings-, kontors- och bankhus, kommunala förvaltningsbyggnader, sporthallar och andra idrottsanläggningar, enfamiljshus av lyxkaraktär samt fritidsbostäder.

Utskottet anför längre ned i sin skrivning, att av de objekt som finns uppräknade i denna katalog är det endast

enfamiljshus av lyxkaraktär, som tills vidare skulle kunna betecknas som mindre angelägna, och herr Alexander-son menade, att det inte blir mycket att vinna därest man använder denna lagstiftning till att stoppa vissa byggen. Jag håller med honom för den händelse att man håller sig till det som utskottet här skriver, nämligen att endast lyxvillor skall betecknas som mindre angelägna. Då är det sannolikt inte så mycket att vinna vare sig i fråga om kapitaltillgång eller arbetskraft. Men då måste man ju pröva katalogen och se om de angivna objekten är angelägna eller inte, och det var här jag ville lämna ett par exempel ifrån den allra närmaste omgivningen.

I går stod det i Svenska Dagbladet en liten notis om att man hade firat taklagsfest vid ett storbygge vid Regeringsgatan. Bygget är ett parkeringshus, i vilket man skall ge tak över huvudet åt 850 bilar. Garaget anslutes till Nordiska Kompaniet — det ligger bara på andra sidan Regeringsgatan — genom en särskild gångtunnel under Regeringsgatan, så att fröknarna som skall in och shoppa på NK skall kunna gå torrskodda mellan bilen och varuhuset.

Är ett sådant parkeringshus angeläget när tiotusentals människor står utan tak över huvudet här i staden? Jag anser att det inte är nödvändigt. Vad har det dragit till sig av arbetskraft och kapital? Vad representerar ett sådant bygge i fråga om lägenheter? Bygget uppges ha kostat 22 miljoner kronor. Räknar man med en kostnad av 60 000 kronor för en normal lägenhet, så räknar sakkunskapen, så motsvarar detta bygge 350 å 370 normala lägenheter.

I taklagsfesten deltog 150 byggnadsarbetare. Det är väl så många som har varit engagerade i byggandet av NK:s parkeringshus.

Jag måste säga att jag inte förstår hur de tänker, som menar att ett sådant bygge icke är ett lyxbygge utan ett angeläget byggnadsobjekt jämförligt med bostäder, skolor, sjukhus och annat.

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

Låt mig ta ytterligare ett exempel; det är inte för sent att stoppa det där-för att det inte är påbörjat utan endast annonserat. Vid infartsparkeringen i Årstadal skall det anläggas en bensinstation, och den kommer sannolikt inte att bli av det mindre formatet. Är detta nödvändigt? Endast 300 meter längre upp vid Hägerstensvägen ligger det en bensinstation, 500 meter längre upp vid Södertäljevägen ligger det en och ytterligare 200 meter därifrån ligger ännu en stor bensinstation. De bilar som skall ned till infartsparkeringen eller ut från infartsparkeringen i Årstadal kan inte komma andra vägar än Södertäljevägen och Hägerstensvägen. De måste passera dessa bensinstationer, och nog kan man beräkna så pass mycket när det gäller bränsleförrådet i tanken att man kan fylla på bensin 200 eller 300 meter innan man kommer till den punkt där man skall stanna och parkera.

Det var någon som sade i debatten — jag tror att det var herr Holmberg — att det inte byggs för mycket banker. Jo, jag tror att det byggs för mycket banker. I praktiskt taget varje väl trafikerat gathörn här i staden ligger ett mer eller mindre pampigt bankkontor. Om man skulle bygga banker, och det kan nog behövas i och för sig med hänvisning bl. a. till vad herr Holmberg anförde, så byggs de på alldeles fel ställe. Den mycket tätbefolkade ytterstadsringen i Stockholm är sannerligen inte bortskämd med bankkontor och andra serviceinrättningar, under det att allting hopas här i city. Det gör för det första city väldigt svårt och tungt ur funktionssynpunkt och skapar för det andra en mängd andra problem, men de hör hemma i andra sammanhang.

Jag ville med dessa exempel endast illustrera behovet av en reglering på detta område så att den fria byggen-skapan med spekulation som huvudsynpunkt — det är väl den som dominerar — inte ges alldeles fria händer.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationen.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Den fullmaktslag vi i dag diskuterar har stora likheter med den regleringsapparat på byggnadsområdet, som vi hade under krigsåren och som var kvar ända fram till år 1963. Det finns väl ingen som vill bestrida att lagen den gången hade sitt berättigande, sett från de extraordinära förhållanden som då rådde, men då den föregående år, nästan 20 år efter freds slutet, sattes ur kraft mottogs detta med en allmän tillfredsställelse. Det bör från dessa utgångspunkter inte förvåna att regeringens förslag om att återinföra något liknande möts med en viss olust.

När vi inom centerpartiet diskuterade denna fullmaktslag och även motionsledes yrkade avslag på densamma, så innebär detta inte att vi från rent principiella utgångspunkter i varje situation och under alla förhållanden skulle motsätta oss en viss reglering på området. Jag tror att historien därvidlag rätt väl visar, att vi också tagit ansvar när vi så har ansett erforderligt. Det är snarare från den utgångspunkten att detta lagförslag — låt vara till sin utformning oskyldigt och avsett att endast ha en marginell effekt på byggnadsmarknaden — ändå innebär en långt gående möjlighet till detaljreglering av denna marknad, en reglering där lokala och individuella bedömningar måste få ett mycket fritt spelrum, enär det som det också anges i propositionen, är mycket svårt att på förhand precisera vad som i varje situation skall räknas som mindre angelägna byggnadsobjekt liksom vad som i sammanhanget skall prioriteras.

Man stärks i den uppfattningen av att det i Kungl. Maj:ts proposition tydligen inte har varit möjlighet att ange vad som skall vara att betrakta som »mindre angeläget». Det är egentligen först vid utskottsbehandlingen av frågan, som dessa objekt exemplifierats. Om i propositionen en klarare precisering gjorts och därtill en klar områdesbegränsning, så till vida att inte

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

endast umbärlighetsregeln följts utan också hänsyn tagits till den faktiska roll i sammanhanget, som respektive objekt spelar för arbetskraften, skulle måhända en annan bedömning vid riksdagens realbehandling från vårt håll varit möjlig. En annan bedömning hade också kanhända kunnat ske, om lagen haft en tidsbegränsad karaktär.

Från dessa utgångspunkter kommer jag in på frågan om bedömningen av dagens faktiska läge, om nödvändigheten av att vidta så drastiska åtgärder, liksom vad som orsakat den aktuella situationen. Det talas ofta om att vi har en överhettning, och det är ju möjligt att det bränns här och där. Men är det inte ändå på det sättet att man ibland eldar på litet för obetänksamt för att sedan någon tid därefter kanske i panik ropa på släckningshjälp?

Jag tänker närmast på situationen hösten 1962, då investeringsfonderna släpptes fria och även andra åtgärder vidtogs för att sätta fart på byggnadsverksamheten. Det kan ifrågasättas om inte det var en alltför pessimistisk bedömning av läget den gången. Jag tror för min del, att om man så noga avläser sysselsättningsbarometern, att man influeras till åtgärder av ett så litet utslag som i praktiken endast innebär att viss arbetskraft som av skilda orsaker inte passar in i det normala produktionslivet, ej är sysselsatt då är man i onödan klåfingrig på ett instrument som ändå inte låter sig helt bemästras. Man råkar då ofta in i en situation lik den vi nu är i och vill komma ur. Det kan diskuteras om det inte är för dyrbart för samhället att med konjunkturpolitiska medel inränga denna svårinspassade arbetskraft i näringslivet via den öppna arbetsmarknaden. Det bör finnas andra möjligheter att lösa detta mycket stora samhällsproblem.

Den stora uppladdningen hösten 1962 fick ingen egentlig effekt förrän sommaren 1963. I rättvisans namn skall erkännas att vintern 1962/63 var en ur

byggnadsverksamhetens synpunkt mycket ogynnsam period.

Sammanfattningsvis kan således sägas, att dagens besvärliga läge på byggnadsmarknaden i viss utsträckning beror på en felbedömning hösten 1962 och därtill också på besvärliga byggförhållanden under den därpå följande vintern. Om inte dessa saker upprepas, bör mänskligt att döma en normalisering och balans ligga inom nära räckhåll i tiden. Det andrum som behövs för att åstadkomma detta bör vara möjligt att uppnå med det bemyndigande som finns i 1963 års lag.

Vi ställer oss också frågan om inte samhället, nära 20 år efter det krig som vi inte direkt berördes av, bör ha normaliserats. Om så inte har skett, när skall det då ske? Den gamla tesen att det är säkrare att arbeta sig ur en kris än att reglera sig ur den gäller alltså. Självklart måste härvidlag och allt framgent beaktas, vilka rationaliseringsmöjligheter som finns inom byggnadsverksamheten. Utan att gå närmare in på orsakssammanhanget kan konstateras att önskvärda resultat inte nåtts på detta område. Jag vill också understryka vikten av ökad utbildning av arbetskraft liksom vikten av att därvidlag inga spärrar reses vare sig från den ena eller andra parten när det gäller att få till stånd nödvändig rekrytering till utbildningsanstalterna.

Herr talman, jag vill med det här anförda yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Av herr Kristianssons anförande förstod jag att det närmast är ett olycksfall i arbetet som gjort att centern hamnat på denna linje vid utskottets behandling av frågan. Herr Kristiansson säger att om man litet mera utförligt fått reda på vad regeringsförslaget egentligen syftade till, så skulle han kunnat tänka sig att gå med på det. Men det fick man ju vid realbe-

Ang. igångsättningsstillstånd för vissa byggnadsarbeten

handlingen i utskottet, där alla besked lämnades, och det hade inte varit för sent att då gå med på en lagstiftning, som man ju i realiteten argumenterar för. När herr Kristiansson nu tar upp frågan om en tidsbegränsning av lagbestämmelserna, vill jag säga, att det kanske inte hade varit alldeles omöjligt att få majoritet för den saken. Varför kom inte det förslaget fram i utskottet? Då hade man kunnat få en bättre prövning av det än vad som nu kan ske här i debatten.

Sedan tog herr Kristiansson upp läget på hösten 1962 och den besvärliga vintern för byggnadsverksamheten 1962—1963. Herr Kristiansson säger, att om inte sådana onormala förhållanden på nytt uppträder, så kan man räkna med att allt skall gå lugnt och bra i fortsättningen. Men, herr Kristiansson, vi kan få besvärliga vintrar även i fortsättningen. Vi kan få en överhettning på byggnadsområdet och är förresten på väg att få det på vissa håll i landet, och det är ju därför man måste ha medel att tillgripa för att dämpa det hela och få en utjämning till stånd. Jag tycker att hela det anförande herr Kristiansson höll visar, att man från centerns sida hade kunnat ta en annan ställning i frågan, om man hade sett det hela litet nyktrare och inte rusat i väg och lagt fram motioner i ärendet.

Sedan saknade jag en sak i herr Kristianssons anförande, och det var lokaliseringpolitiken. Den drogs fram i centerns motion, men nog är det egendomligt att man från centerns sida här inte tar hänsyn till de lokaliseringsspekter som föreligger.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göran Karlsson bedömer fel om han tolkar vårt ställningstagande i utskottet som ett olycksfall i arbetet. Så är ingalunda fallet. Med vad jag här sagt har jag velat antyda, att vi ingalunda under alla för-

hållanden är obenägra att diskutera sådana åtgärder, och jag tycker det är riktigt att detta slås fast.

Sådana vintrar kan visst återkomma — sådana kommer ju med jämna mellanrum — men det är inte säkert att de alltid kommer ovanpå en situation sådan som den hösten 1962. Gör de inte det, blir olyckan inte så stor som denna gång.

Sedan tog herr Karlsson upp en annan aspekt, nämligen lokaliseringpolitiken. Man kan mycket väl lägga in denna fråga i lokaliseringsdebatten, och det är mycket tacknämligt att man i reservationen gjort en skrivning, som tyder på att man också från herr Göran Karlssons håll är intresserad av en aktiv lokaliseringspolitik. Men denna förordning kan också användas på ett sätt som ger rakt motsatt effekt. Allt beror på handläggningen. Låt mig ta ett exempel!

Om man i en större stad, låt oss säga Göteborg, hindrar vissa byggen, t. ex. kyrkor och samlingslokaler, som egentligen inte drar något nytt folk till Göteborg, utan enbart ger service åt de människor som finns där, och om man för den därmed ledigblivna byggvolymen släpper loss ett industribygge, då verkar denna fullmaktslag i omvänd riktning evad det gäller lokalisering. Det blir då i varje fall tvärtemot den riktning som vi från vårt håll vill förespråka.

Denna lag är alltså tveeggad ur lokaliseringssynpunkt, det måste nog herr Göran Karlsson erkänna.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande skillnaden mellan kyrkobyggen och industribyggen vill jag bara säga, att man väl också måste ta hänsyn till att när det gäller viktiga industrier så är det ur produktionsynpunkt sannerligen angeläget att man bygger dem.

Skillnaden mellan socialdemokrater-

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

na och centern när det gäller lokaliseringspolitiken är att vi försöker handla och ge samhället de resurser som behövs, medan centern bara talar om saken. Det är en ganska väsentlig skillnad.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ger herr Karlsson rätt i frågan om kyrkor och samlingslokaler å ena sidan och industribyggen å den andra, men vad som också är viktigt i sammanhanget sett ur lokaliseringssynpunkt är var dessa industribyggen kommer till stånd.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! I ett normalt arbetande samhälle är det inte önskvärt med fullmaktslagar, och därför ställer man sig i regel kritisk till ett förslag från regeringens sida om en fullmaktslag. Detta förslag var ju också så utformat, att man inte fick någon riktig klarhet om vad frågan gällde, vilket tidigare här i debatten har påvisats. Det har redan anförts en del kritiska synpunkter, och jag skall inte så mycket lägga mig i vad som sagts tidigare. Herr Göran Karlsson har dock betonat ett par saker så pass starkt, att jag vill göra en anknytning där.

Han talade om lokalisering, och herr Kristiansson har svarat honom på det. Men vad är det för en lokalisering man tänker sig från reservanternas sida i detta sammanhang? Det står i reservationen, att läget på byggnadsmarknaden kännetecknas, *särskilt inom storstadsregionerna*, av en stark efterfrågan på arbetskraft. Är det storstadsregionerna det framför allt gäller? Vad är det i så fall för en lokalisering?

Men jag kan ju tacka för herr Karlssons blomma åt centern i hans första anförande för att vi verkligen har intresse för lokaliseringsfrågorna.

Det är också att observera, att finansministern skulle ge 100 miljoner för ytterligare byggande i en storstadsregion, nämligen Stockholm. Hör det också till socialdemokratisk lokaliseringspolitik?

Herr Karlsson sade, att skillnaden mellan centern och socialdemokraterna i lokaliseringsfrågan är den, att socialdemokraterna verkligen handlar, medan centern bara talar om det. Det var intressant, herr Karlsson! Jag har här ett citat från Industriåret 1963 där man säger: »I Sverige har staten alltsedan kriget haft vissa möjligheter att genom byggnadsregleringen påverka industriföretagens lokalisering. Dessa möjligheter har dock inte utnyttjats i någon större utsträckning. Företagens val av lokaliseringsort har i stället påverkats av en allmän rådgivnings- och informationsverksamhet, som ytterst syftat till en företagsekonomiskt lämplig lokalisering.» Man har alltså haft detta instrument i den tid som redan har varit, och det är så socialdemokraterna handlat i lokaliseringshänseende enligt dessa uppgifter.

Var syftet med denna proposition att tillgodose lokaliseringssynpunkter? Jag undrar om inte det var ett nödord, herr Karlsson tog till i detta sammanhang. För all del, från centerns sida är vi mycket angelägna att väcka intresse för lokaliseringsfrågor, men vad som i detta sammanhang kan ifrågasättas är om selektiva åtgärder av det slag man nu tänker sig kan ha den avsedda effekten.

Driver regeringen en politik som i många andra avseenden är alldeles felaktig, lägger man i ett överhettningstillstånd upp en budget av det slag vi nu behandlar, använder man då medlen på ett riktigt sätt? Har man inte gjort precis motsatsen till vad man egentligen borde göra? Och när man sedan gjort dessa misstag, försöker man lappa på med fullmaktslagar. Jag tycker inte detta är logiskt och konsekvent, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är självklart att denna lagstiftning avser att se till att vi rätt använder den arbetskraft som vi har tillgänglig. Men, herr Bengtson, man kan ändå inte komma ifrån, att det betyder åtskilligt även ur lokaliseringssynpunkt, om man låter överhettningen fortsätta på de stora orterna utan att göra någon begränsning. Begriper inte herr Bengtson, att arbetskraften i så fall rusar till de orterna och avfolkar de områden i landet, som det redan nu är en utflyttning ifrån? Har inte herr Bengtson det klart för sig, då tjänar det inte mycket till att diskutera lokaliseringspolitik. Lokaliseringpolitiken är emellertid inte det primära i den här saken, men den hör in i sammanhanget.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag läste upp vad som stod i reservationen, och det kan ju hända att jag inte begrep den, men jag undrar om reservanternas i så fall begriper den själva. Det står ju i ett av de första styckena att efterfrågan på arbetskraft är stark särskilt inom storstadsregionerna. Då är det väl speciellt detta ni haft i åtanke. I den riktningen pekar ju också de 100 miljonerna som satts till för Stockholms del.

Jag finner det rätt anmärkningsvärt att reservationen uttrycker sig så. Har inte herr Karlsson läst den?

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi behöver väl knappast diskutera vem som har läst reservationen — det är bara det att jag har läst den så som den skall läsas, medan herr Bengtson tolkar den på sitt speciella sätt.

Om vi har en överhettning av byggkonjunkturen i storstadsregionerna och arbetskraft flyttar dit från de avfolkningsområden dit man enligt centern

skall lokalisera företag, kan jag inte finna något annat, herr Bengtson, än att det blir en dragnig till storstäderna och att man därmed uttunnar landsbygdens befolkning. I varje fall indirekt är det fråga om en lokaliseringspolitik som jag anser värdefull.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Fullmaktslagar över huvud taget är på inget sätt angenäma vare sig för samhället eller för de enskilda människor som eventuellt kommer att drabbas. Vi har tidigare haft en fullmaktslag av det slag Kungl. Maj:t nu begär. I början av 1960-talet ansågs det att den lagen måste avskaffas därför att en stor arbetslöshet kunde befaras. Till det kan man väl bara göra den reflexionen, att den arbetslöshet, som sades vara orsaken till att lagen upphävdes och försvann, inte blev av den storleksordning regeringen kanske tidigare hade siat om.

Ser vi på orsaken till att man eventuellt skulle ha en fullmaktslag av detta slag nu, kan vi nog säga, herr talman, utan att på något sätt överdriva, att vad som förorsakar denna åtgärd är en inhemsk inflation — och vi kan väl tillägga att regeringen i viss mån har skulden till den inflationen. Det finns inte anledning att vid detta tillfälle tala om vare sig finansministerns budgetförslag eller den nyligen framlagda kompletteringspropositionen, men man skulle kunna fortsätta med att uttrycka en viss undran på olika områden. Inte minst tänker jag här på den proposition, som innebar att vissa industrier fick en lindring då det gäller investeringar i maskiner. Man kan även sätta ett stort frågetecken för den senaste diskontohöjningen, som jag förstår var välsignad även av finansministern. Det är också givet att man ställer sig undrande inför frisläppandet av investeringsfondsmedel i detta läge. Men inte heller den frågan skall jag orda om nu; det blir väl tillfälle att senare komma tillbaka till den.

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

Utskottet säger på sid. 13, i slutet av sitt utlåtande, att vi för närvarande har en överhettning i konjunkturen. Man går vidare i texten och säger, att vissa åtgärder bör vidtagas i ett sådant läge. Man har även skrivit, att rent generella åtgärder kan vara behövliga. Inför detta sista ställer jag mig bara frågan: Vilka generella åtgärder är det då som utskottet i detta sammanhang tänker på? Det kan väl inte röra sig om någonting annat än penningpolitiska åtgärder. Och ser man det mot den bakgrunden och mot vad utskottet i övrigt har skrivit, är det väl med en viss förvåning man finner att utskottets slutsats har blivit att propositionen skall avslås.

Jag sade inledningsvis att jag på inget sätt var vän av regleringar och en lagstiftning av denna art. Men det är ju ett känt faktum att vi upplever en inflation, och även om man kan säga att den i stor utsträckning har påverkats av de åtgärder jag nyss talat om, kommer man ändå inte ifrån det faktum att vi befinner oss mitt uppe i ett ekonomiskt överhettat klimat.

Av den anledningen, herr talman, skulle jag vilja fråga regeringens närvarande representanter — endera finansministern eller inrikesministern, båda i mycket hög grad ansvariga för det förslag vi nu behandlar — om man skulle kunna tänka sig en tidsbegränsning av lagen exempelvis till utgången av 1965. I väntan på svaret, herr talman, vill jag bara tillkännage att jag just nu icke har något yrkande.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Den sista frågan var ju intressant. Vi har inte lagt fram propositionen i avsikt att få en fullmaktslag för tid och evighet. Men vi har ansett att läget just nu och kanske sedan något år tillbaka är sådant, att det finns anledning att pröva en lagstiftning som ger oss vissa möjligheter till en angelägenhetsgradering av byggobjekten. Ut ifrån dessa synpunkter kan vi mycket

väl ansluta oss till tanken att man gör denna lagstiftning tidsbegränsad. Vi får då tillfälle att pröva den, och självfallet kommer vi att förbehålla oss rätten, i den mån vi sitter i regeringsställning, att begära riksdagens godkännande av en förlängning, om vi finner en sådan erforderlig. Jag skulle alltså som svar på herr Sundins direkta fråga vilja säga, att vi inte har någonting emot att lagen antas med en tidsbegränsning som utgår med den 31 december 1965.

Men, herr talman, sedan jag har sagt detta är det väl rimligt att jag också säger någonting om denna lagstiftning och motiven för densamma och att jag ger svar på några frågor som har ställts.

Jag kan mycket kort säga, att skälet till vårt förslag varit, att den nuvarande lagstiftningen inte ger möjligheter till en angelägenhetsgradering av byggobjekten. När vi i fjol sommar befann oss i det läget, att vi hade en mycket överhettad konjunktur, som inte minst berörde byggmarknaden, måste vi under sommarmånaderna registrera en sådan aktivitet i byggverksamheten, framför allt i våra storstadsregioner, att vi fick en uppenbar brist på arbetskraft och därmed också tydliga tendenser till en stegring i byggkostnaderna.

Arbetsmarknadsmyndigheternas bedömningar visade att i exempelvis Malmö—Lund-regionen saknades cirka 700 byggnadsarbetare för de objekt som var i gång och som planerades. I Göteborgs-området var det en brist på mellan 300 och 400 och i Stockholmsregionen en förväntad brist på något hundratal byggnadsarbetare.

I det läget bestämde vi oss i regeringen för att sätta en byggreglering i tillämpning. Denna byggreglering kom emellertid att bli ytterst ensidig, eftersom våra förutsättningar att åstadkomma en begränsning i igångsättningen av vissa byggnadsföretag bara kunde träffa de statliga och, efter överläggningar mellan finansdepartementet och kommunförbunden samt vissa kommuner, de kommunala institutionerna, framför

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

allt i våra storstäder. När vi tog ställning till frågan om en begränsning av igångsättningen av vissa företag fick vi lov att göra en gradering också mellan de statliga företagen. Jag vill bara erinra om att i Stockholm slogs ut ett kontorshus och ett telebygge, i Stockholms län en byggnad för FOA, en matinträttning i Karlberg, en matinträttning och ett avloppsverk i Västerhaninge, en televerksstad i Nynäshamn, en sjukavdelning på Svartsjö och en rangerbangård i Solna. I Malmö—Lund-regionen stoppades en försvarsanläggning, arbeten vid S:t Lars sjukhus, en telestation i Malmö och en institution vid Lunds universitet, som man väntat på länge, den s. k. Fysiken. I Göteborg stoppades elevbostäder vid S:t Jörgen, en telestation och Chalmers avdelning E, ett skolprojekt som hade diskuterats, om jag inte missminner mig, under fem år men som nu var klart att sätta igång. Sak samma i fråga om ett husligt seminarium i Göteborg. I det sistnämnda fallet fick vi uppvaktningar från en rad kvinnoorganisationer, som mycket bestämt protesterade mot att vi uppsköt ett enligt deras uppfattning så utomordentligt viktigt projekt. På den kommunala sidan gjordes, som jag sade, frivilliga begränsningar i Stockholm. Där stoppades byggnadsobjekt för 18,5 miljoner och i Göteborg för 63 miljoner, varav samlingslokaler för 27 miljoner, kyrkor för 4,5 miljoner, skolor för 3 miljoner, sjukhus för 1,2 miljoner, hamnanläggningar och förvaltningslokaler för 26 miljoner. Malmö stad stoppade byggobjekt för 10,2 miljoner kronor, däribland brandstation, skyddsrum och gymnastiklokaler.

Jag har velat redovisa dessa siffror därför att när man nu diskuterar frågan om huruvida det är nödvändigt att göra en viss uppbromsning i fråga om igångsättningen så kommer också det spörsmålet upp, om dessa objekt som vi stoppat upp med tillämpning av denna »byggreglering» har varit de minst angelägna. Vi stoppade upp dem därför

att vi ville inrikta ansträngningarna på att fortsätta ett så högt bostadsbyggande som möjligt och möjliggöra för industrien att kunna bygga de objekt som var aktuella inom dessa områden. Därmed har jag också angett att den prioritering som vi ville åstadkomma avsåg bostadsbyggandet. Bostäderna skall ju då vägas emot de objekt som vi bestämt oss för att skjuta framåt i tiden, och tyvärr har vi inte ännu kunnat sätta i gång en del av dem, utan vi har varit tvungna att förlänga uppskovet beträffande dessa företag därför att det fortfarande råder en överhettning i dessa områden.

Vilka andra objekt skall man då väga emot? När vi utarbetade vårt förslag angav vi några exempel, som här har redovisats. Jag skulle från våra preliminära diskussioner om denna lagstiftning vilja ange några av de tilltänkta objekten, som skulle kunna bli föremål för en eventuell tillståndsgivning, nämligen bensinstationer och parkeringshus, varuhus, hus som helt eller till huvudsaklig del inrymmer kontors- eller banklokaler, kommunala förvaltningsbyggnader, byggnader som helt eller till huvudsaklig del inrymmer kyrkliga eller andra samlingslokaler eller nöjeslokaler, speciellt sporthallar eller andra idrottsanläggningar, och enfamiljshus där byggnadskostnaderna beräknas överstiga 250 000 kronor. Det är några av de områden, inom vilka vi vill att författningen skall bli tillämplig.

Då frågar man sig självfallet: Har byggandet med denna karaktär en sådan omfattning att det spelar någon roll? Herr Yngve Holmberg försökte nonchalera problemet genom att säga att det visserligen byggs ett bankhus vid Sergels torg, som kanske sysselsätter 300 man, och så ytterligare något företag. Nej, herr Holmberg, det är inte så enkelt. Vid en byggnadsinventering som gjordes den 14 februari i år har för Stockholms A-region redovisats att det pågår byggnadsföretag, omfattande serviceanläggningar för biltrafik, affärs-

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

hus, kontorshus, hotell och restauranger, kommunala förvaltningsbyggnader, kyrkor, församlingshem, samlingslokaler m. m., vid vilka sysselsättes 4 700 man. Samtidigt pågår inom samma område en flerfamiljsbyggnation, som sysselsätter 7 563 byggnadsarbetare. Totalt sysselsattes inom Stockholms stad och län vid detta inventeringstillfälle 20 956 byggnadsarbetare. Av dessa är således 36 procent sysselsatta med byggande av flerfamiljshus.

Jag frågar: Är byggandet av bankhus, affärslokaler, församlingshem, församlingslokaler och andra motsvarande institutioner det viktigaste just nu med den bostadsbrist vi har i Stockholmsregionen? Måste ändå inte ansträngningarna inriktas på att så skyndsamt som möjligt komma till rätta med de problem som bostadsbristen innefattar? Herr Holmberg försökte med en avledningsmanöver och sade att regeringen har råkat i panik och nu med byggnadsregleringens hjälp söker åstadkomma någonting av försök till en lösning. Jag säger inte att detta förslag löser problemet, men jag säger att det är ett led i ansträngningarna att skyndsamt lösa problemet att inrikta arbetskraft, kapital och material på de åtgärder som avser att komma till rätta med bostadsbristen.

Vad är det nu vi möter från oppositionen? Jo, det är en räddhågsenhet, där man inte vågar diskutera om detta är objekt som vi vill slå ut, som kan betraktas som mindre angelägna än att få till stånd ett så omfattande bostadsbyggande som möjligt samt att få industriens nybyggnadsbehov tillgodosett. Det var ju en liten debatt häromkvällen i TV. Där medverkade en av oppositionens företrädare, som ville tala om att regeringen egentligen bara ville vidtaga åtgärder som är populära. Jag är inte så övertygad om att det vi nu föreslår är en i och för sig populär åtgärd i alla kretsar, men hur ställer sig oppositionen om vi antar att åtgärden inte är populär? Jag förmodar att op-

positionen bedömer åtgärden på det sättet att den inte är populär och att man alltså inte vill vara med om den. När oppositionen inbjudes till att deltaga i ett beslut, som vi räknar med skall ge effekt, springer oppositionen räddhågset undan och vill inte vara med utan vill tala om något annat, ungefär som här skedde när herr Bengtson talade om budgetpolitik, lokaliseringspolitik och andra ting i stället för att ta ställning till frågan om huruvida vi skall bygga affärshus, banker och samlingslokaler eller bostadshus. Detta undviker oppositionen att svara på. Man går andra vägar och säger: Det är klart att man i stället skall rikta uppmärksamheten på att utbilda mera arbetskraft och att rationalisera. Men det är ju det som görs. Vi utbildar oavslutligt flera byggnadsarbetare. Vi försöker omflytta arbetskraften till de områden där vi har den största bostadsbristen och den största efterfrågan på byggnadsarbetare. Till Malmö och Lund har på något över ett år flyttats 600 byggnadsarbetare från andra delar av landet. Till Göteborgsområdet har flyttats 450 byggnadsarbetare och till Stockholmsområdet något över 200 byggnadsarbetare i detta nu. De ansträngningar som görs på detta område räcker emellertid inte. Parallellt med alla dessa ansträngningar vill vi därför ha en möjlighet till en angelägenhetsgradering i situationer då våra resurser är så ansträngda som de nu är.

Ja, herr talman, jag skulle kunna också redovisa en del av motsvarande siffror för Göteborg, Malmö och Lund, där vi har de mest påtagliga bristerna och den största efterfrågan på byggnadsarbetskraft, men jag tycker att det jag sagt är tillräckligt för att visa på hur angeläget det ändock är att vi verkligen får tillfälle att göra en sådan här prövning av angelägenheten av de skilda objekten, om vi vill komma till rätta med de svårigheter bostadsbristen medför.

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

Med detta, herr talman, har jag dock inte velat säga att affärshus, banklokaler och samlingslokaler av profan eller kyrklig karaktär är några onödiga ting. Det är inte detta det gäller. Frågan är om de är mera nödvändiga än bostäderna; det är den frågan ni skall ställa er inför, inte om det ena eller det andra är nödvändigt. Vi har dessutom — och det vill jag starkt framhålla — i propositionen skrivit, att när man gör den här graderingen så måste man ha klart för sig att om bostadsbyggandet ges högsta prioritet så måste däri också inräknas ett för bostadsområdena nödvändigt anläggningsarbete. Man måste se till att det finns skolor, fritidsområden, samlingslokaler etc. Allt detta tycks ha undgått dem som läst propositionen.

Omflyttningen av arbetskraft och våra ansträngningar att försöka komma till rätta med problemen på det sättet är i och för sig ett intressant kapitel. Jag uppmärksamade att i det utlåtande som innefattar statsutskottets yttrande över våra förslag då det gällde bostadsbyggandet har utskottet skrivit om nödvändigheten av att till de tre storstadsområdena flytta arbetskraft i så stor omfattning som möjligt. Jag skulle vilja ställa en fråga till centerpartisterna, som vänt sig mot propositionens förslag och som vill diskutera också lokaliseringsaspekterna — det är klart att man kan diskutera också den saken, ty den hör till bilden, och vi bedriver ju en aktiv lokaliseringspolitik med de medel och de resurser som står till förfogande. Den frågan lyder: Skall man därför glömma bort det förhållandet, att det finns människor i denna stad och i våra övriga storstäder som inte har någon bostad? Skall man alldeles bortse ifrån detta?

Det går inte att komma förbi det problemet. Man skall inte ställa upp det ena problemet mot det andra. Vi kan väl vara överens om att det är samtidiga åtgärder som behövs, utbildning av arbetskraft, omflyttning, rationalise-

ring och lokalisering, men trots detta krävs det den möjlighet till angelägenhetsgradering av byggobjekten som vi har föreslagit.

Det är inte bara i vårt land man har en motsvarande situation. I Schweiz har man diskuterat precis samma sak. Där har förbundsrådet föreslagit parlamentet att en del byggen helt skall förbjudas under vissa år. Man begär inte ens en möjlighet att få pröva objekten, utan man har begärt förbud mot uppförande av nöjeslokaler, museer, utställningshallar, sportanläggningar, offentliga och privata förvaltningsbyggnader, fritidsbostäder, enfamiljshus och bensinstationer. Dessutom begär man att andra kategorier av inte särskilt nödvändiga byggen skall underkastas byggnadsreglering. Man gör det därför att man anser det nödvändigt att dämpa överkonjunkturen. Det är således inte så märkvärdigt, om vi här tar upp en diskussion om en möjlighet till angelägenhetsgradering av byggobjekt som ger oss förutsättning att rikta våra ansträngningar på det sätt som ändå får bedömas som mest angeläget.

Jag skulle vilja sluta med att ställa frågan: Är det inte det mest angelägna just nu, att vi inom de expansiva områdena får tillfälle att bygga bostäder och att vi också får tillfälle att låta näringslivet, d. v. s. industrierna, utvecklas och att ge dem en förtursrätt? Vill man inte vara med om det, tycker jag att man skall säga ifrån. Jag har uppfattat herr Sundins inlägg så, att man från en del håll inom oppositionen vill vara med om en sådan bedömning. Detta har jag anledning att hälsa med tillfredsställelse, och jag upprepar vad jag sade inledningsvis: Från regeringens sida har vi ingenting emot, om lagen ges den tidsbegränsning som herr Sundin föreslagit.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Innan jag ställer det yrkande som jag siade om i mitt förra

Ang. igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten

anförande, vill jag bara förmoda att man, om man får detta instrument, tar nödig hänsyn till vissa byggnader. Jag vill tro att de som skall handha instrumentet skall göra en sådan bedömning. Jag tänker då i första hand på kyrkor och liknande. Dessutom tror jag att det bör ske en mycket noggrann bedömning i fråga om samlingslokaler på vissa platser i vårt land.

Därefter, herr talman, skulle jag vilja framställa mitt yrkande enligt följande, nämligen att riksdagen med avslag å motionerna nr I: 704 och II: 861, I: 705 och II: 863 samt I: 706 och II: 862 måtte för sin del antaga det genom förevarande proposition, nr 95, framlagda lagförslaget med den ändringen att ikraftträdandebestämmelsen erhåller följande lydelse:

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 31 december 1965.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är tacksam för de allmänna ordalag som inrikesministern använde om behovet av angelägenhetsgradering, men det var inte den frågan vi ställde — det var åtminstone inte den jag ställde — utan det var om det över huvud taget går att göra en angelägenhetsgradering på det sätt som är föreslaget i propositionen. Herr Johansson tycks tydligen sväva litet grand på målet nu igen, ty i den uppräknade av de tilltänkta objekt som skulle kunna bli föremål för inskränkningar glömdes herr Johansson fritidsbostäderna. Skall jag tolka detta på det sättet att fritidsbostäderna nu är försvunna ur diskussionen, eller är det bara ett utslag för vad vi numera vet, nämligen att inrikesministern har litet svårt att avsluta sina anföranden och har lätt för att glömma bort åtminstone de sista meningarna?

Sedan är det bara en sak till. Herr

Johansson säger, att det är en impopulär åtgärd och att det är därför som vi inte är beredda att gå med på den. Jag tror att det inte har med popularitet att göra, utan det har att göra med den principiella skillnaden i bedömningen av om en byggnadsreglering har effekt eller inte har effekt. I nuvarande läge har varken i propositionen eller i inrikesministerns anförande gjorts några som helst antydningar om hur många bostäder, hur mycket arbetskraft och hur mycket pengar som eventuellt skulle kunna ytterligare ställas till förfogande för detta byggande. Är det för att bygga upp till 85 000 lägenheter som man behöver byggreglering? Eller är det på det sättet att man syftar till ett ökat bostadsbyggande, över 85 000, och i så fall, kan man öka bostadsbyggandet genom byggregleringen? Den frågan går inte att besvara, och det är därför som herr Johansson inte har besvarat den.

Herr **LAGER** (k) kort genmäle:

Herr talman! I denna debatt har skymtat vad man också talar om i den offentliga diskussionen, att städerna och alldeles speciellt storstäderna skulle ha någon sorts förtursrätt och gynnas av statsmakterna på landsbygdens bekostnad. När det gäller bostadsbyggandet är förhållandet det motsatta. Bostadsstyrelsens statistik visar att åren 1952—1956 i medeltal producerades 53 700 lägenheter och att av dessa föll i runt tal 41 000 på städer och köpingar och 12 800 på landskommuner. År 1963 producerades 81 400 lägenheter, och av dem kom 57 500 på städer och köpingar och nära 24 000 på landskommuner. Landskommunerna har sålunda fördubblat sin bostadsproduktion, under det att städernas har vuxit obetydligt. Procentuellt förhåller det sig så att under de fem första åren på 1950-talet fick städer och köpingar 76 procent och landskommunerna 24 procent av de nybyggda lägenheterna. I

Ang. igångsättningsstillstånd för vissa byggnadsarbeten

fjöl ändrades förhållandet till 71 procent för städer och köpingar mot 29 procent för landskommunerna. Det är alltså inte så att landskommunerna blir lidande på städernas expansion, utan bostadsproduktionen i landskommunerna går snabbare och tar större andel av den samlade produktionen än tidigare.

Någon sade att man skulle flytta arbetskraften. Det har också sina besvärigheter. Vi beslutade för ett par timmar sedan att anslå ett antal miljoner kronor till nya kasernbyggnader för Ing 1 och I 1. Av de miljoner som anslogs skall enligt utskottet 8 miljoner användas för att uppföra förläggingsbostäder för arbetskraften, alltså 8 miljoner för att bygga bostäder åt dem som skall bygga kasernerna. Det är situationen när det gäller att flytta arbetskraft.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Endast en kort replik till herr Holmberg. Jag är övertygad om att kammarens ledamöter uppmärksammade, att han inte med ett enda ord tog upp själva huvudfrågan, förslaget att gradera byggobjekten med hänsyn till angelägenhetsgraden, utan han gick förbi den väsentligaste frågan. Han försökte att tala om någonting annat, lika räddhågad som tidigare.

Det bör väl vara möjligt för herr Holmberg att räkna ut, att om man begränsade det statliga byggandet på det sätt som skett i Malmö-Lund-området, där det fattades 700 byggnadsarbetare, gjorde man det för att det inte skulle bli ytterligare brist, för att få en balans mellan den tillgängliga arbetskraften och den efterfrågan som förelåg. Man ville fortsätta det bostadsbyggande och industribyggande som pågick och om möjligt öka det.

De statliga åtgärderna innebar att under första kvartalet 1964 minskades efterfrågan på byggarbetskraft med 779 byggnadsarbetare. De står ju genom

dessa åtgärder till förfogande för bostadsbyggandet och för industribyggandet.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Jag skulle först vilja säga några ord om det uppslag som har kommit fram, att denna lag skulle antas som tidsbegränsad till 1965 års utgång. För min del ställer det inte frågan i annat läge. Det sades ju också här av inrikesministern att om så blir fallet, får man räkna med att lagen blir förlängd — vi har haft sådana lagar som förlängts år efter år — och jag bedömer inte situationen annorlunda denna gång. För övrigt kan ju lagen, oavsett om den är i gällande kraft, upphöra att tillämpas genom att den inte användes av Kungl. Maj:t.

Jag tar emellertid inte detta yrkande så särskilt på allvar. Med hänsyn till de yrkanden som i övrigt ställts här i debatten från centerpartiets sida betraktar jag tills vidare herr Sundin som en ensam trast i bondeskogen.

Jag är tacksam för inrikesministerns exemplifiering av de objekt som skulle komma i fråga. Särskilt är det tillfredsställande att man tänker sig de tillståndsbelagda objekten specificerade och att man inte skall använda uteslutningsmetoden. En del av dessa objekt ger dock anledning till betänkligheter.

Jag tänker bl. a. på dessa kyrkor och samlingslokaler som rimligen måste behandlas med stor försiktighet. Det rör sig ju i stor utsträckning om församlingar, som har planerat kyrkor under långa tider, samlat pengar o. s. v. Allting är färdigt, men om dessa byggen skulle stoppas skulle det föranleda stora besvärigheter. Med den fortskridande inflationen är det inte heller säkert att kapitalet är tillräckligt några år senare.

Över huvud taget är denna angelägenhetsgradering utomordentligt svår att göra. Det har talats om byggnadsverksamheten i Stockholms city. Hur ange-

Ang. igångsättningsstillstånd för vissa byggnadsarbeten

lägen bostadssituationen än är måste det emellertid ändå framhållas att det också är mycket angeläget att Stockholms city bringas att fungera på ett rimligt sätt och att det arbete och de planer som igångsatts där fullföljs. Över huvud taget får man betänka vad resultatet blir av en sådan tillståndsprövning. Vi har ju stor erfarenhet av detta från tidigare år. Om som det nyss sades hus med en viss procent banklokaler inte skulle få byggas utan tillstånd måste vederbörande revidera sina planer så att procenten banklokaler minskas för att man skall kunna bygga utan igångsättningsstillstånd. Detta betyder att man får offra ytterligare arbetskraft på omarbetning av projekten. Man binder på det sättet särskilt den planerande arbetskraften samt kanske också byggnadsfirmor som är engagerade. Det tar lång tid att skaffa entreprenadanbud. Om det visar sig att bygget sedan inte får fullföljas som beräknat måste arbetet kanske göras om. Om man förbjuder varuhusbyggen, blir det större behov av utrymme för mindre enskilda affärer att tillgodose i bostadshus eller kontorshus eller andra hus. Det skulle föranleda omläggning av planerna och kanske även en mindre rationell utformning av dessa lokaltillskott.

Vi menar att alla dessa svårigheter kan leda till så stor försämring av effektiviteten att nettotillskottet av bostäder blir inget eller praktiskt taget inget.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Utskottets ärade talesman säger här att jag skulle vara en ensam röst i bondeskogen — eller kanske det var ett ensamt träd. Till det skulle jag vilja säga, att herr Alexanderson inte ser skogen för trädens skull, och då kan han dra de slutsatser som jag lägger i detta.

Man befarar här att denna lag skall bli permanent. Då vill jag fråga herr Alexanderson: Tror han att socialdemokraterna kommer att vinna även det val som

vi skall ha i höst, eftersom han har den bestämda uppfattningen att denna lag över huvud taget inte går att avskaffa? För mig är det en övergående sak dels på grund av det läge som vi nu befinner oss i, dels även med tanke på att det politiska klimatet kanske i viss mån kan bli annorlunda. Jag ser att finansministern ler djupt och vill instämma med mig i att vi får ett annat politiskt klimat i vårt land så småningom.

Sedan vill jag bara, herr talman, säga att vi kan påminna oss om att vi haft en liknande lag förr som avskaffats, vilket jag även påpekade i mitt inledningsanförande. Det skulle väl kunna ge anledning till en realistisk förmodan att det — även om det som varken herr Alexanderson eller jag vill skulle inträffa, nämligen att herr Sträng och kompani kommer att sitta kvar — när den tiden kommer, då denna lag inte behövs, ändå skall finnas möjlighet att avskaffa den. Jag tror, herr talman, att det är bättre att gå den vägen än att inte gå någon väg alls.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Utan att fördjupa mig i politiska klimat — vi vet ju i alla fall hur det klimat ser ut som vi nu befinner oss i, och det är ju efter de premisserna som vi skall ta ställning — är jag för min del med hänsyn till det yrkande som framställts av herr Sundin och den deklaration som gjorts av inrikesministern beredd att rösta för en tidsbegränsning av lagen. Jag vill göra denna deklaration för att det inte skall bli några missförstånd när vi skall rösta.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan utom i vad avsåge ikraftträdandebestämmelsen till den föreslagna lagändringen samt därefter särskilt i fråga om ikraftträdandebestämmelsen.

Ang. igångsättningsstillstånd för vissa byggnadsarbeten

Därefter gjorde herr talmannen rörande utskottets hemställan utom i vad avsåge ikraftträdandebestämmelsen till den föreslagna lagändringen propositioner, först på bifall till denna hemställan samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Karlsson, Göran*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 30 utom i vad avser ikraftträdandebestämmelsen till den föreslagna lagändringen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Karlsson, Göran*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja—61;

Nej—78.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande ikraftträdandebestämmelsen till ifrågasvarande lagändring, fortsatte herr talmannen, återstode efter

utgången av föregående omröstning följande yrkanden, nämligen

dels att den vid utlåtandet fogade reservationen i denna del skulle godkännas,

dels ock att kammaren skulle bifalla ett av herr *Sundin* under överläggningen framställt yrkande, enligt vilket stadgandet skulle erhålla följande lydelse: »Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 31 december 1965.»

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av reservationen i denna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sundin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner den vid tredje lagutskottets utlåtande nr 30 fogade reservationen i vad avser ikraftträdandebestämmelsen till ifrågasvarande lagändring, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Sundin*'s under överläggningen ställda yrkande i denna del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Vid förnyad föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m., *dels ock* väckt motion om utjämning genom kyrkofonden av pastoratens

Ang. försöksverksamheten i fråga om lantbruksbyggnader, m. m.

avlöningskostnader, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. försöksverksamheten i fråga om lantbruksbyggnader, m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående viss omorganisation av jordbrukstekniska institutet och statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnena, för budgetåret 1964/65 beräkna till Statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader: Avlöningar, Omkostnader och Försöksverksamheten respektive förslagsanslag av 501 000 kronor, förslagsanslag av 181 000 kronor och reservationsanslag av 150 000 kronor samt till Bidrag till jordbrukstekniska institutet ett anslag av 400 000 kronor.

Vidare hade Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln bland annat föreslagit riksdagen att för budgetåret 1964/65 anvisa

till Lantbrukshögskolan: Avlöningar ett förslagsanslag av 11 920 000 kronor,

till Lantbrukshögskolan: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 091 000 kronor,

till Lantbrukshögskolan: Materiel ett reservationsanslag av 1 308 000 kronor,

till Lantbrukshögskolan: Nyanskaffning av apparater m. m. ett reservationsanslag av 1 210 000 kronor,

till Lantbrukshögskolan: Bokinköp och bokbindning ett reservationsanslag av 200 000 kronor,

till Lantbrukshögskolan: Försöksverksamheten ett reservationsanslag av 3 295 000 kronor,

till Lantbrukshögskolan: Lantbrukstriften vid försöksstationerna m. m. ett förslagsanslag av 1 000 kronor,

till Lantbrukshögskolan: Inredning och utrustning ett reservationsanslag av 500 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en den 6 mars 1964 dagtecknad proposition, nr 65, vilken hänskjutits till jordbruksutskottet, föreslagit riksdagen att

1) dels bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna vid statsrådsprotokollet fogat avtal med Stiftelsen Svensk jordbruksteknisk forskning angående drift av jordbrukstekniska institutet,

2) dels godkänna de framlagda förslagen rörande organisationen m. m. av försöksverksamheten i fråga om lantbruksbyggnader,

3) dels bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för statens lantbruksbyggnadsförsök i enlighet med vad som i propositionen föreslagits,

4) dels fastställa i utlåtandet införd avlöningsstat för statens lantbruksbyggnadsförsök, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1964/65,

5) dels å riksstaten för budgetåret 1964/65 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Statens lantbruksbyggnadsförsök: Avlöningar ett förslagsanslag av 522 000 kronor,

b) till Statens lantbruksbyggnadsförsök: Omkostnader ett förslagsanslag av 250 000 kronor,

c) till Statens lantbruksbyggnadsförsök: Försöksverksamheten ett reservationsanslag av 150 000 kronor,

d) till Bidrag till jordbrukstekniska institutet ett förslagsanslag av 500 000 kronor,

6) dels medgiva avskrivning i enlighet med vad som i propositionen förordats av lån ur fonden för förlag till statsverket till jordbrukstriften m. m. vid statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader.

I förevarande sammanhang hade utskottet behandlat följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 230, av herr *Isacson* och herr *Kristiansson*,

Ang. försöksverksamheten i fråga om lantbruksbyggnader, m. m.

Axel, samt II: 281, av herrar *Grebäck* och *Antby*, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta att, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit,

a) institutionens forkningsavdelningar skulle tillföras 1 laborator i Bo 1, placerad vid institutionen för växtpatologi i Alnarp, från den 1 juli 1965,

b) institutionens försöksavdelningar skulle tillföras 1 försöksledare i Ae 23 (institutionen för växtodling), kronor 33 150, 1 försöksledare i Ae 23 (institutionen för husdjurens utfodring och vård), kronor 33 150,

c) till Lantbrukshögskolan: Avlöningar för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av kronor 11 986 300,

d) anslaget till lantbrukshögskolans försöksverksamhet skulle uppräknas med ytterligare 500 000 kronor, att till Lantbrukshögskolan: Försöksverksamheten för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av kronor 3 795 000;

2) de likalydande motionerna I: 443, av herr *Larsson, Thorsten*, och herr *Pettersson, Harald*, samt II: 535, av herr *Skoglösa m. fl.*, i vilka motioner anhålits, att riksdagen till Lantbrukshögskolan: Försöksverksamheten under nionde huvudtiteln måtte anvisa ett reservationsanslag av 4 995 000 kronor;

3) de likalydande motionerna I: 682, av fröken *Stenberg m. fl.*, och II: 834, av herr *Lundmark m. fl.*, i vilka motioner yrkats, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 65 skulle besluta att, utöver vad i propositionen föreslagits,

a) inrätta en befattning såsom försöksledare i lönegrad Ae 27 vid statens lantbruksbyggnadsförsök med placering vid Röbbäcksdalen,

b) inrätta en befattning såsom försökstekniker i lönegrad Ae 17 med samma placering,

c) inrätta en befattning såsom kontorsbiträde i reglerad befordringsgång med samma placering,

d) anvisa till Statens lantbruksbyggnadsförsök: Omkostnader 20 000 kronor, samt

e) anvisa till Statens lantbruksbyggnadsförsök: Försöksverksamheten 50 000 kronor;

4) de likalydande motionerna I: 683, av herr *Virgin m. fl.*, och II: 833, av herr *Eliasson* i Moholm *m. fl.*; ävensom

5) motionen II: 832, av herr *Sköld*.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna vid statsrådsprotokollet fogat avtal med Stiftelsen Svensk jordbruksteknisk forskning angående drift av jordbrukstekniska institutet;

II. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 683 och II: 833 godkänna, att försöksverksamheten i fråga om lantbrukets byggnader tills vidare måtte kvarbli i Lund;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 682 och II: 834, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna de framlagda förslagen i övrigt rörande organisationen m. m. av försöksverksamheten i fråga om lantbruksbyggnader,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för statens lantbruksbyggnadsförsök i enlighet med vad som föreslagits i det föregående;

IV. a) fastställa i utlåtandet införd avlöningsstat för statens lantbruksbyggnadsförsök, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1964/65;

b) å riksstaten för budgetåret 1964/65 under nionde huvudtiteln anvisa till Statens lantbruksbyggnadsförsök: Avlöningar ett förslagsanslag av 522 000 kronor;

V. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 682 och II: 834, såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1964/65 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Statens lantbruksbyggnadsförsök: Omkostnader ett förslagsanslag av 250 000 kronor,

Ang. försöksverksamheten i fråga om lantbruksbyggnader, m. m.

b) till Statens lantbruksbyggnadsför-sök: Försöksverksamheten ett reservationsanlag av 150 000 kronor,

VI. å riksstaten för budgetåret 1964/65 under nionde huvudtiteln anvisa till Bidrag till jordbrukstekniska institutet ett förslagsanlag av 500 000 kronor;

VII. medgiva avskrivning i enlighet med vad som förordats i det föregående av lån ur fonden för förslag till statsverket till jordbruksdriften m. m. vid statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader;

VIII. lämna motionen II: 832 utan åtgärd;

IX. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 230 och II: 281, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lantbrukshögskolan, som föranledes av vad som föreslagits i det föregående,

b) godkänna i utlåtagandet införd avlöningsstat för lantbrukshögskolan, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1964/65,

c) å riksstaten för budgetåret 1964/65 under nionde huvudtiteln anvisa till Lantbrukshögskolan: Avlöningar ett förslagsanlag av 11 920 000 kronor;

X. å riksstaten för budgetåret 1964/65 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Lantbrukshögskolan: Omkostnader ett förslagsanlag av 1 091 000 kronor,

b) till Lantbrukshögskolan: Materiel ett reservationsanlag av 1 308 000 kronor,

c) till Lantbrukshögskolan: Nyan-skaffning av apparater m. m. ett reservationsanlag av 1 210 000 kronor,

d) till Lantbrukshögskolan: Bokinköp och bokbindning ett reservationsanlag av 200 000 kronor;

XI. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 230 och II:

281, såvitt nu vore i fråga, ävensom motionerna I: 443 och II: 535, å riksstaten för budgetåret 1964/65 under nionde huvudtiteln anvisa till Lantbrukshögskolan: Försöksverksamheten ett reservationsanlag av 3 295 000 kronor; samt

XII. å riksstaten för budgetåret 1964/65 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Lantbrukshögskolan: Lantbruksdriften vid försöksstationerna m. m. ett förslagsanlag av 1 000 kronor,

b) till Lantbrukshögskolan: Inredning och utrustning ett reservationsanlag av 500 000 kronor.

Reservationer hade anförts

1) av herrar *Isacson, Hedin* och *Hæggbloom* (såvitt avsåge punkten II i utskottets hemställan), utan angiven mening;

2) av herrar *Isacson, Weibull, Östlund* och *Stiernstedt*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under IX hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 230 och II: 281, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lantbrukshögskolan, som föranledes av vad som föreslagits i reservationen;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för lantbrukshögskolan, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1964/65;

c) å riksstaten för budgetåret 1964/65 under nionde huvudtiteln anvisa till Lantbrukshögskolan: Avlöningar ett förslagsanlag av 11 953 000 kronor; samt

3) av herrar *Isacson, Weibull, Östlund* och *Hedin*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under XI hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av

Ang. försöksverksamheten i fråga om lantbruksbyggnader, m. m.

Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 443 och II: 535 ävensom med bifall till motionerna I: 230 och II: 281, såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1964/65 under nionde huvudtiteln anvisa till Lantbrukshögskolan: Försöksverksamheten ett reservationsanslag av 3 795 000 kronor.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Lage Svedberg, Hansson* i Skegrie och *Rimås*.

Herr WEIBULL (h):

Herr talman! Jag skall be att med några ord få beröra min reservation vid punkten IX i jordbruksutskottets hemställan i utlåtandet nr 10.

Reservationen replierar på en motion, som väcktes i början av detta års riksdag. Den har också ett stöd i det särskilda yttrande, som är fogat till utskottets utlåtande och där en del av riksdagens ledamöter, som varit ledamöter av trädgårdsnäringsutredningen, tagit upp den fråga som här föreligger. Reservationen berör i ett betydande avsnitt upprustningen på växtpatologiens område och då speciellt ett yrkande om att det skall inrättas en laboratur i växtpatologi med placering i Alnarp och med arbetsuppgift att syssla med trädgårdsväxternas sjukdomar.

Historiken när det gäller denna tjänst och behovet av den har ganska väl utvecklats i reservationen. Jag kanske bara skall erinra om att jordbrukshögskoleutredningen redan 1960 var inne på tanken att man skulle ha en speciallärare och forskare på detta område och att han såsom överassistent skulle placeras i Alnarp. I lantbrukshögskolans petita har detta tagits upp under några budgetår, men resultatet har bara blivit att man fått tillgång till speciallärare med avlöning på arvodesstat. Trädgårdsnäringsutredningen, som studerade denna fråga mycket ingående, föreslog 1963 att en laboratorbefattning skulle inrättas och placeras i Alnarp, och i sitt remissutlåtande har lantbrukshögskolans sty-

relse tillstyrkt detta. Förslaget har nu upptagits i petita av institutionen för växtpatologi budgetåret 1965/66.

Vad skall nu denne laborator syssla med? I första hand självklart med forskning rörande trädgårdsväxternas speciella sjukdomar. Det finns i dag inte någon forskare, som ägnar sig åt den grundläggande forskningen rörande trädgårdsväxternas sjukdomar, vilket enligt vår mening är en betydande brist. Laboratorn skall givetvis även syssla med undervisning. Nu är den grundläggande undervisningen på detta område för agronomer och hortonomer sammanförd till Ultuna. Undervisningen där kan mycket väl ske gemensamt, men på högstadiet är det nödvändigt att få till stånd en specialundervisning på trädgårdsväxternas område. Det är viktigt att man får någon, som direkt inriktar sig på detta ämnesområde och som kan ta hand om de botaniska delarna av växtpatologien när det gäller trädgårdsväxterna. På detta område finns för närvarande ingen specialist.

Självklart skall laboratorn också stå till tjänst för konsultationer på detta specialområde och betjäna de olika delarna av lantbrukshögskolans Alnarpsdel. Placeringen av tjänsten bör enligt motionärernas och reservanternas uppfattning, som också delas av trädgårdsnäringsutredningen, vara Alnarp. Bortåt hälften av trädgårdsväxtodlingen sker ju i Skåne. Det är därför nödvändigt enligt vår mening, att laboratorn befinner sig mitt i odlingsområdet. Det är också nödvändigt för att få till stånd ett verkningsfullt samarbete med andra institutioner, som tillhör lantbrukshögskolans Alnarpsdel, men också för att etablera ett intimt samarbete med andra i Skåne belägna institutioner, som är verksamma på trädgårdsområdet.

När det gäller trädgårdsväxterna utsluter ju tyvärr klimat och miljö odlingen i stora delar av landet. Det är därför orealistiskt att tänka sig att man skulle

Ang. försöksverksamheten i fråga om lantbruksbyggnader, m. m.

kunna bedriva forskning och specialundervisning på detta område vid lantbrukshögskolan i Ultuna.

Jag skulle slutligen, herr talman, vilja betona, att det är utomordentligt viktigt att man på allt sätt ökar trädgårdsnäringens konkurrenskraft. Detta bör ske med olika medel. Ett mycket betydelsefullt sådant medel är enligt min mening den växtpatologiska forskningen och rådgivningen. Det är mycket väsentligt inför de vidgade marknadsförhållanden som vi står inför. Det är ju uppenbart, att just en odling av denna karaktär, som är ytterligt intensiv och som bedrivs med växtslag vilka i många fall är ömtåliga, lätt drabbas av sjukdomar och parasitangrepp av olika slag. Det är därför som den växtpatologiska forskningen just här kan väntas få en mycket betydande positiv verkan. Man skulle kanske på detta sätt kunna komma ifrån skador som annars lätt uppstår och kan bli förhärjande.

En annan viktig faktor när det gäller undvikande av växtsjukdomar är självklart resistensförädlingen, d. v. s. framställandet av växter med genetisk motståndskraft mot sjukdomar. Det gäller således nya sorter, där man inte behöver tillgripa bekämpningsmedel av olika slag mot sjukdomar utan som i sig själva är resistent mot dessa. Det är emellertid för denna forskning nödvändigt att kunna repliera på en växtpatologisk forskningsinstitution av detta slag.

Till slut vill jag bara erinra om den debatt som förts och väl kommer att föras om användningen av bekämpningsmedlen. Det är viktigt att vi kan nedbringa den till ett minimum och därigenom också kan minska risken för att få för höga restvärden av diverse kemiska medel, mer eller mindre giftiga, i de varor som skall konsumeras. Det är här i allmänhet fråga om färskvaruförbrukning, varvid alltså tidsskillnaden mellan bekämpningsmedlens insättande och konsumtion av produkten ofta är mycket ringa.

Med dessa ord skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till reservation nr 2 vid punkten IX i jordbruksutskottets utlåtande nr 10.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Mot bakgrunden av den byggnadspolitiska debatt som förts tidigare här i dag, kan kanske frågan om jordbrukets byggnadsverksamhet ha ett visst intresse. Vi har att ta ställning till frågan om byggnadsforskningen rörande jordbrukets ekonomibyggnader. Medan vi kan se hur byggnadsverksamheten är mycket intensiv i städer och tätorter — och vi har också erfarit under denna debatt vilken oerhörd konkurrens som råder mellan olika intressen på detta område — så har det när det gäller jordbrukets ekonomibyggnader skett en betydande eftersläpning under de senaste åren. Den är så påtaglig att den nästan ger ett kusligt intryck av att här håller på att ske en fullständig kapitalförstöring. Jag tycker man får ha detta alldeles särskilt klart för sig då man tar del av den av statens offentliga utredningar som är betecknad nr 8 år 1964 och i vilken kapitalgruppen inom 1960 års jordbruksutredning har redovisat bland annat investeringsverksamheten i jordbruket.

Jag kan inte låta bli att i detta sammanhang ange några belysande siffror. År 1950 uppgick nybyggnadsverksamheten inom jordbruket till 78 miljoner kronor, medan den år 1961 löd på 57 miljoner kronor. Samtidigt har byggnadskostnadsindex ökat från 100 till 190, d. v. s. vi har i dag nu mindre än hälften så stor nybyggnadsverksamhet inom jordbruket som år 1950. Jordbruksministern konstaterar i sin proposition att det skulle åtgå ungefär 20 miljarder kronor för att förnya ekonomibyggnadsbeståndet inom jordbruket. Det motsvarar en byggnadstakt på 400 år. Den siffran säger en hel del om vad som sker och inte sker.

Ang. försöksverksamheten i fråga om lantbruksbyggnader, m. m.

Underhålls- och reparationskostnader m. m. uppgick år 1950 till ungefär samma belopp som i dag, d. v. s. omkring 260 miljoner kronor. Denna siffra skall då ställas i relation till att byggnadskostnadsindex har ökat från 100 till 190. Det är skrämmande siffror som visar att någonting måste ske, om det inte skall inträffa en verklig olycka på detta område. Det är mot den bakgrunden som man får hälsa med tillfredsställelse att något kommer att ske på byggnadsforskningens område i det nya byggnadsforskningsförsök som nu kommer att beslutas av riksdagen.

Orsaken till denna nedgång i nybyggnadsverksamheten måste naturligtvis vara dels bristande lönsamhet inom jordbruket och dels en stor tveksamhet inför den strukturrationalisering och tekniska utveckling vi har att vänta. Det är nog också i mycket hög grad och kanske i högsta grad en fråga om kapital, men dessutom är tveksamhet inför hur byggnaderna inom det svenska jordbruket skall se ut i framtiden en av de mest bromsande faktorerna. På detta område måste försöksverksamhet och forskningsverksamhet av en helt annan intensitet än hittills komma till stånd. Statens forskningsinstitut för lantmannabyggnader har hittills arbetat utan ett egentligt forskningsprogram, och det har brustit i samarbetet med många andra institutioner på detta område, där man skulle ha kunnat inleda ett betydelsefullt samarbete för att lösa tekniska frågor.

Vi skall emellertid inte tala om det som varit. Jag skulle vilja se på det som kommer. Jag tror att helt nya grepp måste till på detta område. Det är därvid att hälsa med tillfredsställelse att man kommer ifrån systemet med egna försöksgårdar och i stället lägger ut försöken på praktiskt jordbruk överallt i landet. Det får inte bli en sådan experimentverksamhet som det hittills varit, utan det måste ordnas på ett mer praktiskt sätt med en anknyt-

ning till de praktiska jordbruket. Hän- syn måste också tas till de erfarenheter och det tekniska kunnande som de praktiska jordbrukarna har. Jag tror att man gott kan säga i dag att det nya som kommer fram inom det svenska jordbruket när det gäller byggnadsverksamheten inte främst har kommit via forskningen utan i mycket hög grad genom praktiska jordbrukare som sett det hela på ett nytt sätt och utnyttjat tekniska förutsättningar för att lösa byggnadsproblemen. Därför är just anknytningen till det praktiska jordbruket oerhört viktig.

När det gäller själva förläggningen av institutionen har jordbruksministern sagt att anstalten tills vidare bör ligga kvar i Lund, och detta »tills vidare» anser vi vara ett förhoppningsfullt uttryck. Jag skulle bara vilja säga att det hade varit bättre om man hade skrivit att den på något längre sikt bör flyttas till lantbrukshögskolan. Detta är en fråga där formuleringen kanske inte har så stor betydelse. Men det samband som måste finnas mellan lantbrukshögskolans husdjursavdelning och veterinärhögskolan samt inte minst jordbrukstekniska institutet gör att det måste vara opraktiskt att ha denna institution liggande i Lund, i synnerhet som den lärare som skall undervisa i byggnadslära vid lantbrukshögskolan samtidigt skall vara anställd inom byggnadsförsöken. Så snart det går att skapa lämpliga lokaler vid lantbrukshögskolan hoppas jag att verksamheten skall förläggas dit. Det skulle innebära ökade möjligheter till att förbättra samarbetet över hela fronten för att snabba kunna komma fram till goda lösningar. Detta samarbete tror jag är en förutsättning för att man skall få ut mesta möjliga av denna försöksverksamhet.

Herr talman! Jag har velat peka på dessa saker, och jag skulle vilja slå fast att det halva löfte som givits från jordbruksministerns sida är något att ta fasta på, nämligen att han är beredd att

Ang. försöksverksamheten i fråga om lantbruksbyggnader, m. m.

ompröva denna sak så snart det finns möjlighet att göra det för att komma till en så god lösning som möjligt.

Försöksgårdarna måste ju ligga spridda över hela landet, såvitt jag förstår. Byggnadsproblemen är mycket olika i Skåne och i Norrland. Uppsala ligger därför betydligt bättre till än vad Lund gör för att sköta denna försöksverksamhet.

En annan sak som är mycket viktig i detta sammanhang är avskrivningsreglerna beträffande byggnader. Detta är visserligen något som inte handhas av jordbruksdepartementet, men jag skulle ändå till statsrådet Holmqvist vilja säga att frågan om avskrivningsreglerna för nya jordbruksbyggnader är nästan lika viktig som forskningsarbetet, om man vill göra det möjligt för jordbrukarna att bygga. När man nu i finansdepartementet, som jag hoppas, förbereder en verkligt positiv proposition på detta område, skulle jag vilja be statsrådet Holmqvist att i god tid se på dessa förslag och göra de positiva ändringar som ur jordbrukets synpunkt är värdefulla i detta sammanhang, ty utan positiva avskrivningsregler när det gäller jordbrukets byggnader tror jag att det blir en halvmesyr av vårt försök att få i gång den nybyggnadsverksamhet som ett rationellt jordbruk ovillkorligen kräver.

Herr talman! Jag har intet yrkande på denna punkt. Jag har endast velat säga detta, ty jag tror att det är en väsentlig sak i sammanhanget och att man inte så att säga bör tiga ihjäl detta problem.

Det finns också en annan reservation som herr Weibull har varit inne på. Han har på ett vältaligt sätt behandlat de problem vi har tagit upp i den reservationen. En annan sak som jag också skulle vilja ta upp i detta sammanhang är frågan om försöksledare för foderkonservering. Vi har tagit upp även detta i reservationen. Många anser kanske att detta är en liten fråga, och utskottet har inte velat biträda vår

beställning även om utskottet har varit positivt i sin diskussion i frågan. Jag anser emellertid att denna fråga är så väsentlig att jag vill understryka vad som anförts i motionen och i reservationen på denna punkt.

Inom den rationalisering som är på gång och som vi även från statens sida på olika sätt vill medverka till och förbättra är foderkonserveringen en mycket viktig faktor. Vi har nu fått bättre tekniska möjligheter än tidigare att genom foderkonservering ta hand om en stor del av vallskörden, men likväl är foderkonservering ett mindre vanligt sätt att ta hand om skörden. Det mesta blir hö, och endast ca 10 procent går till foderkonservering. Varför? Jo, därför att det råder stor tveksamhet. Många har försökt och misslyckats. Det finns inga entydiga anvisningar. Det talas om olika slags inblandningspreparat för att nå ett bättre resultat. Det finns olika sorters ensileringsbyggnader, men det finns inga entydiga anvisningar. Det finns för litet resurser då det gäller försöksverksamhet för att komma till rätta med dessa praktiska frågor och komma till rätta med dem snabbt. Därför tror vi att det skulle vara till utomordentlig nytta att få en försöksledare som utslutande fick syssla med dessa problem och fick göra de försök som är möjliga för att ge jordbruket bättre anvisningar när det gäller foderkonserveringens stora problematik.

Denna fråga berör inte enbart jordbruket. Jag tror att den i mycket hög grad också berör livsmedelskemin och livsmedelstekniken samt över huvud taget den forskning som rör ett senare led än själva framställningen av råvaran, framför allt då mjölken.

I fråga om försöksanslaget har vi från reservanternas sida begärt en höjning med en halv miljon kronor. Vi anser detta belopp vara ganska blygsamt i förhållande till vad lantbrukshögskolan begärt — 1,7 miljon tror jag det var. Jag sitter som ledamot i en dis-

Ang. försöksverksamheten i fråga om lantbruksbyggnader, m. m.

triktisförsöksnämnd, och jag har funnit hur en rad, enligt mitt sätt att se, viktiga spörsmål för det praktiska jordbruket måste ställas på framtiden eller avskrivnas ur försöksprogrammet, därför att det inte finns pengar.

Jag måste uppriktigt säga att jag inte är helt säker på att fördelningen är den riktiga, men jag kan säkert påstå att just på husdjurssidan fattas det alltför mycket pengar för att man skall kunna angripa vissa problemställningar på det sätt man vill göra. Att medeltilldelningen har ökat med en miljon innebär egentligen inte några möjligheter till förbättring när det gäller försöksverksamheten på husdjurssidan, och det är detta jag finner betänkligt.

Vi har här ett förhållande som jag tycker är orimligt. Ungefär 75 eller 80 procent av jordbrukets samlade inkomster kommer från animalieproduktionen. Om man nu ser på hur staten bidragit till försöks- och forskningsverksamheten på detta område, konstaterar man att växtförädlingen har 3,5 miljoner, medan det totala beloppet på husdjurssidan — det gäller forskningsförsök samt husdjursförädling — rör sig i runt tal, skulle jag tro, om en halv miljon; då har jag räknat ihop försökspengar och lönekostnader.

Nu säger jag inte detta därför att jag tycker att växtodlingssidan får för mycket. Det vill jag inte ha sagt. Men jag anser att relationerna är egendomliga. Många av de problem som finns på husdjurssidan kan av brist på medel inte tas upp på det sätt man skulle önska.

Jag vet att vi kommer att lida ett nederlag i denna omröstning. Vi har inte förutsättningar till annat. Men jag säger detta därför att jag vet att statsrådet Holmqvist är positivt intresserad av dessa saker. Jag hoppas innerligt att när vi får se nästa års budget skall det visa sig att han har beaktat dessa saker, och därmed skulle det positiva vara vunnet som jag hoppas skall vinnas med mitt lilla inlägg i detta sam-

manhang. Vi väntar oss alltså att någonting skall ske fram till nästa års statsverksproposition.

Med de orden, herr talman, ber jag att få yrka bifall till samtliga reservationer vid detta utlåtande.

Fröken STENBERG (h):

Herr talman! Det är med anledning av jordbruksutskottets utlåtande nr 10, punkt III och motionsparet I: 682 och II: 834 som jag ber att för en kort stund få ta de närvarande ledamöternas uppmärksamhet i anspråk. Vi motionärer har i denna motion begärt att i anslutning till proposition 65 om utvidgad forskning beträffande bl. a. lantbruksbyggnader, sådan försöksverksamhet för norra distriktets del skulle förläggas till och ledas från Norrlands lantbruksförsöksanstalt, Röbbäcksdalen. 1961 års jordbrukstekniska utredning har också i sitt betänkande SOU 1962: 45 framlagt förslag om att till Norrland förlägga lokal verksamhet på byggnadsområdet genom att föreslå, att en specialrådgivare placeras på Röbbäcksdalen samt att någon av försöksledningarna eller assistenterna vid huvudinstitutionen för kortare perioder får sin verksamhet förlagd dit. I den föreslagna personaltablan finns dessutom ett kontorsbiträde upptaget. Men intet av dessa förslag har beaktats i den framlagda propositionen. Det var också därför vår motion väcktes, i vilken vi föreslår att riksdagen måtte besluta inrätta vissa befattningar — nämligen en försöksledarbefattning, en försöksteknikerbefattning och en kontorsbiträdesbefattning med placering vid Röbbäcksdalen — samt att riksdagen till statens lantbruksbyggnadsförsök skall anvisa 20 000 kronor till omkostnader och 50 000 kronor till försöksverksamhet.

Utskottet har avstyrkt vår motion, men i dess motivering skönjer vi motionärer en stråle av hopp. Utskottet skriver på sidan 19: »Allteftersom systemet med försöksvärdar utbygges bör möjlig-

Ang. försöksverksamheten i fråga om lantbruksbyggnader, m. m.

heter skapas att tillgodose även det med sistnämnda motionsyrkanden avsedda syftet. De för speciellt Norrlands vidkommande aktuella problemen synes därvid få prövas med beaktande av det riksförsöksprogram, som upprättas i fråga om försöksverksamhet i övrigt på lantbrukets område.» Det är med anledning av denna skrivning som jag skulle vilja framlägga ett par synpunkter.

Vi motionärer konstaterar med tillfredsställelse att forskningen på detta område byggs ut. Men vi anser att försöksledare för Norrlands del bör vara placerade på Röbbäcksdalen, som är Norrlands lantbruksförsöksanstalt. Den är ju en central försöksinstitution på jordbrukets område, beslutad av riksdagen 1949, alltså för 15 år sedan. Riksdagen uppdrog då åt en särskild kommitté att lägga upp ett arbetsprogram. Den programförklaringen är kort och kärnfull och lyder i ett avsnitt: »Genom sammanförande av olika forsknings- och försöksorgan till en central plats i övre Norrland skapas en organisation med uppgift att grundligt undersöka det norrländska jordbrukets förutsättningar och utvecklingsmöjligheter. Genom en fördjupad kännedom om Norrlands jordbruksförhållanden bör organisationen kunna ange lämpliga åtgärder, ägnade att befordra det norrländska jordbrukets produktion och förbättra dess ekonomiska resultat.»

Verksamheten skall alltså ta sikte på allmännorrländska jordbruksproblem, främst för de fyra nordligaste länen. Vid Röbbäcksdalen finns nu praktiskt taget alla delar av jordbruksforskningen, och det noterar vi tacksamt. Men den viktiga del som byggnadsforskningen utgör saknas. Där finns, under lantbrukshögskolan sorterande, för det första jordbruksförsöksstationen med avdelning för norrländsk växtodling, för det andra husdjursförsöksstationen, för det tredje trädgårdsförsöksstationen och för det fjärde specialrådgivning med en befattningshavare på växtod-

lingsområdet. Under lantbrukshögskolan sorterar också Röbbäcksdalens egen- dom. Där finns även andra institutioner som är filialer till statens växtskyddsanstalt, statens centrala frökontrollanstalt och statens maskinprovningar. Proposition nr 78 föreslår dessutom att statens lantbrukskemiska laboratorium förläggs till Röbbäcksdalen.

Under den senaste tioårsperioden har alltså ett jordbruksforskarteam vuxit fram, ett team som representerar en allsidig fackkunskap. Vad som saknas är byggnadsforskning. Detta tomrum kunde ha fyllts och blivit ett påtagligt exempel inte bara på horror vacui utan även på framsynthet och uppföljande av tidigare riksdagsbeslut — allt detta om proposition 65 hade beaktat den jordbrukstekniska utredningens önskemål i betänkandet SOU 1962: 45.

I den utredningen framhåller man också det stora värde som byggnadsfrågorna har för jordbruksnäringen och att tillgängligt byggnadsbestånd och tillgängliga resurser måste utnyttjas rationellt till fromma för jordbrukets lönsamhet. Vederbörande forskningsinstitutioner söker sig tydligen fram på olika vägar för att erhålla medel till forskning — man har enligt uppgift även begärt stöd hos Norrlandsfonden. Om anslag beviljas därifrån bör det betyda byggnadsforskning på lantmannabyggnader i landets norra delar. Detta skulle väl då också vara en del av det riksförsöksprogram som omnämnts i utskottets utlåtande, och när den verksamheten kommit i gång vore det värdefullt om statsmakterna ville medverka till att genom inrättandet av de begärda befattningarna vid Röbbäcksdalen skapa en forskningens samordning, som ger stadga och kontinuitet.

Departementschefen har för övrigt med all rätt påpekat vikten av att beträffande driftsbyggnader finna vägar att genom ändringsarbeten utnyttja det äldre byggnadsbeståndet i nutida driftsformer och att finna användning för sådana byggnader som blir överflödi-

Ang. försöksverksamheten i fråga om lantbruksbyggnader, m. m.

ga i samband med jordbrukets rationalisering. När det gäller landets nordligare delar gör ju bl. a. klimatfaktorn att byggnadsfrågornas betydelse blir mer markant och påtaglig där än i södra och mellersta Sverige. Det är gott och väl att förlägga en del av riksförsöksprogrammet till de norra delarna av landet, men ett mer rationellt utnyttjande av forskningsresurserna vore enligt motionärernas mening att låta denna verksamhet ledas av befattningshavare vid Röbbäcksdalen. En försöksledare som skall arbeta med byggnadsfrågor i Norrland bör bo och verka i den landsändan, bl. a. för att så att säga växa in i miljön.

Herr talman! Jag har inget yrkande men kommer med uppmärksamhet att följa ärendets vidare utveckling och vill tills vidare tyda utskottsutlåtandet till det bästa för Norrlands del.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s):

Herr talman! Kungl. Maj:ts förslag angående viss omorganisation av jordbrukstekniska institutet och statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader har helt tillstyrkts av jordbruksutskottets majoritet. De föregående talarna har även givit sitt erkännande åt det förslag som jordbruksministern har lagt fram på denna punkt. Vad som skiljer är väl endast att i den ena reservationen vill man ha ytterligare en tjänst, och i den andra vill man ha ytterligare ett anslag på 500 000 kronor.

Argumenten framfördes även i utskottet, när motionerna föredrogs. Efter den överläggning som fördes i utskottet ansåg inte majoriteten att man kunde bifalla framställningarna. Vi ansåg förslagen i proposition nr 65 väl avvägda, och de innebär en förstärkning på olika områden. Vi kunde alltså helt enkelt för närvarande inte bifalla någon av motionerna.

Jag skall inte närmare gå in på vad de tidigare talarna sagt. Dock vill jag gärna säga något till herr Isacson med

anledning av att jag hörde honom berättat att nybyggnationen när det gäller lantmannabyggnader sjunkit rätt avsevärt sedan 1950. Han nämnde med hur många miljoner den hade sjunkit. Som orsak angav han dels bristande lönsamhet inom jordbruket och dels kapitalbrist. Men sedan kom han med sina önskemål, och jag lade märke till att han väjade till jordbruksministern att vid det övervägande som sker på det skattetekniska området se till att det blev andra och friare avskrivningsregler för nybyggnader inom jordbruket.

Jag skulle vilja fråga herr Isacson: Hur kan det gå ihop? Om man får generella och bättre avskrivningsregler för lantmannabyggnader, måste man väl också ha inkomster för att kunna göra dessa avskrivningar. Och i så fall är väl ändå lönsamheten inte så dålig eller inkomsterna så små, eftersom man ständigt kräver ökade avskrivningsmöjligheter?

Jag tror att logiken i ett resonemang bjuder, att man är konsekvent i de argument man framför, i detta fall för att skapa förutsättningar för ett stöd till jordbruket. Jag är medveten om att vi bör ge jordbruket ett stöd i fortsättningen, men man måste ha ett reellt underlag för sina krav. Då skall man inte först kräva en sådan sak som bättre avskrivningsmöjligheter och sedan tala om att man inte har förutsättningar till lönsamhet heller. Herr Isacson bör nog vara mera försiktig i resonemangen på den ekonomiska sidan när det gäller att söka argument för att öka utgifterna med 500 000 kronor.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till utskottets hemställan i samtliga punkter.

Herr ISACSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var inte mycket herr Hjalmar Nilsson hade att säga, men han ville i alla fall tala om för mig att jag var inkonsekvent i mitt resonemang; och det var ju alltid något. Då

Ang. försöksverksamheten i fråga om lantbruksbyggnader, m. m.

skulle jag bara vilja svara att jag tror att det är herr Hjalmar Nilsson som är inkonsekvent, om vi nu skall diskutera den saken.

Jag yttrade att en av orsakerna till den ringa byggnadsverksamheten i jordbruket är dess bristande lönsamhet. Andra förklaringar är stor tveksamhet om strukturutvecklingen och om hur jordbrukets byggnader tekniskt kommer att ordnas i framtiden. Men om man över huvud taget skall ha kvar ett jordbruk här i landet — och det är väl herr Hjalmar Nilsson och jag överens om — måste vi sträva efter att skapa förutsättningar för en hygglig ekonomi inom jordbruket. Det blir ju 1960 års jordbruksutredning som skall reda ut den problematiken, men jag vet att bl. a. den Hjelmska gruppen har kunnat framlägga ett material som visar att ett jordbruk med nuvarande priser och kostnader har möjlighet att få driften ekonomisk, förutsatt att stora investeringar görs. Sådana investeringar kräver dock stora amorteringar, och skall man kunna klara dem måste man ha möjlighet att göra avskrivningar på de byggnader och maskiner som man investerar i. Den nuvarande avskrivningsrätten när det gäller byggnader är i detta fall uråldrig och passar inte in i ett modernt samhälle. Här behövs det en reform som möjliggör en helt annan avskrivning än nu. Byggnaderna måste kunna avskrivas i en takt som motsvarar den tekniska förslitningen, vilket nu inte alls är möjligt.

Därför är det med glädje jag ser att finansministern är inne i kammaren och kan konstatera att vi är missbelåtna med dessa avskrivningsregler. Jag hoppas, mot bakgrund av finansministerns förståelse för dessa tankegångar, att vi skall kunna få rationella avskrivningsregler. Det är just vad som behövs om vi skall kunna komma till rätta med detta delproblem i ett stort problemkomplex. Detta vill jag vidhålla, och jag tror att det är ytterst viktigt att vi kan slå fast det.

Herr HANSSON, NILS, (fp):

Herr talman! Det är med anledning av herrar Weibulls och Isacsons anföranden som jag bett om tillfälle att få avge en kort förklaring; utskottets talan i stort har inte uppdragits åt mig.

Rent principiellt är jag emot att utskottet begär inrättande av mera kvalificerade tjänster, t. ex. forskartjänster, vid en bestämd tidpunkt. Anledningen är att ett utskott enligt min erfarenhet sällan har den överblick att det kan avgöra om kompetent sökande finns, om tidpunkten är lämplig och om förutsättningar i övrigt är för handen. Naturligtvis finns dock undantag från en sådan regel, exempelvis om det gäller att rädda en erkänd vetenskapsman åt landet och tillförsäkra honom tillfredsställande möjligheter att här bedriva sin forskning.

I reservationerna till jordbruksutskottets föreliggande utlåtande finns exempel på det jag först berörde, nämligen en begäran om inrättande av vissa tjänster. Jag åsyftar i första hand trädgårdsnäringsutredningens förslag att en underavdelning av institutionen för växtpatologi inrättas i Alnarp med en laborator som föreståndare. Det är ingen tvekan om att en utvidgad forskning rörande trädgårdsväxternas sjukdomar och skadeinsekter är ytterst angelägen. Herr Weibull har motiverat det utförligt och sakkunnigt, och på den punkten ger jag reservanterna helt rätt. Nu har till utlåtandet fogats ett särskilt yttrande av herrar Svedberg, Hansson i Skegrie och Rimås. De tre herrarna har det gemensamt att de samtliga varit ledamöter i trädgårdsnäringsutredningen, och det är väl därför de hållit ihop och avgivit detta särskilda yttrande. Herr Hansson, utskottets ordförande, var nyss inne i kammaren, och jag förebrådde honom då att han i utskottet hade hemlighållit detta särskilda yttrande. Han svarade att de tre känt behov att freda sina samveten men inte tagit kontakt med några andra ledamöter av utskottet. Jag vill be-

Ang. försöksverksamheten i fråga om lantbruksbyggnader, m. m.

klaga att man inte gjorde det, eftersom jag och även min partikamrat herr Gunnar Pettersson oreserverat skulle ha anslutit oss till detta särskilda yttrande. Speciellt skulle vi ha instämt i sista meningen, där det heter: »Vi förutsätter därför, att Kungl. Maj:t framdeles tar upp frågan om förstärkning av institutionen för växtpatologi på sätt trädgårdsnäringsutredningen föreslagit.» Jag vill alltså, herr statsråd, helt instämma i den förhoppningen.

Detsamma skulle jag vilja säga om yrkandet i reservation 2, som återges på sid. 24 i utskottets utlåtande. Yrkandet avser inrättandet av en tjänst som försöksledare vid institutionen för husdjurens utfodring och vård. Jag anser att denna tjänst bör tillsättas så snart förhållandena det medger. Reservanterna vill att tjänsten skall inrättas från och med den 1 juli 1965. Tidpunkten vågar jag inte på något sätt fixera, men jag hoppas att statsrådet redan till nästa års riksdag — herr Isacson har också uttalat den förhoppningen — skall inse oumbärligheten av denna tjänst.

Skillnaden mellan min och reservanternas uppfattning är väl närmast en fråga om tillit till statsrådet. Det är inte här fråga om ett omedelbart tillsättande, utan det begäres att tjänsterna skall tillsättas den 1 juli 1965, alltså om drygt ett år. Vi har kanske rätt att vänta att det kommer propäer uppifrån om dessa tjänster. Jag vill som sagt här bara understryka att jag finner dem nödvändiga för att forskningen på de olika områdena skall bli tillfredsställande.

Eftersom jag ändå har ordet skulle jag kanske också säga något om reservationen nr 3, som berör anslaget till den statliga fältförsöksverksamheten på jordbrukets område och hushållningssällskapens medverkan därvidlag.

Kungl. Maj:t har i år höjt anslaget med en miljon kronor, och det har vi all anledning att tacka statsrådet för. Hälften av summan beräknas gå till hushållningssällskapen för deras med-

verkan i försöken. Om anslagshöjningen är till fyllest eller inte är mycket svårt att avgöra. Mitt ställningstagande i detta fall har påverkats av att utskottet i sitt utlåtande nr 1 i år har föreslagit en uppräknig av anslaget till sällskapens omkostnader med 337 000 kronor utöver vad Kungl. Maj:t har velat anvisa. Denna anslagshöjning gjordes under särskilt påpekande av att utskottet inte funnit anledning att höja anslaget till sällskapens egen försöksverksamhet. Om dessa 337 000 kronor anvisas — det blir ju gemensam votering om den saken i nästa vecka, och vi vet därför inte utgången — bör högskolan och sällskapen vara tillfreds.

I övrigt har jag, herr talman, kanske inte så mycket att tillägga. Jag skulle dock vilja göra en invändning mot herr Isacsons förslag om förflyttning av lantmannabyggnadsförsöken till Ultuna. Vi skall nog i det fallet vila något på hanen. Det är min övertygelse att försöken ännu så länge ligger bra där de ligger, men om det förebringas motiv för en förflyttning skall jag ta dem i övervägande; ännu är jag övertygad om att anstalten lämpligen bör bli kvar i Lund. Det är ju meningen, fröken Stenberg, att praktiska försök skall förläggas till Röbbäcksdalen, men de vetenskapliga försöken skall inte förläggas dit. Fröken Stenberg citerade vad utskottet skrivit på sid. 18 och 19 i utlåtandet, och nog har vi skrivit snällt om Röbbäcksdalen, som avses bli en gård som fungerar som försöksvärd. Längre tror jag inte ni skall sträcka edra förhoppningar; de rent vetenskapliga försöken bör utföras där den vetenskapliga institutionen är belägen. Även om det är kallt i Norrland och där även i övrigt råder ett speciellt klimat så kan man i ett sydsvenskt laboratorium skapa ett sådant norrländskt klimat för vetenskapligt bruk. Sedan får man i Röbbäcksdalen praktiskt pröva de vetenskapliga resultatens halt.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag på alla punkter.

Ang. försöksverksamheten i fråga om lantbruksbyggnader, m. m.

I detta anförande instämde herr *Petersson, Gunnar*, (fp) och herr *Hermansson* (cp).

Herr WEIBULL (h):

Herr talman! Herr Hansson, som talade för utskottet, ansåg att ett utskott i princip inte skulle begära inrättande av högre tjänster av det slag som vi i reservationen har dristat oss att på litet längre sikt föreslå. Motivet härför var att ett utskott inte kan ha någon överblick över problemen. Jag skulle vilja fråga: Skall ett utskott över huvud taget bara ägna sig åt de lägre tjänsterna? Är över huvud taget de lägre tjänsterna något som ett utskott skall ägna sig åt? Jag anser att utskottets möjlighet att överblicka även de högre tjänsterna i detta fall är mycket väl underbyggda genom de utredningar som har förekommit. På grund härav ger ju också herr Hansson till slut reservanterna rätt, liksom även de ledamöter, som avgivit det särskilda yttrandet.

Jag tror, herr talman, att vi alla är ganska överens, såväl utskottsmajoriteten som reservanterna och de som skrivit det särskilda yttrandet. Även vi reservanter har därför säkert anledning att hysa tillit till att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet till ett kommande år villfar den önskan som vi har framställt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt beträffande punkterna I—VIII samt därefter särskilt i fråga om envar av punkterna IX—XII.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i punkterna I—VIII hemställt.

Sedermera gjordes enligt de rörande punkten IX framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets

hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Isacson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Härefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten X hemställt.

Vidare gjordes i enlighet med de avseende punkten XI förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Isacson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten XII hemställt.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av statens lantbrukskemiska laboratorium, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 152, angående statstjänstemännens löner under åren 1964 och 1965 m. m.

Anmälades och bordlades en av bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjord anmälan, att till utskottet från delegerade för riksdagens verk inkommit framställning rörande ändrad tjänste- och löneställning för byrådirektörerna vid riksdagens revisorers kansli.

Anmälades och bordlades en av herr *Hjorth* under sammanträdet till herr talmannen avlämnad, av honom m. fl.

undertecknad motion, nr 822, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 148, med förslag till naturvårdslag m. m.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarrens ordningsstadga följande enkla frågor denna dag framställts, nämligen

av herr *Wanhainen* (s) till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet: »Vilka åtgärder ämnar Herr Statsrådet vidtaga för att bereda sysselsättning åt de c:a 5 000 arbetslösa i Norrbottens län?»;

av herr *Bengtson* (cp) till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena: »Vill Ers Excellens taga under övervägande ytterligare åtgärder för underlättande av bostadsanskaffningen för sådan personal vid utrikesdepartementet, som efter kommenderad tjänst i utlandet åter förflyttas till Stockholm och då möter stora svårigheter att skaffa bostad?»;

Meddelande ang. enkla frågor

av herr *Bengtson* (cp) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: »Anser Herr Statsrådet, att automobilskattemedlens specialbudget, som enligt statsverkspropositionen kan beräknas uppvisa en behållning av över 1 miljard kronor vid slutet av innevarande budgetår, bör tagas i anspråk under de närmaste åren för en snabbare vägupprustning?»; samt

av herr *Akerlund* (h) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: »Kan Herr Statsrådet ge besked om när nya färjelägen på leden Furusund—Köpmanholm kan väntas bli färdiga, så att en enligt uppgift befintlig ny och större färja kan insättas i trafik?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 14.34.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Fredagen den 8 maj

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 30 nästlidne april.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i skogsvärderingsinstruktionen den 1 juni 1951 (nr 440), m. m.;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § 1 mom. tulltaxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391), m. m.; och

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stämpelskatteförordning, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad av kaserneetablissemang m. m. för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppsättande av en svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst m. m.;

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till markförvärv för övningsfält m. m. för budgetåret 1964/65 m. m.;

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till vissa ombyggnadsarbeten vid Norrbackainstitu-

tet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stämpelskatteförordning, m. m., såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet; och

nr 181, i anledning av väckt motion om pension till förre vaktmästaren vid de svenska institutionerna i Lützen, förvaltaren Hans Svensson.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 183, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om bidragsförskott, m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskottet, dels ock i ämnet väckta motioner.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 152, angående statstjänstemännens löner under åren 1964 och 1965 m. m.

Vid föredragning av bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet från delegerade för riksdagens verk inkommit framställning rörande ändrad tjänste- och löneställning för byrådirektörerna vid riksdagens revisorers kansli, hänvisades framställningen till bankoutskottet.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskottet motionen nr 822.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 150, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1964/65 m. m.;

Interpellation om åtgärder för att förebygga olyckor till följd av bristfälliga kopplings- och draganordningar mellan lastbil och släpvagn

nr 157, angående avveckling av vissa av städernas särskilda rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten, m. m.;

nr 158, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2: o), 4: o), 11: o), 16: o) och 17: o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

nr 159, med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242).

om tillvaratagande av husmödrars sakkunskap beträffande miljöfrågor m. m.;

nr 31, i anledning av väckt motion om ökad utbildning för första hjälp vid trafikolyckor;

nr 32, i anledning av väckta motioner om åtgärder för att trygga sysselsättningen för de mellansvenska gruvarbetarna; samt

nr 33, i anledning av väckta motioner om utredning angående filmcensuren.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 12, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 37, i anledning av väckt motion angående bostadsrättshavares ställning i skatterättsligt hänseende;

nr 38, i anledning av väckta motioner om avdrag vid inkomsttaxering för kostnader för reparation och underhåll av byggnad o. d.; samt

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 § tulltaxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391), m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, i vad propositionen hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 42, i anledning av väckta motioner om ökat stöd åt handikappade; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av väckta motioner om en näringsgeografisk utredning angående kanalförbindelserna i Sverige;

nr 30, i anledning av väckta motioner

Interpellation om åtgärder för att förebygga olyckor till följd av bristfälliga kopplings- och draganordningar mellan lastbil och släpvagn

Herr WIKNER (s) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Trafiktätheten på våra landsvägar ökar varje år. Den tunga trafiken — lastbilstrafiken med släpvagnar — har ökat kraftigt de senaste åren, och detta beror väl på att denna typ av transporter är smidigare i förhållande till de transportanordningar man tidigare haft att tillgå. På grund av detta har olycksriskerna för biltrafikanterna ökat. Svåra bilolyckor har förorsakats på grund av att fel uppstått på kopplingen eller draganordningen mellan lastbilen och släpvagnen. Dessa olyckor blir förödande med mänskligt lidande och många gånger med dödlig utgång samt stora materiella skador. Det är olyckor där bilföraren som kör på en släpvagn som lossnat ej har någon direkt skuld till och i de flesta fall ej går att undvika.

Jag vet att stor uppmärksamhet ägnats dessa frågor, och i vägtrafikförordningen 24 a § säges: »Har Konungen förordnat att släpvagnar av visst slag skola undergå särskild kopplingsbesiktning, må efter utgången av tid, som anges i förordnandet, sådan släpvagn ej dragas av bil, med mindre bilen och släpvagnen samtidigt inställts hos besiktningsman och släpvagnen av denne

Meddelande ang. enkel fråga

godkänts för koppling till bilen.» Till ledning för besiktningsmännen har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen utfärdat anvisningar om vad som särskilt skall tillses vid besiktning av kopplingsanordning mellan bil och släpvagn.

Statens trafiksäkerhetsråd har för år 1960 gjort en sammanställning över antalet olyckor där tunga fordon varit inblandade. Olyckor med tunga fordon inblandade 1 230 st., därav tekniskt fel 78 och bristfällig koppling 11 st.

Besiktningssålggandet är en laglig åtgärd enligt vägtrafikförordningen som syftar till att avhjälpa bristfälligheter hos kopplings- och draganordning mellan fordonet och släpvagnen och därigenom minska olycksfallsriskerna.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 132 1964 behandlas besiktning av vissa fordon samt kopplingsanordningar m. m. I 24 a § sägs att »närmare föreskrifter om särskild kopplingsbesiktning meddelas av Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer».

Då påfrestningarna på kopplings- och draganordningen mellan lastbilen och släpvagnen är mycket stora räcker det inte enbart med besiktningar efter vissa tidsintervaller. En extra draganordning (reserv) som fungerade när fel uppstår på kopplings- och draganordningen skulle ytterligare bidra till att minska här påtalade olyckor.

Jag anser att denna viktiga fråga bör följas upp och åtgärder vidtagas för att skydda lastbilägare, chaufförer, övriga bilförare och passagerare, som färdas efter våra landsvägar.

Jag ber att till statsrådet och chefen

för kommunikationsdepartementet få framställa följande interpellation: Kommer några ytterligare åtgärder att vidtagas för att förebygga olyckor som har samband med bristfälliga kopplings- och draganordningar mellan lastbil och släpvagn utöver det som nämnts i Kungl. Maj:ts proposition nr 132/1964?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades en av herr *Weibull* under sammanträdet till herr förste vice talmannen avlämnad, av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 823, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 148, med förslag till naturvårdslag m. m.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställt av herr *Nyman* (fp) till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet: »Vilka åtgärder anser Herr Statsrådet bör vidtagas för att ge skolungdomen under ferierna ett ökat antal arbetstillfällen, som är meningsfyllda och hälsosamma?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.10.

In fidem

Fritz af Petersens